

NAJHRABRIJI TEKST

**PAVLE ZELIĆ:
JA, MOJ RAK I
VAKCINA PROTIV
MOG RAKA**

POŽARI U SRBIJI

**Spržena zemlja
i kraj Deliblatske
peščare**

**NOVAK
ĐOKOVIĆ**

**VUK
NIJE ZA
CIRKUS**

**MILAN ST.
PROTIĆ:**

**LEGENDA
O DVE
FRANCUSKE**

Nedeljnik

27. AVGUST 2026.

350 DINARA

**IZBOR
100
NAJBOLJIH
ROMANA**

U SUSRET IZBORIMA

STRAH OD (JOŠ JEDNOG) OKTOBRA

**ZAŠTO SNS (JOŠ) NIJE
USPEO DA „IZBUŠI“
STUDENSKU LISTU?**

**KAKO SE 2000. OD
PRIVIDNE APATIJE
STIGLO DO PREOKRETA?**

**MOŽE LI VLAST DA
RAČUNA NA PROPAGANDU
I IZBORNI INŽENJERING?**

**ŠTA POKAZUJE
NERVOZA NA
TERENU?**

**MOGU LI SPS I
MANJINE DA BUDU
FAKTOR?**

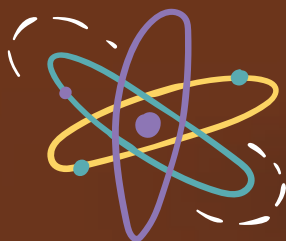
BROJ 763 - CENA 350 DINARA
- OG 3,5 € - BH 6,5 KM - HR 4,5 €
- SLO 4,5 € - MK 200 DEN

A

Moja
Kravica

ŠKOLSKI DANI, OMILJENI UKUSI

IMPRESUM

Izdavač: NIP Nedeljnik d.o.o.
Bulevar kralja Aleksandra 43
Beograd
Tel: +381/11/770-81-64
www.nedeljnik.rs

UREDNIŠTVO

Veljko Lalić
Direktor i glavni urednik
svih izdanja

Marko Prelević
Glavni i odgovorni urednik
magazina Nedeljnik

Veljko Miladinović
Izvršni urednik i direktor redakcije

Branko Rosić
Zamenik glavnog urednika

MENADŽMENT

Jelena Jevtić
Izvršna direktorka marketinga

Pavle Zlatić
Direktor digitalnih
operacija i razvoja

Jelena Šoškić
Finansijska direktorka

Andela Marić
Šef pretplate

Jelena Luković
Šef društvenih mreža

UREDNICI

Dušan Telesković
Glavni urednik sajta
i urednik unutrašnje

Željko Pantelić
Urednik geopolitike
i dopisnik iz Rima

Ana Mitić
Urednica zdravlja i psihologije

Milica Rilak
Urednica biznisa

NOVINARI

**Zorica Marković, Milana
Milošević, Luka Lukić**

STALNI SARADNICI

Srdan Valjarević, Dragoljub Draža Petrović i Ante Tomić, Zoran Panović, Aleksandar Radić, Miljenko Jergović i Svetislav Basara, Dejan Stojiljković, Dejan Jović, Goran Vojnović, Rumena Bužarovska, Milan St. Protić, Duška Jovanić, Hana Pišćević, Miša Brkić, Petar Komnenić

KREATIVA

Miloš Sindelić
Art-direktor

Nebojša Babić
Urednik fotografije

Sanja Savić
Lektura

KONTAKT

Redakcija
redakcija@nedeljnik.rs

Marketing
marketing@nedeljnik.rs

Pretplata
pretplata@nedeljnik.rs

Štampe Rotografika

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Narodne biblioteke Srbije, Beograd
ISSN 2217-8058
COBISS.SR-ID 188540428

© COPYRIGHT 2026 Nedeljnik
Sva prava zadržana. • All rights reserved.

Zabranjeno preštampavanje i korišćenje sadržaja bez pismenog odobrenja izdavača

Politika

4 | Uvodnik
Veljka Lalića
Ko više veruje
u pobedu?

5 | Foto nedelje
Deliblatska peščara

6 | Plebiscit
Zašto je
važan Island

8 | Rat u
komšiluku
Samo carinski,
srećom...

10 | Ante Tomić
Inteligencija je
socijalistička
izmišljotina

ANALIZA ŽELJKA
PANTELIĆA

Sjedinjene
Američke Države
se povlače sa
Srednjeg i Bliskog
istoka, barem je
takav utisak od
Bosfora preko
Bab el Mandeba
do Ormuskog
moreuza, i
počela je trka
regionalnih sila za
primat i kontrolu
nad vodenim
putevima. Rivali
razmišljaju
sledeći zlatno
geopolitičko
pravilo da nema
praznih prostora

Spržena zemlja

Ako nismo imali dovoljno
resursa, zašto ranije nismo
zatražili pomoć? Zašto je za
javnost kreirana slika da možemo
sami da se izborimo sa vatrom? **20**
Piše Milana Milošević

Ja, moj rak, lek za njega

O ovome bukvalno prvi put javno
pišem, sa grčem i anksioznošću.
Kao da ću ga prizvati, probuditi,
iznervirati... vratiti **40**
Piše Pavle Zelić

Vuk nije za cirkus

Kada je imao prvu veću
rezultatsku krizu, kritike su bile
surove, i Novaka su već slali u
zaborav mahom isti ljudi kao oni
koji su ga najviše uzdizali **44**
Piše Mihailo Ilić

U utorak uveče, svega sat ili
dva pre nego što je ovaj broj
Nedeljnika, pretvoren u jedinice
i nule, krenuo prema Subotici,
pala je kiša. Osetili smo se svi –
ne samo mi iz redakcije – malo
kao Endi Dufrejn, kad je napokon
na slobodi, jer smo znali da će
konačno prestati da gori svuda po
Srbiji i regionu. Makar naše šume
i doline...

Ovde su i požari propaganda, neko
je mogao da zaključi u nedelju ako
je imao tu nesreću da gleda TV
program, ovde i kiša služi da spere
odgovornost, a ne samo da ugasi
plamen.

Propaganda je svuda, zbog čega
smo odlučili da izborima, onima
kojih će biti, a možda i neće,
posvetimo naslovnu stranu novog
broja. Ali taj naslovni nije jedini
tekst koji daje nadu da se lepe
stvari dešavaju kada odjednom
počne da pada...

**Među nama:
U novom broju Nedeljnika**

PRETPLATA
SRBIJA

12 MESECI	12.000
24 MESECA	19.999

Dostupno u digitalnom formatu
nedeljnik.rs ■ 12 meseci - 8.200

■ Tekući račun broj: 205-217464-21. Banka: Komercijalna banka AD Beograd ■ Potvrdu o uplati pošaljite na adresu:

Nedeljnik, Bulevar kralja Aleksandra 43, Beograd ili na mejl **pretplata@nedeljnik.rs** ■ Dodatne informacije na **011/770-81-64**

Ko više veruje u pobedu?

Prvi put posle četrnaest godina rezultat je neizvestan. Odlučiće mobilizacija, kontrola glasova i vera da je pobjeda moguća

Četrnaest godina Aleksandar Vučić izlazi na izbore kad sam sa sobom izabere datum, pitanje i protivnika.

I sad nikako da izabere datum – što bi mu sad verovali da će biti u oktobru, kad je to rekao na RTS-u gde je prošli put rekao da poslednji put gostuje kao predsednik, sada više i ne spominje ostavku, niti predsedničke izbore – protivnika nikako da smisli, osim tog imena *blokaderi*, kojima je ukrao i glavno pitanje, odnosno slogan „Studenti pobeđuju“, u neinventivno „Srbija pobeđuje“.

TO SA SRBIJOM POSTAJE PERVERZNO.

POSLE sportskih saveza koji su postali srpski, a ne države Srbije, dodatno da se postavlja pitanje kako će pod našim grbom da igraju Bošnjaci, Mađari, ili Albanci, kad se jednom vrate, pošto je Ljajić imao problem i sa himnom, sad će i Vojska Srbije da postane Srpska vojska. Da li to znači da Stanislav Krakov koji je o srpskoj vojsci napisao najlepše knjige, ne bi bio tu dobrodošao? Ili da ne prebrojavam ja krvna zrnca, porekla, i sve ostalo u zemlji u kojoj vlast kao da ima nameru da ukine legitimnog Srbina ako nije *vučićevac*.

NA OPOZICIONOJ SCENI ZAVLADALA JE APATIJA,

što je normalno, posle silnih protesta i čekanja izbora. Vučić se stabilizovao, samo delimično, pa poslednjih šest meseci najavljuje izbore kojih nema, pošto očigledno nije siguran u pobjedu, ali i kako bi isterao na čistac studentsku listu, i krenuo s targetiranjem ljudi. Studenti se nisu upecali, tako da su, ja mislim, sačuvali listu kao izborni adut, pošto svima sada trebaju ljudi koji će da nose kampanju, daju intervju, razgovaraju s narodom.

Vlast, naravno, ima ogromnu prednost u resursima, propagandi, funkcionerskoj kampanji, klijentelističkoj mreži i naročito kontroli glasanja u manjim sredinama. Ali, moraju da se prepakuju i SPS i manjin-

ske stranke, u Vučićevoj režiji naravno, ali i Dačić i Ljajić su to isto radili i u Tadićevoj.

Tako da će ovog puta sve zavisiti od rezultata. Jedni su već promenjeni u Budimpešti.

Pa ni Mađari više nisu sigurni.

BIRAČKO TELO POLARIZOVANO JE DO KRAJA.

I čini se da više nema neopredeljenih. To je ono oko čega se vodi kampanja u svakoj demokratiji. *Independents*.

Kod nas, dakle, sledi mobilizacija glasačkog tela, kontrola glasova i sprečavanje rasipanja.

I to je to.

KLJUČNI ZNACI SLABOSTI VLASTI NISU ISTRAŽIVANJA,

već nervoza njihove baze. Vučić prati ta istraživanja i fokus grupe, posebno, pa kad vidi bes njegovih, on im napravi sajt za cinkarenje.

No, SNS je postao temeljno klijentelistička stranka, u kojoj stalno moraju da se isplaćuju dividende.

Mi sad imamo i ovaj državni mito od 980 miliona evra naših para.

Pred izbore! Iz državne kase!

STUDENTSKA LISTA IMA DVA PROBLEMA,

i oba zavise od ishoda. Ako pobjede, i ako ne pobjede.

Da li je to ad hoc lista, videćemo, tek ja ne verujem u krhkost studentske liste kao drugi autori u ovom broju, ako bude imala stvarno snažna imena.

I ako je to vetiranje dalo rezultat. Jer, ako je neko izdavao stranke i ljude koji su ih stvorili, to su prvo i Vučić i Dačić.

Ali i većina političara koja je promenila po pet partija.

Ili ovi u vladajućoj koji su i protiv Vučića pisali knjige.

Ko tu kome manje veruje, pitanje je za njih.

I KAKO JE ONDA REKTOR NESTABILAN?

Ili Nemanja Vidić. Šta će, njih neko

da potplati? Ili će za ministarstvo da promene stranku kao Maja Gojković. Ili televizije kao Zorana Mihajlović.

Promena će svakako biti velika. Ako padne vlast, naravno, ali i ako preživi nekako, prvo biće blok na klackalici, a onda dolaze i predsednički izbori na kojima je jasno da vlast nema kandidata.

REZULTAT JE, ZNAČI, POSLE MNOGO GODINA

neizvestan. To je ozbiljna promena.

Problem su analogije sa devedesetima. Prvo, ajde ljudi, prošlo je 30 godina.

Sve se promenilo osim političara na vlasti koji su tu sve vreme.

Studenti se tada nisu ni rodili.

I ZATO JE SMEŠNO TO JURIŠANJE

na preostale medije. Ne gledaju ljudi TV odavno. To kao da je neka priprema za klasičnu diktaturu, da uživo ne vidiš šta se dešava. Ali svako ko gleda Kesića, a na TV-u ga uživo gleda jedno deset odsto ljudi, gledaće ga i dalje.

Jer možeš da ukineš frekvenciju, ali ne i sadržaj.

I to je internet! Ono što nije bilo početkom devedesetih.

VUČIĆ JE NERVOZAN, I TO SE

posebno vidi kad ode u narod. S jedne strane razumljivo, jer su i oni nervozni.

Čak i na ovim kanalisanim žurkama.

Njemu treba čestitati na manijakalnoj upornosti u kojoj ide i u male mesne zajednice. U sakou, na plus 40.

Ali je i tu glavno pitanje zašto to radi. Borba za svaki glas, ili gaslajtovanje.

Ne meštana, već njegovih koji treba da se vrate sa jahti i letovanja.

DA ZAVRŠIM FUDBALSKOM TEZOM, KOJU UPRAVO gledamo u novoj Premijer ligi.

Pobediće onaj koji više bude verovao u pobjedu!

I ko onda pobeđuje? **N**

FOTO NEDELJE
NEBOJŠA BABIĆ

Poznato je da su prirodni požari nepredvidivi - to je činjenica - ali iz mog iskustva, ljudi su, kada se nađu suočeni s požarom, također skloni da se ponašaju na neobjašnjive i nepredvidive načine.

Majkl Lunig

PESNIK I KNJIŽEVNIK

**Deliblatska peščara,
avgust 2026.**

REFERENDUM EVROPA

Zašto je Island važan za budućnost EU

U susret izjašnjavanju 29. avgusta

Piše Željko Pantelić

ISHOD REFERENDUMA NA ISLANDU O NASTAVKU pregovora sa EU važan je ne samo za Islandane i EU već i za Rusiju, Kinu, Sjedinjene Američke Države, Veliku Britaniju. Svi, osim EU, imaju interes da Island ne uđe u EU i zato na indirektan način, kao u slučaju Bregzita pre deset godina, amplifikuju sve priče i analize koje idu protiv EU ili podržavaju argumente suverenističkog bloka.

Kovid, ruska agresija na Ukrajinu, kineske i ruske ambicije na Severnom polu, drugi dolazak Trampa u Belu kuću, pretenzije Vašingtona na Grenland, galopirajuća inflacija i astronomski visoke kamate na Islandu značajno su doprineli da se veliki broj građana ostrva, koje zapljuskuju Atlantik i Grenlandsko more, približi EU kao nikada do sada.

Koliko god bila slaba Evropska unija, ona ostaje jedini okvir i nada država Starog kontinenta da zadrži autonomiju i suverenitet u novom svetskom poretku. Stoga Island uzima sve ozbiljnije mogućnost da se pridruži evropskom klubu, između ostalog i zato što dve trećine robne razmene Islanda otpada na EU. Na drugoj strani, ambicije Islanda, jedne od najbogatijih država na svetu – ako uzmemo parametar BDP-a po glavi stanovnika – da uđe u Uniju predstavlja dokaz da EU nije samo privlačna zbog ekonomskih benefita, kao što je slučaj sa balkanskim i istočnoevropskim zemljama, već i kao strateški izbor.

Na poslednjim izborima na Islandu pobedile su stranke koje ne kriju proevropske stavove i žele da uvedu svoju zemlju u EU. Imajući u vidu demografiju i geografiju Islanda, to jest disproporciju broja stanovnika, tek četiristo hiljada stanovnika na teritoriji koja je veća od, primera radi, Mađarske, EU se čini kao jedina realno izvodljiva solucija za Island.

Referendum o nastavku pregovora održaće se 29. avgusta, ali je glasanje poštom počelo pre tri nedelje. Sva istraživanja javnog mnjenja pokazuju da će ishod biti tesan i da će odlučivati par stotina ili hiljadu glasova.

Gradani Islanda su se podelili po nekoliko osnova: geografskom, generacijskom i interesnom. Prva podela vidi kao suprotstavljene prestonicu Rejkjavik, koja je za EU, dok je obalski i unutrašnji deo Islanda naklonjeniji suverenističkom stavu. Druga podela sertifikuje da mladi u članstvu u EU vide priliku da poboljšaju životni standard, a da se stariji zalažu za status kvo i da se ne menja ništa. Treća diferencijacija je između onih koji žive od turizma i usluga i glasaju za EU, i onih koji rade u poljoprivrednom i ribarskom sektoru i protive se ulasku u EU jer bi tako izgubili privilegovanu poziciju koju trenutno imaju.

Ideja u Evropskoj komisiji i u Evropskom savetu je da Island i Crna Gora završe pregovore i potpišu pristupne ugovore sa EU do kraja aprila 2027. godine i da njihova ratifikacija ide u paketu za obe zemlje u parlamentima država članica EU.

Island bi bio neka vrsta štita za Crnu Goru u državama u kojima je jaka struja protiv proširenja na države Zapadnog Balkana. Veoma važan detalj je da bi Island, za razliku od istočnoevropskih i zapadnobalkanskih kandidata za članstvo u EU, bio neto davalac budžeta EU budući da bi imao najveći BDP po glavi stanovnika u EU. Eto zašto bi bilo lakše „progurati“ Podgoricu uz Rejkjavik u ratifikacionom procesu u članicama EU.

Generalno, treba iskoristiti najpovoljniji sticaj okolnosti za proširenje EU u poslednjih 20 godina, odnosno od obaranja Ustava EU na referendumima u Francuskoj i Holandiji.

Takođe, postoji i neka simbolika da Crna Gora uđe u EU zajedno sa Islandom, prvom državom koja je priznala nezavisnost Crne Gore nakon referenduma pre 20 i kusur godina. **N**

CARINE DOBRE I LOŠE KOMŠIJE

Kanada i Amerika su u ratu

Kad to kaže premijer...

DO PRE NEKOLIKO MESECI ZVUČALO BI gotovo nezamislivo da kanadski premijer u obraćanju naciji kaže da je njegova zemlja „u ratu“ sa Sjedinjenim Državama. Ali, eto, i to je nova (Trampova) realnost. Trgovinski pregovori Sjedinjenih Američkih Država i Kanade propali su u petak kasno uveče, pošto dve zemlje nisu uspele da postignu sporazum kojim bi bile izbegnute nove američke carine na kanadsku robu. Bio je to povod da se, naravno, predsednik Tramp obruši na premijera Marka Kernija, ali i da ovaj kaže da je njegova zemlja „pod napadom“. ▶

Putovanja se ne završavaju sa letom: Osiguranje sve češće biramo onlajn

Kraj avgusta više ne znači i kraj sezone putovanja. Naprotiv, za mnoge putnike upravo septembar postaje jedan od omiljenih meseci za odmor, gužve su manje, temperature prijatnije, a izbor destinacija i dalje veliki. Uz klasična letovanja, sve popularnija su i kraća putovanja, produženi vikendi i city break aranžmani, pa se tokom godine putuje češće i spontanije.

Sa promenom navika putnika menjaju se i načini na koje se pripremamo za put. Umesto obilaska poslovnica i prikupljanja pojedinačnih ponuda, sve više usluga završavamo onlajn, od rezervacije smeštaja i avionskih karata do kupovine putnog zdravstvenog osiguranja.

Upravo na toj ideji razvijen je **Osiguranje.co.rs**, onlajn servis koji korisnicima omogućava da na jednom mestu uporede ponude više osiguravajućih kuća, pregledaju cene i uslove i izaberu polis u koja odgovara njihovom putovanju.

– Ideja platforme **Osiguranje.co.rs** jeste da korisniku pojednostavimo izbor osiguranja. Na jednom mestu može da dobije pregled ponuda različitih osiguravača, uporedi ih i kontaktira s našim kolegama i kupi, bez odlaska u poslovnicu i slanja višestrukih upita. Korisnici danas očekuju upravo takvu vrstu jednostavnosti i transparentnosti – objašnjava Nenad Srećković, direktor kompanije **CORIS Partner**, koja upravlja servisom **Osiguranje.co.rs**.

Posebno interesovanje tokom sezone putovanja vlada za putno zdravstveno osiguranje. Čak i zdravstveni problem koji kod kuće predstavlja rutinsku situaciju, u inostranstvu može podrazumevati značajne troškove pregleda, dijagnostike, terapije ili hospitalizacije.

Zbog toga se putno osigura-

Umesto obilaska poslovnica i prikupljanja pojedinačnih ponuda, sve više usluga završavamo onlajn, od rezervacije smeštaja i avionskih karata do kupovine putnog zdravstvenog osiguranja

nje sve manje doživljava kao formalnost pred polazak, a sve više kao sastavni deo organizacije putovanja. Za porodice je posebno važna mogućnost da jednom polisom budu obuhvaćeni svi članovi porodice, uz jednostavniju proceduru ugovaranja.

Digitalni servisi pritom menjaju još jednu naviku – polisa se više ne bira samo prema ceni. Mogućnost jednostavnog poređenja omogućava korisnicima da pre donošenja odluke sagledaju šta određena polisa pokriva, pod kojim uslovima i koji dodatni benefiti su im dostupni.

– Korisnicima nije važna samo cena. Žele da znaju šta dobijaju za svoj novac i da mogu brzo da uporede različite opcije – ističe Srećković.

Dodatnu vrednost predstavljaju pogodnosti koje prate pojedine polise. Korisnici koji preko platforme **Osiguranje.co.rs** ugovore porodično putno zdravstveno osiguranje mogu da izaberu između besplatne Pomoći na putu tokom trajanja putovanja ili Kućne asistencije u trajanju od 30 dana.

Na prvi pogled, reč je o dodatnim benefitima. U praksi, međutim, upravo takve usluge mogu biti dragocene kada se dogodi nešto što nije bilo deo plana, kvar automobila na putu, problem sa instalacijama u stanu tokom odsustva ili potreba za hitnom intervencijom majstora.

Razvoj servisa kao što je **Osiguranje.co.rs** pokazuje i širu promenu tržišta osiguranja. Korisnici očekuju da osiguranje mogu da izaberu i kupe jednako jednostavno kao avionsku kartu ili rezervišu hotel – onlajn, brzo, transparentno i onda kada njima odgovara.

A kako se putovanja više ne završavaju poslednjim danima avgusta, tako ni pitanje sigurnosti na putu nije samo sezonska tema. Bilo da je reč o septembarskom odmoru na moru, vikendu u nekom evropskom gradu, poslovnom putovanju ili porodičnom odmoru, dobra priprema počinje pre polaska.

► Kerni je obustavio pregovore jer je američka strana u posljednjem trenutku postavila nove uslove, koje je nazvao „nepravednim i ekonomski neopravdanim“.

Samo nekoliko dana ranije izgledalo je da će nove carine biti izbegnute. Ali onda je Vašington tražio promene kanadskih propisa kojima se podstiče zastupljenost domaćeg sadržaja na striming servisima, uključujući sadržaje na francuskom jeziku (u Kvebeku). Amerikanci su, prema njegovim rečima, tražili i promene sistema subvencija za izdavaštvo i filmsku produkciju, kao i pravila prema kojima deklaracije na proizvodima moraju da budu ispisane na engleskom i francuskom, dva zvanična jezika Kanade.

„Od početka smo shvatili da se Amerika promenila“, rekao je Kerni. „Ne možemo da prihvatimo ono što su ponudili i nećemo im dati ono što su tražili. Nismo bili spremni da pravimo kompromise kada je reč o suverenitetu Kanade niti da ugrozimo naše ključne industrije.“

Trump je u nedelju ponovo govorio o Kanadi kao potencijalnoj 51. američkoj saveznoj državi.

Kanada, napisao je, želi „pogodnosti koje bi imala kao savezna država, a da to ne bude“. Optužio je kanadsku vladu i da je godinama visokim carinama opterećivala američke poljoprivrednike i poručio: „Tome je kraj.“

Nove američke carine odnose se na kanadsku robu vrednu oko dvadeset milijardi dolara. Amerikanci su prošle godine iz Kanade uvezli proizvode ukupne vrednosti 382 milijarde dolara.

Na spisku je više od 500 proizvoda iz različitih sektora. Posebno je pogođena drvna industrija, koja je već dugo predmet trgovinskih sporova dveju zemalja. Carine se odnose na građevinski materijal, naročito šperploču, kao i na proizvode poput celuloznog papira koji se koristi za proizvodnju toalet-papira.

Na spisku su i mlečni proizvodi, odeća, alkoholna pića i veliki broj proizvoda uglavnom manjih kompanija. Među njima je, recimo, med, čiji bi proizvođači mogli posebno teško da podnesu duži gubitak dela američkog tržišta.

Propast pregovora znači i da ostaju na snazi ranije Trampove carine do 50 odsto na proizvode iz automobilske industrije, kao i na čelik i aluminijum. Na meko drvo uvedena je dodatna carina od 10 odsto, uz postojeće dažbine koje dostižu 35 odsto.

Kanadska vlada uzvratila je carinama „dolar za dolar“, koje će stupiti na snagu 8. septembra. **N**

ECONOMIC MINDS

Evolucija liderstva u poslednjih 20 godina

Evolucija liderstva u poslednje dve decenije bila je izuzetno snažna. U nekim segmentima možemo da govorimo o pravoj revoluciji u pristupu vođenju ljudi i organizacija. **Srpska asocijacija menadžera ove godine slavi 20 godina poslovanja u Srbiji i možemo iz prve ruke da posvedočimo ovome.**

Nisam ranije mogao da zamislim rad na nekom projektu na taj način što se formira mešoviti tim iz različitih delova kompanije, poznat kao agilni tim, koji na bazi sprintova i brzih „popravki“ pre kraja projekta, upravlja poslovnim zadacima i projektima brzo i efikasno, bez čekanja kraja projekta da bi se videli rezultati. Danas je to za moj tim i mene standard u poslovanju.

PIŠE DRAGAN FILIPOVIĆ,
CEO, GENERALI
OSIGURANJE SRBIJA I
POTPRESEDNIK SAM-A

Pre dvadesetak godina dominirali su tradicionalni, hijerarhijski modeli, jasna piramidalna struktura, donošenje odluka „odozgo nadole“ i rad iz kancelarije kao standard. S vremenom su globalne promene, ubrzani razvoj tehnologije i smena generacija doveli do drugačijih očekivanja od lidera.

Digitalna transformacija dodatno je promenila način rada, a period od 2020. godine ubrzao je prelazak ka fleksibilnijim modelima. Hibridni rad postao je standard u mnogim kompanijama, a sa njim su poverenje, autonomija zaposlenih i smanjenje mikromenadžmenta dobili još veći značaj.

U Generaliju smo još 2018. eksperimentalno uveli rad od kuće za deo zaposlenih, želeći da poboljšamo balans privatnog i poslovnog života. Taj potez nam je kasnije pomogao da mnogo spremnije predemo na hibridni model rada, koji je danas jedan od najbolje ocenjenih benefita među zaposlenima.

Liderstvo karakteriše i tranzicija sa IQ na EQ, jer sada, više nego ikada ranije, nije dovoljna samo lična inteligencija i poznavanje posla koji vodite. Bez emocionalne inteligencije, razumevanja potreba ljudi, empatije, razvijanja psihološke sigurnosti u timu, sve prethodno nije dovoljno.

Biti lider značajno se razlikuje od biti menadžer. Menadžer kaže „napred“, a lider „za mnom“. AI može da preuzme veliki deo operativnih i repetitivnih poslova, dok lider treba da ostane usmeren na mentorstvo, razvoj potencijala i donošenje odgovornih i etičkih odluka.

Sve u svemu... **... Začin C. Sećate se toga?**

IZVOR: YOUTUBE

Znate li koja je to priča koju gotovo svaka kuća u Srbiji može da ispriča? Priča o nečemu što se ne nasleđuje, ali je ipak deo svake generacije. Ne čuva se u albumu, ali je prisutno u porodičnim uspomenu. Ne traži posebno mesto u kuhinji, a nekako ga uvek ima. Znamo kako izgleda i znamo onaj trenutak kada nedostaje „još samo malo“ da bi ručak bio baš onakav kakav treba da bude.

Tokom prethodnih decenija porodična trpeza menjala se zajedno sa nama. Nekada se ručak pripremao od ranog jutra, prema receptima koji su se pamtili, a ne zapisivali. Namirnice su birane na pijaci, sezonski, dok se nedeljni meni znao unapred. Danas recepte pronalazimo na internetu, sastojke naručujemo preko aplikacija, a za pripremu obroka neretko imamo tek pola sata.

Za 50 godina promenilo se gotovo sve oko porodične trpeze. Međutim, jedan proizvod odoleva promenama i vešto pronalazi put do savremene kuhinje. Jer neke stvari ne moraju da se menjaju, niti moraju da budu glasne da bismo ih zapamtili. Dovoljno je samo da budu tu. A kada nešto traje pola veka, onda nije više samo proizvod, to je „*Sve u svemu*“.

MALI RITUALI IPAK OSTAJU ISTI

I dalje se kuva „odokativno“. Prvo parče ostavlja se za onoga ko kasni. Recept se prenosi uz napomenu da treba dodati još samo malo nečega. A kada ukus nije sasvim onakav kakav pamtim, obično tačno znamo da nešto nedostaje.

Upravo u tim malim navikama živi kontinuitet domaće kuhinje. Začin C je tokom pet decenija menjao pakovanja i pratio nove generacije, ali je njegovo mesto u mnogim domaćinstvima ostajalo poznato.

Bio je deo ručkova koji su se pripremali od ranog jutra, a danas je prisutan i u jelima koja nastaju između sastanka, domaćeg zadatka i obaveza koje ne mogu da čekaju.

Njegova priča zato prevazilazi kuhinjsku policu. Ona se može pronaći u baki-noj supi, maminom receptu koji nikada nije precizno zapisan i prvom ručku koji neko priprema u sopstvenom domu. Svaka generacija menja način na koji kuva, ali poneke ukuse preuzima bez mnogo objašnjavanja, gotovo kao deo porodičnog nasleđa.

Pola veka Začina C nije samo jubilej jednog brenda. To je prilika da se prisetimo kako su se menjali naši domovi, navike i porodični odnosi, ali i šta smo uprkos svim promenama sačuvali. Pet decenija, bezbroj receptata i generacije koje su rasle uz prepoznatljiv ukus. Šta sve može da ispriča jedan proizvod koji je 50 godina deo naših domova? Ovo je tek početak.

JESI LI VIDEO OVO?

Inteligencija je tipična socijalistička izmišljotina

Da me netko upita što je najvažnije štampano u Hrvatskoj na koncu dvadesetog stoljeća, koji naslov vjerno opisuje Tuđmanovo doba, točnije od ijednog drugog donosi kakva je ovo užasna, mračna i poremećena zemlja u ratno i poratno vrijeme bila, ja bih mu dao da čita „Antologiju suvremene hrvatske gluposti“

Piše Ante Tomić

Energični i principijelni Petroviću,

Kazao sam ti u poruci, a napominjem i u ovome pismu, nemoj zaboraviti da pozdraviš lektora Jevrema i zahvališ mu što je upozorio na greške koje je opazio čitajući moj posljednji roman „Kraljević Marko oslobađa Imotski“. Ispravit ću to u trećem izdanju, za drugo je kasno. Nije ti vjerojatno promaklo kako sam sad ovo lukavo sastavio, da se usput i pohvalim kako mi je, u manje od tri mjeseca, već izašlo drugo izdanje. Beogradska je Laguna štampala još deset hiljada, a i zagrebačka Hena, nakon početnih pet, još tri hiljade primjeraka.

Prije dvadeset šest godina, kad sam objavio onaj roman što se Jevremu vrlo dopao, i u njemu sam imao jednu grešku s mjesecima. Pokojni je Renato Baretić otkrio da na jednom mjestu spominjem zvonara koji u crkvenom dvorištu dugačkom motkom mlati orahe, a na drugom mjestu kažem da je svibanj. „Dobro, i?“ upitao sam ga začuđeno. „U svibnju nema orahe. Orasi dolaze na rod u rujnu i listopadu“, rekao je ovaj agronom amater nadmoćno. Tako je gnjavio s detaljem koji je samo on, notorna picajzla, vidio, da sam to morao popraviti. U drugom i svim ostalim izdanjima i prijevodima romana „Što je muškarac bez brkova“ glupi se zvonar, koji dugačkom motkom mlati nepostojeće svibanjske orahe, zove Baretić.

Spominjem se zatim i greške iz 1997.

kad je umro Bohumil Hrabal. Znaš one rijetke i izuzetne trenutke, Dražo, kad se mi aljkavi novinari oko nečega, do čega nam je posebno stalo, svesrdno zauzmemo. Cijelu jednu dugu zimsku noć, sve do zore sam ja brusio nekrolog piscu kojeg sam obožavao, čiju sam prekrasnu misao „Oblo žensko koljeno je drugo ime za Duha Svetoga“ stavio na početak „Muškarca bez brkova“. Svaka je riječ bila pažljivo izabrana i s velikim oprezom ugrađena u izvanredan, mudar i osjećajan tekst. Ako i ne znaš za Hrabala, suze bi ti krenule niz obraze da si pročitao kako sam se ja oprostio od njega.

Ali, avaj, umjesto Bohumil ja sam valjda na deset mjesta, bez iznimke, valjda u maloumnosti, ne znam kako bih to drugačije objasnio, pisao Bogumil. I tako je izašlo u novinama jer ni Jurica Pavičić, urednik priloga za kulturu u Slobodnoj Dalmaciji, nije primijetio grešku. Naravno da Jurica nije primijetio jer je u takvim stvarima možda i nemarniji od mene. Nedavno je u Jutarnjem listu oštro i nesmiljeno pisao o pokvarenom predsjedniku Hrvatskog nogometnog saveza Vlatku Markoviću. Utisak je samo kvarilo i čitatelja je prije nasmijavalo, nego činilo bijesnim, da je Jurica u tekstu od početka do kraja, umjesto Vlatka Markovića dosljedno navodio Antu Markovića, zadnjeg predsjednika Saveznog izvršnog vijeća SFRJ.

Da sam napravio pizdariju s Bohumilom Hrabalom ukazao mi je nekoliko

dana kasnije pokojni Predrag Lucić. Jasno se sjećam, premda je prošlo gotovo trideset godina, i njegovog širokog, zločestog osmijeha s kojim me je dočekao u redakciji Feral Tribunea i svoje sramote kad sam shvatio što sam napravio.

Predragu nitko nije mogao pobjeći. Imao je pronicavo oko i pohlepno čitao sve. Uzimao je s trafike redom, dnevnike, tjednike, dvotjednike, mjesečnike, političke, kulturne, sportske, estradne, erotske, astrološke, gastrološke, enigmatičke, poljoprivredne, lovačke i ribolovačke novine, časopise o kućnim ljubimcima, vjenčanjima, pogrebima, bebama, kamionima, motorima, ljepoti i zdravlju. S velikom je pomnjom proučavao lokalna glasila i stranačke biltene. Fosforescentnim flomasterom pažljivo je obilježavao izjave ministara, zastupnika, savjetnika, biskupa, analitičara, eksperata, vizionara, mađioničara, hipnotizera, izumitelja, generala, alkara, glumaca, pjevača, ustaša iz domovine i emigracije.

One koji su se idiotizmom osobito istakli tjedno je birao za kultnu Feralovu rubriku Greatest shits, a najgore od najgorega je 1998. zajedno s Borisom Dežulovićem sakupio u knjizi. Da me netko upita što je najvažnije štampano u Hrvatskoj na koncu dvadesetog stoljeća, koji naslov vjerno opisuje Tuđmanovo doba, točnije od ijednog drugog donosi kakva je ovo užasna, mračna i poremećena zemlja u ratno i poratno vrijeme bila, ja bih mu dao da čita „Antologiju suvremene hrvatske gluposti“.

Ustvari, ne bih mu dao. Dopustio bih mu da pod strogim nadzorom kratko prelista moj primjerak, ali bi prethodno morao oprati ruke. Ta se bibliofilska dragocjenost više ne može naći. Drugo izdanje nikad nije izašlo. Nije to, jebi ga, kao moji jeftini i petparački romančići.

„Antologija suvremene hrvatske gluposti“ godinama mi je ležala na noćnom ormariću. Redovito sam je otvarao da prije spavanja pročitam nekoliko stranica. Vratio sam je na policu kad sam opazio da je uvez popustio i stranice se odvajaju. Uzeo sam je danas, nakon mnogo vremena, da iz nje nasumično prepisem nekoliko meni dragih redaka.

„Trebam li vas podsjetiti da je i od trinaest apostola Isusa jedan izdao, a drugi zatajio“, kazao je jednom biblijski iznimno potkovani Franjo Tuđman. Novinski oglas poziva: „Ako želite saznati nove pojedinosti iz života Alojzija Stepinca nazovite govorni automat 060/412 412.“ „Fantomska država na Balkanu“ definicija je Bosne i Hercegovine u Vjesnikovoj križaljci. „Dinko Šakić je kao dječak ratnim vihorom donesen da zapovijeda Jasenovcem“, lirski je opisao Stipe Vuković u Vjesniku, a Andrija Hebrang u Globusu trezvenije dodao: „Šakića je ponijela povijesna dimenzija stvaranja hrvatske države.“

„Vas, gospodine, treba mobilizirati, poslati na frontu i prvog momenta kada okrenete leđa pucati vam u potiljak“,

**DA DANAS NETKO PONOVO
NAPRAVI RUBRIKU GREATEST
SHITS, MATERIJALA BI SE
VJEROJATNO NAŠLO I VIŠE JER
SU U MEĐUVREMENU LEKTORSKE
SLUŽBE OSLABLJENE, NEGDJE
I SASVIM UGAŠENE, A SVE
NEPISMENIJI DOLAZE U NOVINE**

otvoreno je rekao hadezeovski zastupnik Drago Krpina na tribini jednom antiratnom aktivistu. „U samom početku, nakon akcije Oluja, svaki je pripadnik Hrvatske vojske osjećao moralnim pravom poslužiti se tuđom imovinom“, pričao je stanoviti pukovnik Čerina, zapovjednik zbornog mjesta Benkovac. „Moj osobni stav je da homoseksualci nisu za vojsku. U vojsci je homoseksualac kao u haremu“, tumačio je neuropsihijatar Ljubomir Radovančević. „Inteligencija je tipična socijalistička izmišljotina“, tvrdio je Zlatko Canjuga. „Da su Srbi narod brojnih luđaka, ubojica, pljačkaša, silovatelja i lažova, to je za nas već zamorno obično iskustvo“, primjetio je u Slobodnoj Dalmaciji Joško Čelan.

Gotovo četiri stotine stranica ovakvog sramotnog protucivilizacijskog gnoja, vrijeđanja zdrave pameti, divljačke mržnje i otvorenih poziva na nasilje sakupili su Lucić i Dežulović iz novina koje su se normalno štampale i prodavale. Ni za što od toga nitko nikad nije odgovarao, za razliku od Feralovih ured-

nika, koji su stalno visjeli na sudovima i kojekakvim budalama platili na stotine hiljada kuna odštete za navodne duševne boli.

Da danas netko ponovno napravi rubriku Greatest shits, materijala bi se vjerojatno našlo i više jer su u međuvremenu lektorske službe oslabljene, negdje i sasvim ugašene, a sve nepismeniji dolaze u novine. „Kolega je poslao pet hiljada slova u rinfuzi“, uzdahne ponekad Ivica Ivanišević mučno se probijajući kroz rukopise mladih autora.

Čitajući tvoju priču o vrlo blesavoj mladoj novinarki koju ste u redakciji prozvali Agatha Christie jer se u njenim člancima uvijek negdje na sredini pojavljivala misteriozna osoba koje ranije nije bilo, sjetio sam se kako je prije dvadesetak godina u Splitu izdavačka kuća Marjan knjiga krenula štampati djela slavne kraljice krimića. Vlasnik je bio škrt da plati ozbiljne, profesionalne prevoditelje, pa je valjda dao da mu kriminalističke romane za male pare prevedu polaznici tečaja engleskog jezika, i to oni iz prvog, početničkog stupnja.

Rezultat su bile knjige koje je bio veliki izazov čitati. Kod Agathe Christie, kao što znaš, Dražo, zagonetka je tko je ubojica, a ovdje se sa sigurnošću nije znalo ni koga je ubilo. Marjan knjiga uskoro je, srećom, prestala postojati. Vlasnik izdavačke kuće kratko je nakon toga imenovan za prvog čovjeka splitskog Ureda za kulturu. **N**

PATRIOTSKA BORBA PROTIV GENITIVA

Od Guče do Visa,
od „srpske Atine“
do „srpske Sparte“

Pre neki dan je srpski i Vučićev prijatelj – češki premijer Andrej Babiš izjavio kako je odavno trebalo da budu u Šengenu zemlje Zapadnog Balkana, uključujući i Srbiju. I to su Vučićevi mediji preneli, ali ne i to da se Babiš nada da će Crna Gora postati članica EU 2028. godine. Iako se proevropski režim u Srbiji ne raduje što će bar deo srpskog naroda tako ući u EU

Piše Zoran Panović, programski direktor Demostata

Nekim mladim ljudima je verovatno teško da zamisle da su Guča u Dragačevu i ostrvo Vis u Jadranskom moru bili nekad u istoj državi. Kao što su bili Podujevo i Maribor. Ili Leskovac i Ljubuški. Varazdin i Pljevlja. Ima li išta što može da spoji Guču i Vis sem činjenice da su bili deo Jugoslavije i da su to, svako na svoj način, atraktivna mesta? Možda i Tito može da ih spoji.

Vis je bio njegova tvrđava nakon što se izvukao na jedvite jade iz Drvara tokom nemačkog desanta, dok je jedno vreme na glavnoj bini Sabora trubača u Guči stajala ogromna slika Tita sa čuvenim trubačkim orkestrom Milovana Babića iz sela Krvavci koja je napravljena prilikom jedne Titove posete planini Tari. Znam neke ljude iz Guče, ali niko-

ga ko je letovao na Visu (što ne znači da nema nekoga ko jeste), sa Visa ne znam nikoga (sem jednog lekara iz Beograda koji je tamo radio). U Guči sam nekad i sretao ponekog radoznalog Hrvata, ali sa Visa nikad nikog. Šansa da nekog sa Visa sretnete u Guči je kao da nekog iz Guče sretnete na Sinjskoj alci.

Ali, evo sad Guča i Vis imaju još nešto što ih spaja. Tačnije nekoga. Bivšeg premijera Mađarske Viktora Orbana. Ove godine je snimljen kako pije rakiju na Saboru trubača u Guči. Družio se sa trubačkom zvezdom Bobanom Markovićem, svedoci kažu da je s Orbanom bio i bitan lik u MOL-u. Ti kadrovi iz Guče bili su simpatični ne samo Vučićevim pristalicama već i mnogima u Srbiji koji su se radovali porazu Orbana i pobedi Petera Mađara jer su pomislili da je poraz Vučićevog prijatelja uvertira i za

izborni poraz Vučića.

I ove godine se Orban vratio svom omiljenom ostrvu Visu. Meštani kažu da je ovde drugi ili treći put. I na Visu i u Guči se ponašao, kažu svedoci, normalno. Opušteno. Rakijica tamo, rakijica 'vamo. Ili možda čaša vina. Na Visu. U srpskim medijima koji su zdušno podržavali Orbana na prošlim izborima, njegov boravak na Visu je prećutan. Ne uklapa se u zabludu da svako sa strane ko pokaže neku naklonost prema Srbiji ima odbojnost prema Hrvatskoj.

Ili prema Crnoj Gori. Evo pre neki dan je srpski i Vučićev prijatelj – češki premijer Andrej Babiš izjavio kako je odavno trebalo da budu u Šengenu zemlje Zapadnog Balkana, uključujući i Srbiju. I to su Vučićevi mediji preneli, ali ne i to da se Babiš nada da će Crna Gora posta-

ti članica EU 2028. godine. Iako se pro-evropski režim u Srbiji ne radije što će bar deo srpskog naroda tako ući u EU. Jer to je i rizik u pravcu „policentrično-srpsstva“.

Ako se Orban i posle izbornog poraza donekle opustio u Guči i na Visu, tome može doprineti činjenica da je demokratski sišao sa vlasti. Ostaje da se vidi hoće li njegov Fides uspeti da se održi kao Demokratska partija socijalista Mila Đukanovića (koji je takođe demokratski sišao sa vlasti) ili će doći na nivo Demokratske stranke u Srbiji i njenog strmo-glavog pada koji je počeo odmah nakon gubitka vlasti 2012.

Kolege iz Crne Gore koji se bave istraživanjem javnog mnjenja kažu mi da DPS ima čak 25 odsto podrške. I da se tu negde ustalo. Više nego SNS kad je pobedila DS 2012. godine. Demokratska stranka je u razmerama mnogo širim od Srbije fenomen odricanja od partije. Dva bivša predsednika DS – Boris Tadić i Dragan Đilas sad su predsednici drugih partija. Dragan Šutanovac, koji je takođe bio predsednik DS, sad je Vučićev ambasador u Vašingtonu. Za Bojana Pajtića, takođe bivšeg predsednika DS, retko ko sa sigurnošću može reći da li je i dalje član stranke ili nije. Uglavnom, predstavlja se kao profesor u javnim nastupima.

Bila mi je interesantna nedavno jedna TV emisija. Vodio ju je bivši portparol DS (Čedomir Antić), a gost mu je bio bivši Tadićev ministar spoljnih poslova Vuk Jeremić. Nijedan od njih dvojice više nije u DS. Da ne pominjemo dalje i nizbrdo po ešalonima.

Opoziciona politička snaga koja u Srbiji danas može da ima bar kao DPS u Crnoj Gori zasada nije partija, što je kuriozitet političke scene Srbije. A sve druge „platforme“ koje nisu deo famozne studentske liste cenzusno su rizične i jedino mogu da pretenduju da budu „jezičak na vagi“. Kako sada stvari stoje. A ako s čim ume, Vučić ume sa „jezičcima na vagama“. Partikularni interesi u politici su legitimni, pa i nagon samoodržanja na izborima koji se mogu pretvoriti u opozicione prajmarise. Studentska lista je u suštini ad hok prelazno rešenje koje jedino ima smisla ako preraste u političku partiju. Naravno takvu kojoj

glavni odbor neće biti na Univerzitetu. I koja se u parlamentu neće raspasti na poslaničke klubove.

Danas opcije koje se percipiraju kao studenti i konvencionalna opozicija ne mogu da naprave ni instant koaliciju kao DOS. Ili kao „Zajedno“. I DOS i „Zajedno“ jesu bile takozvane histerične koalicije (liderske sujete, trvenja i nagon ka razlazu), ali kao instant koalicije bile su uspešne. I Depos 1992. bio je histerična koalicija, ali neuspešna. Apsurdno je da i Koalicija „Srbija protiv nasilja“ ostane ideal ukрупnjavanja u odnosu na stanje u sadašnjoj opoziciji van „studentske liste“. Naprednjačka koalicija iz 2012. nije bila instant sa projektovanim histeričnim raspadom, već naprotiv inkluzivna. Prave boje Vučićeve vlasti s obzirom na broj konvertita mogle bi komotno da

**VUČIĆU JE SIMBOLIČKI
BITNO DA ODRŽI LOJALISTIČKE
SKUPOVE U NOVOM SADU I UŽICU.
JER ZNA DA UŽICE NIKADA NIJE
BILO MENTALNO RADIKALSKO,
ČAK I AKO SNS TAMO IMA VLAST**

budu kao one Borusije iz Dortmunda, crno-žute. Vučić kao i Borusija ima svoj „žuti zid“. Sa nijansom crvene (Dačićeve). Inače „žuti zid“ je južna tribina stadiona Borusije, „Vestfalen“ koja može da primi 25.000 gledalaca.

U patriotskoj borbi protiv genitiva i posrbljavanju onoga što je već srpsko, moguće da će Vojska Srbije da se preimenuje u Srpsku vojsku. Ako bi isterivanje genitiva bilo na svim nivoima, onda bi se Nova demokratska stranka Srbije zvala Nova srpska demokratska

stranka. Iako u Republici Srpskoj postoji „stara“ SDS. Mada je i ona pomalo „nova“. Upravo ona izvorna SDS u Bosni i Hercegovini Radovana Karadžića bila je partija kojom se oduševljavala „stara“ DSS Vojislava Koštunice. Kao i nešto manje Đinđićeva DS. Sa afektivnim prekidima kao što je blokada na Drini koju je uveo Slobodan Milošević zbog odbijanja paljanskog rukovodstva da prihvati Vens-Ovenov mirovni plan, i SPS je imala jako dobre odnose sa SDS. Šešelj i radikali takođe.

Ali biće apsurdno ako se genitiv zatre, a ostane Jugoslovensko dramsko pozorište u Beogradu jer ono nije „dramsko pozorište Srbije“, pa da ga posrbiš u „srpsko dramsko pozorište“. Niti je bilo „dramsko pozorište Jugoslavije“, pa da ga je neko zarad jačanja titostičkog jugoslovenstva u Beogradu borbom protiv genitiva nabildovao u Jugoslovensko dramsko pozorište. Nije ni bila „narodna armija Jugoslavije“ već Jugoslovenska narodna armija. I, kao glavni argument – nije „vojska Hrvatske“ već Hrvatska vojska. Pa i tokom Prvog svetskog rata jedno vreme je Dragutin Dimitrijević Apis bio načelnik štaba Uzičke i Timočke vojske.

Hoće li RTS biti više državotvoran ako bude „srpska radio-televizija“ i hoće li smeti emitovati „Odakle si, sele“ sa stihom „Jelek, anterija i opanci, po tome se znaju Srbijanci“? Srbijanci su „policentrično srpstvo“ kako to Vučić smatra.

A i to što JDP nije u Beogradu prošlo kao „Jugoton“ u Zagrebu, pa onako neizgodno štrči, žulja, još kad glumci na kraju predstave pokažu simbolički indekse publici koja aplaudira, ne treba da vas zbuni da generalno poništite ono „jugoslovensko“. Jer aktuelna vlast u Srbiji je ponosna na Saveznu Republiku Jugoslaviju, kao što pasionirano neguje bitne odlike Jugoslovenske levice Mirjane Marković i Ljubiše Ristića. Ali takva jugoslovenska određenja nisu „titoistička“. I kad je u Bariju osvojila Kup šampiona Crvena zvezda je bila srpska, ali sa Pančevom, Savičevićem, Prosinečkim, Šabanadžovićem. Plus Belodedić koji je stigao iz Rumunije.

Pored tolikog srpstva ostaje nejasno

BITNI SU I SPORT I VOJSKA, ALI SE ČINI DA JE KULTURA UVEK NAJBITNIJA. „KULTURA JE POLIGON NA KOME LEVIČARSKA I ANTIFA BULUMENTA NASRĆE NA SRPSKI IDENTITET I VREDNOSTI PA JE MOJA DUŽNOST TOJ RABOTI SUPROTSTAVITI SE KOLIKO MOGU.“ E SAD U CITIRANOM ZAMENITE REČ „SRPSKI“ SA „HRVATSKI“ I DOBIĆETE NEDAVNE REČI NEKADAŠNJEG PRAVAŠA I NEKADAŠNJEG GRADONAČELNIKA OSIJEKA ANTA ĐAPIĆA POVODOM OTKAZANE PREDSTAVE „LJUDI ODOZGO“ U KOJOJ JE TREBALO DA NASTUPI SERGEJ TRIFUNOVIĆ

zašto srpsku reprezentaciju u fudbalu (nikako reprezentaciju Srbije) zove-mo „orlovi“ a ne „beli orlovi“. Kad se već nije primila stara inicijativa Vojislava Šešelja da se raskid sa komunističkom prošlošću potvrdi time što će se FK Crvena zvezda preimenovati u „FK Beli orlovi“, a FK Partizan u „FK Četnik“. Komunistička zvezda petokraka i dalje je u grbovima ovih klubova. Eto, i splitski Hajduk više nema petokraku u grbu, samo šahovnicu, ali još nije promenio ime u nogometni klub „ustaša“, „domobran“ ili „branitelj“.

Bitni su i sport i vojska, ali se čini da je kultura uvek najbitnija. „Kultura je poligon na kome levičarska i antifa bulumenta nasrće na srpski identitet i vrednosti pa je moja dužnost toj raboti suprotstaviti se koliko mogu.“ E sad u citiranom zamenite reč „srpski“ sa „hrvatski“ i dobićete nedavne reči nekadašnjeg pravaša i nekadašnjeg gradonačelnika Osijeka Anta Đapića povodom otkazane predstave „Ljudi odozgo“ u kojoj je trebalo da nastupi Sergej Trifunović a koja je trebalo da se odigra u Osijeku.

Ceo kontekst posrbljavanja srpskog sa operetsko-voluntarističkim nabojem uporno stremi ka onom što će akademik Ljubomir Simović nakon pokušaja jednog od „udara“ protiv Vučićeve Srbije okarakterisati kao potrebu društva za „apsolutnom parodijom“. S time da ovde zlokobnost dolazi iz opskurnosti.

Marketinški guru i jedan od boljih bubnjara sa ovih prostora Lazar Džamić bavio se analizom fenomena italijan-

skog stripa „Alan Ford“ u bivšoj SFRJ. Odatle je nastala kulturna knjiga „Cvjećarnica u kući cveća“ (2012). Drugo poglavlje te knjige zove se „Nadrealizam kao naš način života“.

U njemu Džamić prepričava anegdodu koju je davno čuo od jednog urednika „New Moment“ magazina: Dakle, Koča Popović, pored toga što je bio Titov blizak saradnik, bio je i jedan od vodećih ranih domaćih nadrealista. U svojoj prepisci sa Andreom Bretonom, „ocem“ nadrealizma, Koča mu je jednom poslao i narodnu pesmu „Pošla koka na pazar“ – potrudite se, pa je nadite – a mi vam ovde dajemo samo par detalja – „... Stade vatra selo palit', stade selo vuka biti, stade vuk kozu jesti, stade koza grm brstit'...“

Kad je Breton pročitao pesmu u prevodu, navodno je otpisao: „Pa vama, Kočo, nadrealizam ne treba! Vi nadrealizam živite!“ Nadrealizam je taj supstrat. Bez njega je nemoguće razumeti srpsku stvarnost.

Predsednik SNS Miloš Vučević najavio je „veliki narodni skup“ u Novom Sadu, odnosno kako je naveo – „našoj Srpskoj Atini“. Vučević je poručio da zajedno pošaljemo snažnu poruku da je Vojvodina Srbija, da ne damo da nas dele. Da ujedinjena Srbija sa Vučićem pobeđuje. Iako je na mitingu SNS održanom 15. februara 2025. godine u Sremskoj Mitrovici povodom Dana državnosti („Srećemo se na Sretenje“), narodnom aklamacijom usvojena „Deklaracija o Vojvodini“ kojom je navodno zaustavljen separatizam (oživljavanje inicijativa za najširu autonomiju) Vojvodine (oživljen valjda padom nadstrešnice u Novom Sadu), izgleda da je potrebna glavna simbolička potvrda – lojalistički skup u Novom Sadu koji se reklamira kao „narodni“. Ako dokument iz Sremske Mitrovice nije dovoljan garant, možda sad nude predlog da Autonomna pokrajina Vojvodina promeni ime u Autonomna pokrajina Srpska Vojvodina. Za svaki slučaj.

Vučiću je simbolički bitno da održi lojalističke skupove u Novom Sadu i Užicu. Jer zna da Užice nikada nije bilo mentalno radikalsko, čak i ako SNS tamo ima vlast. Neskriven je cinizam u Vučevićevoj formulaciji „naša srpska Atina“. Čime valjda sugeriše kakav je deo naroda koji nije „ujedinjen“. I koji

nisu „Atinjani“. Nisu pristojni i kultivisani Srbi. A jesu i ustaše i anarhisti i hamasovci i satanisti. Ako najavi skup u Užicu, sumnjamo da će Vučević reći da je to prestonica Užičke republike, jedine slobodne teritorije u okupiranoj Evropi 1941. Iako je tih dana pored Tita tamo bio i Slobodan Penezić Krcun kome naprednjaci polažu cveće na grob.

U dubljoj psihoanalizi naglašavanje „naše srpske Atine“ je čežnja za „našom Spartom“. Odnosno za poželjnom lojalističkom vizijom Crne Gore. U kojoj je nemoguće biti Srbin ili Crnogorac koji ne mrzi Srbiju, a da nisi pristalica Aleksandra Vučića. Ako Milo nije mogao da napravi novu crkvu u Crnoj Gori, možda će Vučić uspeti. Samo srpsku – lojalističku.

Crnogorsko rukovodstvo predvođeno Momirskom Bulatovićem je na Haškoj konferenciji u jesen 1991. prihvatilo Badinterov koncept „razdruživanja“ republika bivše SFRJ i njihovog državnog osamostaljivanja. To je dovelo do zgražavanja u Srbiji i dobrom delu Crne Gore. Rezultat velikog pritiska bio je crnogorski referendum 1. marta 1992. na kome se građani izjašnjavaju većinski za zajedničku državu sa Srbijom. Građane Srbije niko ništa nije pitao. Kreće mrcvarjenje sa SR Jugoslavijom koja je bila potvrda često citirane opaske „Što se grbo rodi, vrijeme ne ispravi“ slavnog pravnik Valtazara Bogišića. Takozva-

ni Žabljački ustav (sročen na Žabljaku) donet 27. aprila 1992. bio je pravni okvir SRJ – „kرنje Jugoslavije“.

Ta tvorevina je faktički značila političko-pravni provizorijum i hibridni konfederalno/federalni asimetrični model unikat na svetskoj praksi. Ako bi se i ostvarila ideja „srpskog sveta“, ali kako Vulin to zamišlja – kao neotuđivo pravo na političko i teritorijalno jedinstvo nedeljivog srpskog naroda, da li bi se ta država zvala Savezna Republika Jugoslavija? Zbog te zajednice i Vojislav Koštunica je napustio doskočicu koju je često citirao – „svaku Jugoslaviju u mutnu Maricu“. SRJ se suprotstavila NATO-u. Kad je, prema skorašnjim rečima Putina, „otvorena Pandorina kutija“ nepoštovanjem međunarodnog prava. Jer da NATO nije 1999. izvršio agresiju na SRJ, valjda ne bi ni Putin sad na Ukrajinu. Tako ispada. Ili bi tražio za tako nešto dozvolu UN.

Mada bi takvom „srpskom svetu“ možda više odgovarao neki novi „avalski ustav“ o kome se spekulisalo kao o modelu revizije Žabljačkog ustava pa i pravljenja države sa više centralizma. Što bi verovatno i išlo u tom pravcu da je Milošević pobedio Vojislava Koštunicu i „obojenu revoluciju“ 2000.

Provizorijumska suština SRJ bila je u Članu 2 Žabljačkog ustava u kom se ističe da SRJ mogu pristupiti druge repu-

blike članice, u skladu sa ovim ustavom. Iako bi pristupile, Milošević naravno nije dozvoljavao Republici Srpskoj Krajini i Republici Srpskoj da pristupe. Naprotiv, Crna Gora je sve više pokazivala nagon da napusti provizorijum. Duh Člana 2 Žabljačkog ustava nije nas napustio ni do danas. Sa ove distance gledano mnoga bi se mrcvarenja izbegla da je crnogorsko rukovodstvo ostalo pri prihvatanju Badinterovog koncepta „razdruživanja“ sa Haške konferencije.

Koliko biste se poznatih ljudi koji se zovu Milojko setili da vas neko probudi i to pita u gluvo doba noći: jedan stariji čovek mi kaže da bi se prvo setio zemljaka iz Nove Varoši Milojka Drulovića, nosioca Partizanske spomenice, novinara u Politici, komunističkog političara, člana Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije (bio je i član CK SK Srbije za ideološki rad, ali nije spadao u najrigidnije), ambasadora u Kini i Sovjetskom Savezu.

DANAS OPCIJE KOJE SE PERCIPIRAJU KAO STUDENTI I KONVENCIONALNA OPOZICIJA NE MOGU DA NAPRAVE NI INSTANT KOALICIJU KAO DOS. ILI KAO „ZAJEDNO“. I DOS I „ZAJEDNO“ JESU BILE TAKOZVANE HISTERIČNE KOALICIJE (LIDERSKE SUJETE, TRVENJA I NAGON KA RAZLAZU), ALI KAO INSTANT KOALICIJE BILE SU USPEŠNE. I DEPOS 1992. BIO JE HISTERIČNA KOALICIJA, ALI NEUSPEŠNA

Neko upućen u vojnu istoriju bi se setio i Milojka Lešjanina – istaknutog srpskog generala koji je predvodio srpske trupe u ratovima za nezavisnost i oslobođenje Niša 1877. godine. Većina mojih drugova bi se setila legendarnog sportskog novinara Milojka Pantića. Jedna žena mi kaže da bi se prvo setila Milojka Božića, senzacionalnog učesnika rijalitija „Parovi“ koji je sa tada 74 godine bio sa daleko mlađom partnerkom. Onaj čovek koji bi se prvo setio Milojka Drulovića, rekao mi je 2019. u vreme obeležavanja pola veka spuštanja Amerikanaca na Mesec da je, eto, mogao umreti, a da ne bi znao da je jedan Milojko dao tom istorijskom događaju veliki doprinos.

Zaista, mnogo ljudi u Srbiji nije bilo čulo za Milojka Majka Vucelića, jednog od „sedmorice veličanstvenih“, inženjera srpskog porekla (rođen u Hrvatskoj) koji su učestvovali u programu „Apolo 11“ koji je doveo do spuštanja prvih ljudi na Mesec. Milojko je rešavao probleme i navodno je prvi čuo onu čuvenu rečenicu „Hjustone, imamo problem“ u misiji „Apolo 13“. Onome ko je gledao film „Hjustone, imamo problem“ (2016), slovenačkog režisera Žige Virca, moglo je delovati krajnje uverljivo da je Josip Broz prodao Džonu Kenediju tajnu svemirskih putovanja. Film je retko uverljiv konstrukt paraistorije.

Milojko Majk Vucelić je bitan kad Srbija razvija „strateško partnerstvo“ sa SAD i zbog toga što je 17. jula ove godine Marko Đurić, ministar spoljnih poslova Srbije, potpisao u Vašingtonu sporazum „Artemis“ sa Američkom svemirskom agencijom (NASA). Cilj „Artemis“ programa (prema kome Branimir Nestorović nije pokazao nikakvu sumnju), jeste da vrati ljude na Mesec posle više od pola veka, a prvi veliki korak učinjen je ranije ove godine, kada su četiri astronauta uspešno obletela dalju stranu Meseca.

Ali ipak ko prati srpske većinske medije, prvi Milojko koji bi mu pao na pamet bio bi aktuelni premijer Crne Gore Milojko Spajić. To je sad top jedan Milojko. To što je došao na to mesto glasovima Srba, a svakodnevno sprovodi antisrpsku politiku, kako Vučićevi mediji ističu, to pokazuje (kako ti mediji ne ističu) i da su promene nastale raskolom u DPS i pobedom struje Mila Đukanovića nad onom promiloševićevskom Momira Bulatovića jasnije i neregresivno odredile generalni pravac države nego obe tektonske promene u Srbiji i 2000. i 2012.

Taj pravac Crne Gore je evroatlantski. Što većinska Srbija, ne samo vlast, ne želi. Moguće je da se nakon izbora u Crnoj Gori predviđenih za rano leto dogodne, DPS vrati na vlast. Možda bi Beograd (bude li Vučić i tada na vlasti), nakon Milojka takav rasplet dočekao sa olakšanjem, kao što su Milo i njegov DPS 2012. sa olakšanjem dočekali pobedu naprednjaka u Srbiji.

Ko je gledao „Žikinu dinastiju“ (Lude godine) zna i za Žikinog dedu „ludog Milojka“. I zna šta je bilo kad su ga venčali sa Đurđicom. **N**

STRAH OD (JOŠ JEDNOG) OKTOBRA

Sve opet miriše na 2000.

Kako se približavaju izbori u Srbiji – a zbog poigravanja vlasti sa datumom njihovog održavanja, konstantno se generiše osećaj „tako blizu, a tako daleko“ – tako se u delu takozvane opozicione javnosti generiše sličan osećaj iz proleća 2000. godine. Ali, uprkos snažnoj kampanji, ili baš zbog nje, stvari stoje mnogo komplikovanije, i ne toliko povoljno, po vlast

Pišu Luka Lukić i Veljko Miladinović

Izbori su sve bliže, vlast pritiska i pokušava da stavi pod kontrolu opozicione medije, a građane koji se protive vlastima obuzela je apatija, jer osećaju da se opozicioni balon izduvava i da oni koji treba da se suprotstave vlastima nemaju jasnu viziju ni strategiju kako bi mogli da pobeđu na eventualnim izborima, protesti na ulicama su sve ređi, a i kada ih bude, sve manje ljudi se na njima pojavljuju. Mnoge je uhvatila apatija, deluje kao da se balon pobune izduvao.

Ovako su, ukratko prepričani, sa nekim subjektivnim, izgledali izveštaji inostranih medija iz Srbije u maju 2000. godine.

Jedan od najpogrešnijih pristupa u sagledavanju aktuelnog političkog trenutka – a tome smo često svedočili otkako su počeli studentski protesti u Srbiji – jesu analogije sa devedesetima, Petim oktobrom i onim što je Petom oktobru prethodilo, ali neke sličnosti, makar na anegdotalno-kafansko-tračerskom nivou, teško je zaobići. Ako ni zbog čega drugog, onda zbog toga što ovaj primer pokazuje kako se stvari brzo menjaju kada se zakotrlja točak političke istorije i kako je neke procese ipak teško, ako ne i nemoguće predvideti.

Zanimljivo je da su se maja 2000. godine, na primer, u toj apatiji izgubile ne samo projekcije o promeni vlasti nego je i sama struktura opozicionog pokreta iz-

gledala drastično drugačije: kao glavni nosioci političke borbe protiv Miloševićevog režima isticali su Vuk Drašković i Srpski pokret obnove, koji će se samo koji mesec kasnije naći na marginama nepredvidivih promena.

Protesti, atmosfera na ulicama, politički naboj, potpuno su drugačija kategorija od izbora i sabiranja glasova.

Kako se približavaju izbori u Srbiji – a zbog poigravanja vlasti sa datumom njihovog održavanja, konstantno se generiše osećaj „tako blizu, a tako daleko“ – tako se u delu takozvane opozicione javnosti generiše sličan osećaj iz proleća 2000. godine.

PREDSEDNIK SRBIJE ALEKSANDAR VUČIĆ JE VIŠE OD GODINU DANA VIKAO „IZBORI“, BAŠ KAO ŠTO JE DEČAK IZ PRIČE VIKAO „VUK“. VUK JE NA KRAJU STIGAO, ALI DEČAKU VIŠE NIKO NIJE VEROVAO

A interesantno je, pomalo i bizarno, kako su se neke uloge promenile: tada su studenti podržavali opozicione stranke (iako nisu bili ubeđeni da ove znaju šta rade) jer nemaju bolju opciju, a sada opozicione stranke (neke) podržavaju studentsku listu (iako nisu ubeđene da znaju šta rade), jer definitivno nemaju bolju opciju. Sa druge strane duboke političke podele, SPS je tada čekao ko će iz njihove strukture vlasti da im zabije nož u leđa, a sada igraju igru onih koji će da se izvu-ku i sačekaju da vide na koju će stranu, što ipak dodatno govori da je neizvesnost

predstojećih izbora na najvišem nivou od kada su naprednjaci uzeli vlast u Srbiji.

Inače, dugo se, ako se ikada, nije u Srbiji toliko slegalo ramenima. To je lajtmotiv političke čaršije i najčešći odgovor – jedno nemušto „ne znam“ – na sva ključna predizborna pitanja. Ne zna se ni kada će biti izbori, ni koje liste će se na njima pojaviti, ni ko će biti kandidati, a ne može se ni pretpostaviti rezultat.

Izbori još nisu raspisani, tek su najavljeni za kraj oktobra, ali iako se po kuloarima provlačio već kao „definitivni“ datum 25. oktobar, od kada je predsednik Srbije Aleksandar Vučić eksplicitno rekao da su opcije „18. i 25. oktobar“, uverenost o terminu izbora nije ojačana ni za milimetar. Jer Vučić je već toliko puta najavljivao izbore, što otvoreno, što između redova, da se uvek, pa i sada ostavlja mogućnost da je ovo deo neke strategije, najčešće usmerene na isterivanje studentske liste na čistac.

Jer, koliko god opozicionom delu javnosti deluje zbunjujuće predizborno vreme u kom se ne zna ko su kandidati glavne opozicione snage, sigurno je vlastima ta situacija još komplikovanija.

Kako je ilustrovala Boban Stojanović, politički analitičar, očigledno je da SNS do sada nije smeo da izađe ne izbore, jer ranije su vanredni izbori raspisivani uz mnogo manje realnih potreba za njima. A sada „pojava novog političkog aktera i izražene društvene tenzije predstavlja-ju dovoljan razlog za raniji izlazak na birališta“.

Studenti su vanredne izbore zatražili u maju prošle godine, a vlast koja je do tada pozivala na izbore sada je odugovla-

čila. A sada se vanredni izbori najavljuju u periodu koji je prilično blizu i redovnom terminu.

Zaključivanje prostom logikom – a nekada, iako ne baš često, i prosta logika radi u Srbiji – upućuje da je tada, prošle godine, došlo do neke suštinske promene u raspoloženju javnosti koja, uz sve neregularnosti koje domaći i strani posmatrači registruju, i intenzivnu kampanju koja se već odvija, pobjedu vladajuće stranke čine manje izvesnom.

Inače, od 2012. godine naovamo, vanredni izbori održavani su 2014, 2016, 2022. i 2023. godine.

„Pitam i šta se dogodilo sa Pokretom za narod i državu, koji je jedan od velikih neuspeha aktuelne vlasti, jer je bilo zamišljeno da se na izbore ide nakon njegovog formiranja“, rekao je Stojanović.

Predsednik Srbije Aleksandar Vučić je više od godinu dana vikao „izbori“, baš kao što je dečak iz priče vikao „vuk“. Vuk je na kraju stigao, ali dečaku više niko nije verovao. Veruju li birači Vučiću kad kaže da izbori dolaze 18. ili 25. oktobra? Analitičari za Nedeljnik procenjuju da je Vučić do sada odlagao raspisivanje izbora kako bi sebi „kupio vreme“ dok ne pripremi teren za izbore.

Studenti su prvi put 5. maja prošle godine javno zatražili od Aleksandra Vučića da raspiše izbore. Kao odgovor na to, Vučić je u junu iste godine rekao da će izbori „biti krajem iduće (2026) ili početkom 2027“. Vučić je zatim 1. aprila ove godine rekao da će izbori da budu održani do kraja godine, a možda i do Vidovdana. Vidovdanskih izbora nije bilo, a predsednik

Srbije je na velikom mitingu Srpske napredne stranke (SNS) 27. juna ponovio da će parlamentarni izbori da budu održani do kraja godine. Tu priču ponavljao je iz meseca u mesec, svaki put ostavljajući širi prostor za odlaganje konkretnog termina, da bi 20. avgusta prvi put rekao da bi parlamentarni izbori mogli da budu održani 18. ili 25. oktobra.

KOLIKO GOD OPOZICIONOM DELU JAVNOSTI DELUJE ZBUNJUJUĆE PREDIZBORNO VREME U KOM SE NE ZNA KO SU KANDIDATI GLAVNE OPOZICIONE SNAGE, SIGURNO JE VLASTIMA TA SITUACIJA JOŠ KOMPLIKOVANIJA

Profesor FPN-a u penziji Zoran Stojilković smatra da je 25. oktobar „dosta realan termin“ za održavanje izbora, koji je „vlast definitivno opredelila imajući u vidu sistem mobilizacije biračkog tela, pre svega u manjim sredinama“.

„U međuvremenu bi morao da napravi nešto od koraka koje je najavio – da podnese ostavku na mesto predsednika, da bude kandidat za premijera. U tom trenutku bi počeo rok od tri meseca za raspisivanje predsedničkih izbora“, kaže profesor Stojilković.

Analitičar Dragomir Anđelković s druge strane kaže da je „nebitno da li će izbori da budu 18. ili 25. oktobra“.

„S obzirom na Vučićevu sklonost da menja svoje iskaze, ne znači da izbori neće biti u novembru. Ono što je jasno, biće u skorije vreme, jer je suviše novca iz budžeta uloženo. Svakako će biti u

dogledno vreme, ali da li je to stvarno taj rok koji su rekli ili će možda biti nešto kasnije, to je stvar njegove procene šta mu se najviše isplati“, kaže Anđelković.

Kontinuirane najave izbora do sada su, tako se tumači, imale za funkciju da se studenti priteraju uz zid i da istrče sa listom kandidata, a tada naprednjaci dolaze na svoj teren i mogu da igraju svoju igru. A to je targetiranje protivnika. Ima cinika koji su приметili da su u nedostatku imena i prezimena protivnika sa studentske liste ovog puta udarili po svojim, misleći na napade (iz vlastima naklonjenih medija) prema SPS-u i Ivici Dačiću, koji su najavili samostalni izlazak na izbore. Mada je više onih koji traže pravi motiv za ovaj igrokaz, a jedno od potencijalnih objašnjenja je da se otvara prostor za Dačićevu kandidaturu za predsedničke izbore. Pošto je već uvreženo da se parlamentarni i predsednički izbori razdvajaju jer naprednjaci bez Vučića kao kandidata gotovo sigurno gube predsedničke (ako se nešto ne promeni posle parlamentarnih).

Predsednik Socijalističke partije Srbije (SPS) Ivica Dačić izjavio je da ta stranka izlazi samostalno na izbore i odbacio spekulacije da se iza kulisa vode razgovori sa Srpskom naprednom strankom (SNS) o predizbornoj koaliciji.

Takva odluka pokrenula je niz reakcija kako vlasti tako i opozicije. Na poziv da prokomentariše odluku SPS-a da samostalno izađe na izbore, Aleksandar Vučić je odgovorio da neće da oduzima pravo svima da se kandiduju ali i da ne želi da zloupotrebljava priliku da kao predsednik republike govori o stranačkim stva-

Meni je bila indikativna jedna stvar. Vučić kada ode među narod, u te male sredine, postaje nervozan, jer su i oni nervozni, naučeni da nešto dobijaju i oni to neće da skrivaju. Kažu: „Ja sam glasao za vas, a gde mi je posao?“

Prof. Zoran Stojiljković

rima. Predsednik Demokratske stranke (DS) Srđan Milivojević ocenio je da su najave samostalnog izlaska na izbore SPS-a manevar kojim žele da pridobiju nezadovoljne glasače Srpske napredne stranke.

Dragomir Anđelković međutim naglašava da je SPS uglavnom samostalno izlazio na izbore.

„Prvi put bi se desilo da ne izađe samostalno kada bi išao zajedno sa Vučićem. Oni sada dižu sebi cenu. Čak i ako izađu sa njim, pokušavaju da mnogo više koštaju. Dačić ipak nikad nije pokazivao istrajnost. Vučić će ozbiljno pritiskati i oni će se dogovoriti na način kako Vučić to želi“, kaže Anđelković.

Zoran Stojiljković skreće pažnju na mogućnost da se „ovi izbori rešavaju u postizbornom periodu, u postizbornom koaliranju“.

„Ako izborni rezultat bude neizvestan, ko garantuje da SPS neće treći put napraviti zaokret ili recimo da neke stranke manjina ne procene da, pošto je interes manjina da budu uvek uz vlast, budu i uz novu vlast. S druge strane, meni su krajnje sumnjivi oni koji ne mogu unapred da kažu da su u nekom opozicionom statusu i opozicionom korpusu i nakon izbora“, kaže prof. Stojiljković.

Profesor Stojiljković ukazuje na to da istraživanja pokazuju da je biračko telo pred predstojeće izbore veoma polarizo-

vano, a da je broj neopredeljenih birača „procentualno jednocifren“.

„Ovde više nešto naročito od njih ne zavisi. To mogu da budu jedino ljudi koji su recimo politički informisani, ali su pod unakrsnim pritiskom. Većina tog malog broja neopredeljenih će se pojaviti na izborima“, objašnjava Stojiljković.

Stojiljković dodaje da je ovo „maksimalna polarizacija“, koja donosi „smanjenje političke odgovornosti“.

„Pristalice vlasti su spremne da tolerišu svakojače marifetluke i demokratske bedastoće ako njihovi treba da pobede i da nastave da obezbeđuju privilegije koje su pod ovim režimom ostvarili. Meni je bila indikativna jedna stvar. Vučić kada ode među narod, u te male sredine, postaje nervozan, jer su i oni nervozni, naučeni da nešto dobijaju i oni to neće da skrivaju. Kažu: ‘Ja sam glasao za vas, a gde mi je posao?’ Dakle, u pitanju je interesna razmena kao u svakoj klijentelističkoj mreži“, kaže Stojiljković.

U opoziciji, takozvanoj tradicionalnoj, relativno su mlake reakcije na samu najavu izbora. Predsednik Narodnog pokreta Srbije Miroslav Aleksić, na primer, postavio je pitanje zašto se uopšte raspisuju izbori ako je sve „sjajno i bajno, građani su bogati, nema korupcije i kriminala“, dodajući da je aktuelna vlast trebalo da ih raspiše prošle godine „kada je to tražio narod“.

Glavna podela među opozicionim strankama je na one koje su do sada podržale studentsku listu i one koje su odlučile da izađu samostalno na izbore.

Profesor Stojiljković kaže da se „može očekivati neka vrsta atomizacije opozicionog biračkog tela“.

Podršku studentskoj listi na predstojećim izborima među prvim su dali Demokratska stranka, Zeleno-levi front i pokret Kreni-promeni. Predsednik Lige socijaldemokrata Vojvodine Bojan Kostreš takode je izjavio da je ta stranka najbliža odluci da podrži studentsku listu.

„Opoziciona podela na one koji su podržali studentsku listu i suzdržali se od

izlaska na izbore i one koji to nisu stvar je procene šta će biti sledeći koraci. Objektivno gledano, ako će ovo biti izbori posle kojih će se u dosta kratkom roku, recimo nakon godinu i po dana pošto se formiraju uslovi za normalne demokratske izbore, ponovo ući u političku arenu, to je jedna stvar. Ako se priča o tome da i ako studenti pobeđe neće biti izbora naredne četiri godine, onda je to veliki izazov za opozicione stranke“, kaže profesor FPN-a u penziji.

Nova demokratska stranka Srbije (Novi DSS) jedna je od stranaka koje nisu podržale studentsku listu, najavljujući samostalno učešće u izborima. Njen lider Miloš Jovanović međutim smatra da je „potrebna postizborna saradnja svih opozicionih aktera kroz neku vrstu tehničke vlade kako bi vlast nakon izbora bila smenjena“.

Predstavnici opozicionih stranaka kritikovali su Aleksandra Vučića da zloupotrebljava državne resurse vodeći funkcionsku kampanju. Potpredsednik Stranke slobode i pravde Dušan Nikezić ocenio je da je cilj novog rebalansa budžeta upravo da vlast obezbedi sredstva za ovu predizbornu kampanju, optuživši vladajuću stranku da na taj način kupuje glasove.

Profesor Zoran Stojiljković tvrdi da je u pitanju „široka skala već viđenog materijala decenijama unazad“.

„Od satanizovanja protivnika, unošenja podela među njima, kompletiranja svih resursa vlasti koji su na raspolaganju, preko čekanja da se neutralizuju opozicioni mediji, do kupovine sopstvenog biračkog tela i širenja klijentelističke mreže“, objašnjava Stojiljković.

Dragomir Anđelković dodaje da „Vučić zna da na ovim izborima mora da namešta i da zloupotrebljava izborni proces“.

ODIHR je u izveštaju posle posete posmatračke misije u julu zaključio da se zbog polarizovane situacije u zemlji preporučuje obimna međunarodna posmatračka misija. Cinik bi odmah pomislio da ne mogu oni toliko da posmatraju koliko ovde mogu da se pokradu izbori.

SPS JE TADA ČEKAO KO ĆE IZ NJIHOVE STRUKTURE VLASTI DA IM ZABIJE NOŽ U LEĐA, A SADA IGRAJU IGRU ONIH KOJI ĆE DA SE IZVUKU I SAČEKAJU DA VIDE NA KOJU ĆE STRANU, ŠTO IPAK DODATNO GOVORI DA JE NEIZVESNOST PREDSTOJEĆIH IZBORA NA NAJVIŠEM NIVOU OD KADA SU NAPREDNJACI UZELI VLAST U SRBIJI

Deo opozicije kritikovao je pitanje uvođenja novih potpuno zatvorenih paravana na biračkim mestima, govoreći da bi takva odluka mogla da dovede do zloupotrebe u vidu fotografisanja biračkih listića i drugih pritisaka na birače. Vučić je povodom takvih optužbi izjavio da se oni uvode po preporuci ODIHR-a, koji je, prema rečima predsednika, osam puta od 2012. do 2024. godine kritikovao Srbiju zato što nema takve paravane.

Kada su u pitanju preporuke ODIHR-a, profesor Stojiljković smatra da „ništa od ključnih izbornih promena nije napravljeno“.

„Oni su majstori da pod pritiskom međunarodne zajednice, pre svega evrop-

skih institucija, menjaju neke zakone, a tako da ništa ne promene ili da promene nešto u svoju korist. To je poput rešenja da građani mogu da glasaju za koliko god hoće lista, što je direktan način da podrže autsajdere koji su im potrebni da zbunjuju ili da budu njihovi igrači“, kaže Stojiljković.

Anđelković smatra da pogotovo u ruralnim mestima, tamo gde „nema dovoljno pouzdanih posmatrača“, postoji najveća opasnost od izbornih nepravilnosti.

„Nemamo kamere na izbornim mestima, a opštepoznato je da se kod nas ozbiljno krađe na izborima, tako što tamo gde ne postoje pouzdani posmatrači, oni se nakratko sklone, za to dobiju nadoknadu, dok predstavnici režima ubace dodatne glasačke listiće ili preprave postojeće. Tako da, bez obzira na to što studenti odlično rade na pojačavanju kontrole, sigurno u mnogim ruralnim krajevima, udaljenim od velikih gradova, režim će imati kapacitet za nameštanje izbora“, kaže Anđelković.

Ono što je studentski pokret uspeo da nametne kao predizbornu potku – i što je najbolja odbrana od mehanizama kojima vlast targetira političke protivnike – jeste to da je „najmanje važno ko je na listi“. Iako to naravno ne može da bude nevažno.

Valjalo bi podsetiti da je u julu objavljeno istraživanje Crte po kom je u tom trenutku studentska lista imala 44,9 odsto glasova, dok je Srpska napredna stranka (SNS) bila na 35,7 odsto podrške (nijedna opoziciona stranka ne bi samostalno prešla cenzus).

Ako se opet vratimo u proleće 2000. godine, tada je rađeno istraživanje prema kojem je opozicija, Savez za promene sa SPO-om, bila na 46 odsto podrške, dok je vladajuća koalicija bila na 30 odsto, uz 18 odsto neopredeljenih i 7 odsto onih koji su sigurni da neće glasati. A zanimljivo je da je čak 80 odsto ispitanika imalo negativan stav prema opozicionim strankama (u smislu da se samo svađaju međusobno), iako je 70 odsto ispitanika istaklo da je „vreme za nekog novog“ (na vlasti).

I to je u suštini jedino što odlučuje – u iole demokratskoj zemlji – da li će neka vlast da se promeni, kada kod većine glasača prevlada osećaj da je vreme za nekog novog. I to je bilo Petog oktobra, i to je jedino što može doneti promenu 18. ili 25. oktobra. **N**

SPRŽENA ZEMLJA

Još jedan krah države i kraj Deliblatske pešcare kakvu smo znali

Ako nismo imali dovoljno resursa, zašto ranije nismo zatražili pomoć? Zašto je za javnost kreirana slika da možemo sami da se izborimo sa vatrom? Da li su imidž predstavnika vlasti i sakupljanje političkih poena u još jednoj krizi zauzeli prvo mesto?

Piše Milana Milošević

Garež, pepeo, ogoljeno zemljište i čestice dima danas su tamo gde su se nekada prostirali delovi prirodnog fenomena Evrope, satkanog od šumskih i pešćanih površina. Usled razbuktalih požara u poslednjih 20 dana, vatrom je do sada bilo prekriveno više od 20 odsto zemljišta Deliblatske pešcare.

Požar u šumi počeo je da tinja još 21. jula. Njegovo rasplamsavanje postalo je kritično 5. avgusta, zbog čega su i meštani i životinje iz obližnjih sela privremeno bili evakuisani. Tih dana je u Opšti-

ni Kovin na snazi bilo i vanredno stanje. Uz Deliblatsku peščaru, širom zemlje gorele su mnoge druge šume. Čini se da nijedna od ovih činjenica predstavnicima vlasti nije delovala dovoljno alarmantno da bi zatražili pomoć spolja.

„Jedna Španija i Francuska traže pomoć od Srbije, a mi se sami snalazimo“, izjavio je ministar unutrašnjih poslova Ivica Dačić.

Ocena predsednika Aleksandra Vučića od 16. avgusta bila je da nema ozbiljnih problema i nikakvih razloga za brigu. Ispričao je da evropski mehanizmi prate događaje u Srbiji.

„Mi odatle možemo da očekujemo pomoć u svakom trenutku. Ponudili su nam i Rusi podršku i pomoć. Nije potrebno u ovom trenutku. Mi imamo dovoljno snaga, znanja, helikoptera i svega drugog u ovom trenutku da sami možemo da se izborimo sa tim“, poručio je predsednik.

Tri dana kasnije, European Forest Fire Information System (EFFS) objavio je da je u Srbiji izgorelo više od 12.000 hektara.

Slike i snimci sa terena koje su reporteri i meštani objavljivali na društvenim mrežama takođe nisu išli u prilog ovom

„spuštanju lopte“. Od samog početka borbe sa vatrenom stihijom, lokalno stanovništvo se rame uz rame sa vatrogascima obračunavalo sa plamenom. Sa naprtnjačama na leđima i crevom u rukama, trudili su se da sačuvaju prirodu u svojoj sredini, ali i spreče da se požar približi njihovim domovima. Uprkos njihovim naporima, sve je izgledalo kao borba sa vetrenjačama. Nedostatak opreme i ljudstva, zakasnela i neadekvatna reakcija rezultirali su time da požari u najkritičnijim područjima nisu ugašeni sve do utorka, dana kada je ovaj tekst napisan.

Iz svega ovoga proizilazi pitanje – ako nismo imali dovoljno resursa, zašto ranije nismo zatražili pomoć? Zbog čega je za javnost kreirana slika da možemo sami da se izborimo sa vatrom? Da li su imidž predstavnika vlasti i sakupljanje političkih poena u još jednoj krizi zauzeli prvo mesto?

Dodatnu nejasnoću unosi to što je Rusija poslala pomoć dva dana nakon predsednikove izjave da nam ona nije potrebna. Ruski avion Iljušin, koji može da izbaci do 42 tone vode u jednom nalletu, priključio se gašenju 19. avgusta. Za manje od 24 časa od kada je Mehaniizam civilne zaštite EU aktiviran, Rumunija, Slovačka i Češka takođe su poslale helikoptere i timove za gašenje požara. Posle dva dana, pomoć smo dobili i od Nemačke.

Mehanizam, čija je Srbija učesnica od 2015. godine, pruža podršku kada su nacionalni kapaciteti preopterećeni. Bez obzira na to da li je članica Unije, svaka zemlja može zatražiti pomoć. Ipak, mi smo je zatražili tek dve nedelje nakon razbuktalih požara.

Profesor Šumarskog fakulteta Slobodan Milanović ocenio je za Nedeljnik da „logika nalaže da je ta pomoć bila potrebna ranije“.

Najveća kontinentalna peščara Evrope

Deliblatska peščara nalazi se u Vojvodini, u jugoistočnom delu Panonske nizije. Nastala je tokom ledenog doba od silikatno-karbonatnog peska, plavina banatskih reka i nanosa Dunava, koje su raznosili vetrovi. Na taj način je blago zatalasani reljef preoblikovan u izrazito dinski. Reč je o najvećoj kontinentalnoj peščari Evrope. Elipsastog je oblika, dimenzija 35 sa 20 km. Ovaj Specijalni rezervat prirode karakterišu: peščarske, stepske, šumske, močvarne i vodene zajednice. Približno je 1000 biljnih vrsta koje ih grade, a među njima su najupečatljivije biljke stepskih staništa – banatski božur, stepski božur, šerpet i bademić. Jedini samonikli četinar je kleka, dok u malobrojnim autohtonim šumama dominiraju virgilijski hrast, lužnjak i bela lipa. Zasađene šume bagrema, crnog i belog bora danas obrastaju više od polovine Deliblatske peščare. U njenom centralnom delu najznačajniji lokaliteti su: Rošijana i Crni vrh, zaštićeni 1912. godine kao prirodni spomenici. Zaštićene prirodne retkosti među biljnim vrstama su: kockavica, ovčije runo, kao i sve vrste orhideja. Osim peščarskih insekata, životinjski svet Deliblatske peščare, pretežno u stepskim staništima odlikuju orao krstaš, stepski soko, tekunica, slepo kuće i stepski skočimiš. U šumskim staništima mahom su nastanjeni vukovi, jeleni, srne i divlje svinje. Vodeni ekosistemi obale i ada Dunava predstavljaju gnezdišta ptica močvarica i privremena obitavališta ptica selica. Zimi, ukoliko je nezaleđen, Dunav neretko posećuju i divlje patke i guske.

„Ukoliko imate požar koji se reaktivirao 5. avgusta, a ne možete da ga stavite pod kontrolu ili prezentujete da ste ga stavili, a zapravo niste, onda ne razumem kako nije potrebna pomoć. Ili imate kapaciteta, ili nemate kapaciteta“, rekao je.

U poređenju sa drugim šumama koje su gorele ovog leta u Srbiji, u Deliblatskoj peščari opožarena je najveća površina, a vatra se u potpunosti i dalje nije smirila. Milanović kaže da ova teritorija „jeste specifična“.

Nije pitanje samo da li možemo ponovo da posadimo šumu, već da li bi takva šuma mogla dugoročno da opstane

Vladimir Đurđević, klimatolog

„Na drugim površinama gde se desi požar imate normalno zemljište, iznad njega sloj neke šumske prostirke koja funkcioniše poput sundera – može da apsorbuje velike količine vlage. Ako se odlučite na taktiku da požar pokušavate da suzbijete vodom, onda deo vode koja prodre do površine se zadržava tu i povećava vlažnost gorivog materijala. Ovde se to očigledno ne dešava zato što imate pesak ispod, pa voda, s obzirom na te temperature, ili brzo ispari, ili prodire u dublje slojeve“, objasnio je.

Profesor, međutim, nije siguran da li bi ovo stanište moglo da se okarakterise kao nepristupačno.

„Ipak je Vojvodina. Šta da kažemo za Stolive... Pitanje je i kako je infrastruktura održavana, da li je bilo pristupnih puteva. Pošto se radi o zaštićenom prirodnom dobru, veliko je pitanje tu šta

su oni mogli da održavaju. Jer u zaštićenim prirodnim dobrima morate da poštuju neke odredbe i da sve vaše aktivnosti budu odobrene od Ministarstva za zaštitu životne sredine. Jer trudite se da na takvom prostoru što manje narušavate životnu sredinu“, ispričao je.

OBNOVA DELIBLATSKE PEŠČARE

Prethodnog ponedeljka, ministarka za štite životne sredine Sara Pavkov najavila je da nakon nedelju dana možemo da očekujemo prvi predlog plana sanacije i obnove Deliblatske peščare od 2027. do 2031. godine. Sedam dana kasnije, plan nije objavljen, a ministarka Pavkov je izjavila da je resorno ministarstvo započelo sa njegovim kreiranjem, te da bi trebalo da bude spreman za primenu u trenutku kada požar bude ugašen.

Iz JP „Vojvodinašume“ ukazali su da se, u skladu sa zakonom, sanacioni plan donosi „u roku od tri meseca nakon gašenja požara“.

„Plan potpisuju projektanti, diplomirani inženjeri šumarstva sa licencom. Kako bi ubrzali celu proceduru donošenja sanacionog plana nakon gašenja požara, a u skladu sa zakonom, Ministarstvo za zaštitu životne sredine je zajedno sa JP ‘Vojvodinašume’ i stručnim i naučnim institucijama, organizovalo sastanak na temu pripreme sanacionog plana, kada dođe vreme za njegovo donošenje“, pojasnili su.

Zvanična izrada plana, kako su na-

glasili, ne može da počne dok požar ne bude ugašen „jer trenutno nema dovoljno zvaničnih informacija koje bi omogućile početak izrade“.

Prema rečima profesora, kada se plan pravi, neophodno je znati koja je kompletno opožarena površina. Važno je i da ne postoji mogućnost naknadne reaktivacije nekih žarišta i širenja vatre u deo koji nije bio opožaren.

Ukazao je da se, prilikom obnove, prvo „mora voditi računa o pesku“, kako bi se sprečila šteta koja može da nastane zbog „prenamnoženja insekata“.

„Jednim delom radi se o četinarskim kulturama koje su podložne napadu takozvanih sekundarnih štetočina – grupe insekata koje se razvijaju ispod kore. Kada su stabla oštećena, ona postaju plen upravo tih štetočina i onda je potrebno sprovesti neke mere kako bi se sprečilo njihovo prenamnoženje. Jer, kada ih ima mnogo u nekom ekosistemu, napadaju i potpuno zdrava stabla“, ispričao je.

Naglasio je da je pre svega važna zaštita preostalog zemljišta.

„Prvo treba voditi računa o sprečavanju eolske erozije, pa tek onda razmišljati o pošumljavanju“, rekao je.

Nada Ćosić, naučna saradnica Instituta za biološka istraživanja, kaže za Nedeljnik da je tamo gde je gorelo, skoro sve ugroženo. Problem je, prema njenim rečima, to što je jako toplo i što je bio intenzivan požar.

„Što se tiče šumske vegetacije, ogromna je šteta, jer je stvarno velika površina izgorela. Tu ima šumskih zajednica koje su prepoznate Direktivom o staništima i koje su ušle u predlog zaštite za buduća Natura područja. S te strane, obnova šuma biće baš dugotrajan proces. A pošumljavanjem je smanjena površina tih stepskih fragmenata kojih je nekad bilo po peščari. Za neke vrste može da bude i dobar požar, da se malo raščisti prostor“, ukazala je ona.

TRAJNA PROMENA EKOSISTEMA

Klimatolog Vladimir Đurđević smatra da ćemo na značajnom delu Deliblatske peščare videti trajnu promenu ekosistema. Navodi za Nedeljnik da ne treba zaboraviti da veliki deo današnjih šuma Peščare „nije nastao prirodno, već je podizan veoma dugim i kontrolisanim procesom pošumljavanja, između ostalog, da bi se stabilizovao pokretni pesak“.

„Sve to rađeno je u drugačijim klimatskim uslovima, sa znatno nižim temperaturama, redim ekstremnim vrućinama i manjim pritiskom suše na vegetaciju. Danas su temperature više, suše i ekstremne vrućine postaju izraženije, a u narednim decenijama očekujemo dodatno pogoršanje tih uslova. Nije pitanje samo da li možemo ponovo da posadimo šumu, već da li bi takva šuma mogla du-

Za većinu ptica je prošla sezona gnežđenja. Ali ptice mogu da odlete. Veći problem može da bude za noćne vrste – za sove kojih verovatno ima negde po dupljama, i za slepe miševе kojih isto ima po Deliblatskoj peščari

Nada Ćosić, naučna saradnica Instituta za biološka istraživanja

ne bi trebalo da je stradala neka jedinka.

„Što se tiče ptica, orao krstaš je viđen na hranilištu koje je na Kornu. Ja nemam podatak da se gnezdi tamo. Za većinu ptica je prošla sezona gnežđenja. Ali ptice mogu da odlete. Veći problem može da bude za noćne vrste – za sove kojih verovatno ima negde po dupljama, i za slepe miševе kojih isto ima po Deliblatskoj peščari. Ne znam ni koliko možemo da nađemo neke ostatke“, ispričala je.

Podsetila je na puha orašara, naglasivši da je on za Vojvodinu retkost.

„Jako je malo šumskih staništa, tako da je svako bitno za njega. On je sigurno stradao jer nije mogao da pobegne nigde“, ocenila je.

Ukazala je da je problem što životinje koje su otišle, nemaju gde da se vrate, jer je sve izgorelo.

„Imamo i stepskog guštera koji je karakterističan baš za Deliblatsku peščaru. Strogo je zaštićena vrsta kao i stepski smuk. Mislim da je za njih ovaj požar baš bio katastrofalan, s tim da je za stepskog guštera sreća što su sačuvani pašnjaci po obodu Deliblatske peščare“, ispričala je.

UTICAJ NA KLIMATSKE USLOVE

Kada bi se na mesto Deliblatske peščare vratila ogoljena površina sa zemljištem, meteorološkinja Ana Vuković Vimić upozorila je da bi vetrovi u tom slučaju stvarali prašinske i peščane oluje koje bi ugrožavale zdravlje i bezbednost ljudi, uticale na deponovanje prašine i peska na poljoprivredne kulture i širile prostor pod degradacijom.

„Vetrovi bi bili intenzivniji jer ne bi postojala visoka vegetacija, a dolazilo bi i do stvaranja vremenskih fenomena kao što su prašinski davoli, odnosno veći vrtlozi prašine. Ogoljene dine bi se verovatno pomerale na okolne kultivisane površine“, objasnila je ona za Nedeljnik.

Gubitak šumskog pokrivača, prema njenoj oceni, takođe utiče na „veće zagrevanje površine u toku dana, pa i samog vazduha, ali i na veće hlađenje tokom noći“.

„Kolebanje temperature je izraženo je kada nema šumskog pokrivača i vetrovi su intenzivniji. Položaj Deliblatske peščare je u oblasti dejstva košave koja može imati udare i preko 100 km/h, pa je samim tim visok rizik od eolske erozije i širenja degradirane površine na okolne oblasti“, ukazala je Ana Vuković Vimić.

Meteorološkinja je dodala da će, usled uništavanja površinske vegetacije vetar imati veće brzine u transportu izgorelog materijala i čestica prašine i peska u okolne oblasti.

„Pod jakim uticajem vetra krupnije čestice zemljišta, odnosno pesak, mogu se transportovati nekoliko stotina kilometara i deponovati na udaljenije poljoprivredne oblasti i gradove, a najsitnije čestice prašine mogu se transportovati i hiljadama kilometara. Moguće je da budemo svedoci događaja iz starih priča kako je prašina iz Deliblatske peščare dolazila i do Beča“, ispričala je.

Naglasila je da će se na području Srbije visoke temperature, suše i intenzivne padavine pojačavati do sredine 21. veka. Kako bi opstali prirodni resursi, kvalitet života i bezbednost ljudi, ukazala je da je neophodno reagovati na činjenice dobijene u stručnim procenama uticaja klimatskih promena.

„Kapaciteti naših sistema za praćenje i upozoravanje u okviru RHMZ, kao i za reagovanje u okviru sektora za vanredne situacije su nedovoljni, a potrebno je jačati i kapacitete lokalnih samouprava. Već petnaestak godina nema ozbiljnijeg pomaka u povećanju otpornosti na poznate informacije o rastućim ekstremima. Sada je potez na izvršnoj vlasti, jer već duže vreme postoje procene o opasnostima i negativnim uticajima“, zaključila je Ana Vuković Vimić. **N**

goročno da opstane“, objasnio je.

Možda treba, kako kaže, razmišljati o nekoj „novoj“ Deliblatskoj peščari.

„Ukoliko bismo pokušali da vratimo stanje u pređašnje, to je automatski vraćanje nivoa rizika za ponovni požar. Obnova tog područja bi trebalo, u stvari, da osmisli neku novu Deliblatsku peščaru sa drugom strukturom vegetacije, drugačijim ekosistemom, drugačijim rasporedom te vegetacije. Ekosistemi će na tom području verovatno mnogo više ličiti na stepsko-šumsku vegetaciju, koja je postojala pre te intervencije iz 19. veka, nego što ćemo moći da očekujemo da ćemo peščaru vratiti u oblik kakav nam je poznat iz poslednjih stotinu godina“, ocenio je.

UGROŽENE I ŽIVOTINJE

Kako je ispričala Nada Ćosić, požar je prešao preko dela gde postoji jedan jedini nalaz stepskog skočimiša u Srbiji.

„Ali taj nalaz je iz 80-ih godina prošlog veka. Posle toga neke kolege su pokušavale zadnjih desetak godina da uhvate neki primerak, ali bezuspešno. Nismo sigurni da li njih ima još tamo u Peščari“, rekla je.

Tekunice, objasnila je, nalaze se na pašnjacima po obodu Deliblatske peščare, a ne unutra. Prema njenoj proceni, više od 90% njih je preživelo. Slepokućke je takođe ispod zemlje, stoga, kaže,

TURSKA PROTIV IZRAELA

Borba za Mediteran i hegemoniju

Turska i Izrael su godinama imali veoma dobre odnose, bogatu trgovinsku razmenu, a sarađivali su u zajedničkom obuzdavanju ambicija Irana na Bliskom istoku i Kavkazu. Do radikalne promene dolazi u poslednjih par godina sa potpisivanjem Avramovih sporazuma, ratom u Gazi, svrgavanjem režima Bašara el Asada u Damasku u režiji Turske, zauzimanjem Nagorno-Karabaha i proterivanjem Jermena, i na kraju vojnom intervencijom protiv Irana

Piše Željko Pantelić, dopisnik Nedeljnika iz Rima

Turska je bila prva muslimanska zemlja koja je priznala Izrael 1949. godine, a Iran druga islamska država koja je uspostavila diplomatske odnose sa novom jevrejskom državom. Danas su Teheran i Ankara najveći neprijatelji Jerusalima: Iran od Islamske revolucije 1979. godine, a Turska je to postala u poslednje tri godine.

Razlika između dva rivalstva je velika. Prvo je egzistencijalno, Iran želi da uništi Izrael, Jerusalem da pošalje u istoriju teokratski režim u Teheranu. Drugo je pragmatično-ekonomsko, Erdoganu i Netanjahuu su potrebni neprijatelji da bi produžili boravak na vlasti, a tu je i borba za hegemoniju u regionu, kontroli prolaza između Mediterana i Indijskog okeana i prvog snabdevača Evrope prirodnim gasom.

Turska i Izrael su godinama imali veoma dobre odnose, bogatu trgovinsku razmenu, a sarađivali su u zajedničkom obuzdavanju ambicija Irana na Bliskom istoku i Kavkazu. Istina, turski predsednik Erdogan bi znao s vremena na vreme da izađe sa nekom srceparajućom ili ratnohušakačkom izjavom o položaju Palestine na Zapadnoj Obali i u Gazi, pogotovo pred izbore.

Do radikalne promene dolazi u poslednjih par godina sa potpisivanjem Avramovih sporazuma, ratom u Gazi, svrgavanjem režima Bašara el Asada u Damasku u režiji Turske, zauzimanjem Nagorno-Karabaha i proterivanjem Jermena, i na kraju vojnom intervencijom protiv Irana, ili bolje

rečeno turskim osujećivanjem plana Izraela da upotrebi Kurde kao trupe na terenu u gašenju Islamske Republike i rađanju nove Persije.

Danas se malo ko seća da su Netanjahu i Erdogan imali bilateralni susret na marginama Generalne skupštine UN 2023. godine, samo dve i po nedelje pre terorističkog napada Hamasa na Izrael. Na tom sastanku dvojica dugovečnih lidera u Turskoj i Izraelu su se uz osmehe i tapšanje po ramenu dogovorili o jačanju saradnje, kao dva saveznika SAD u regionu, u gotovo svim oblastima, od trgovine i ekonomije do energije i vojne industrije.

Erdogan je verovatno među poslednjim vođama na svetu koji može da spočitava nekom, pa čak i Netanjahuu, kršenje međunarodnog prava, mešanje u unutrašnje stvari drugih država, diskriminaciju manjina, upotrebu vojne sile za realizaciju nacionalnih interesa ili sprovođenje genocida i maltretiranje pacifističkih aktivista.

Podsetimo, Turska je okupirala trećinu Kipra pod izgovorom zaštite turske nacionalne manjine koja je početkom sedamdesetih godina činila samo pet odsto stanovništva Kipra i bila je nastanjena na delu teritorije koji pripada međunarodno priznatom Kipru. Turska je ta koja direktno kontroliše režime u Siriji, Libiji i Somaliji. Erdoganova vlast je nastavila da proganja Kurde, s tim što se u poslednje vreme približila Odžalanovom krilu i PKK-u, ali je nastavila da se nemilosrdno obračunava sa liberalno i proevropski nastrojenim Kurdima, poput Selahatina Demirtaša.

Turska vojska redovno direktno inter-

veniše u Siriji, Iraku, Libiji, Somaliji, a odigrala je i presudnu ulogu u osvajanju i etničkom čišćenju Nagorno-Karabaha. Takođe, Ankara optužuje Izrael za genocid nad Palestincima u Gazi, a istovremeno ne samo da negira genocid nad Jermenima već i krivično ili medijski progoni svakog ko se usudi da progovori o zločinima nad Jermenima.

RAZLOZI SUKOB

Četiri razloga su ključna za zaoštavanje odnosa između Turske i Izraela: uspostavljanje proturskog režima u Siriji, jačanje savezništva između Izraela, Grčke i Kipra, izgradnja gasovoda EastMed i direktan sukob u Adenskom zalivu i Afričkom rogu za supremaciju, gde se Izrael, sa Ujedinjenim Arapskim Emiratima i Indijom, suprotstavlja ambicijama Turske da stavi pod svoj nadzor geostrateški važan region.

Rivalstvo je dodatno pojačano i krupnim geopolitičkim pomeranjima: od slabljenja proksija Irana u regionu, čemu su u dobroj meri doprineli upravo Turci i Izraelci, preko redimenzioniranja uloge SAD u regionu, do sve izraženije želje Turske i Izraela da se nametnu kao regionalni lideri, Ankara preko kontrole moreuza i „Pakta iz Meke“, a Jerusalem preko naoružanja, uključujući i nuklearni arsenal, i Avramovih sporazuma.

Ne treba ispustiti iz vida ni da su u Izraelu na programu parlamentarni izbori u oktobru i Netanjahu ozbiljno rizikuje da ih izgubi, a da Erdoganu curi vreme. Turski predsednik bi morao da ide na vanred-

ne parlamentarne izbore ako želi da izbegne krajnje neizvesni iter za promenu Ustava koji bi mu omogućio da učestvuje u trci za novi mandat. Nevolja za Erdoganu je raspoloženje Turaka i nesigurna većina za ustavne promene. I pored hapšenja svih viđenijih lidera opozicije, uključujući i gradonačelnika Istanbula Ekrema Imamoglua, ispitivanja javnog mnjenja ne garantuju pobjedu na prevremenim izborima, a pravljenje pakta sa kurdskim komunističkim liderom Odžalanom ima za cilj obezbeđivanje većine za ustavne promene.

ODLAZAK SAD KREIRA GEOPOLITIČKU PRAZNU

Sjedinjene Američke Države se povlače sa Srednjeg i Bliskog istoka, barem je takav utisak od Bosfora preko Bab el Mandeba do Ormuskog moreuza, i počela je trka regionalnih sila za primat i kontrolu nad vodenim putevima. Rivali razmišljaju sledeći zlatno geopolitičko pravilo da nema praznih prostora (uvek se nađe neko ko će popuniti ostavljenu prazninu): ako moreuze i prolaze ne kontrolisemo mi, kontrolisaće ih naši neprijatelji.

Turska ne može da nametne svoju kontrolu i pravila igre u centralnom i istočnom Mediteranu, ali jeste u poziciji da spreči bilo kakvu realizaciju plana bez njenog odobrenja. Ipak, to Erdoganovom režimu nije dovoljno, odnosno to je moglo da bude zadovoljavajuće dok je Turska bila u defanzivi, sada je prešla u ofanzivu i želi da nametne svoju hegemoniku poziciju u regionu.

TRANSFORMACIJA TURSKE U POMORSKU SILU, ZAJEDNO SA STAVLJANJEM REŽIMA U SIRIJI POD SVOJU KONTROLU, FATALNO JE UTICALA NA POGORŠANJE ODNOSA SA IZRAELOM. U JERUSALIMU SU ZABRINUTI ZBOG SVE VEĆEG JAZA IZMEĐU TURSKE I IZRAELSKJE POMORSKE SNAGE. TURCI VEĆ IMAJU 14 PODMORNICA, 17 FREGATA I NA DESETINE DRUGIH VOJNIH BRODOVA, DOK JE IZRAELSKA MORNARICA SVEDENA NA ŠEST PODMORNICA I DALEKO MANJU FLOTU OD TURSKE

Erdoganovi stratezi smatraju da je Osmanlijska imperija kolabirala jer nije imala jaku mornaricu i nije kontrolisala centralni i istočni Mediteran, što je omogućilo Italiji da osvoji Libiju 1911. godine, ali i grčki napad 1919. S druge strane, kontrola Mediterana je *conditio sine qua non* politike čiji je cilj i uspostavljanje dominacije u moreuzu Bab el Mandeb. Na taj način bi Ankara postala gospodar oba morsk ulaza u Evropu iz Azije.

Izbor Libije, Somalije i Sirije za uspostavljanje marionetskih režima nije bio samo plod sticaja okolnosti i ukazane prilike za sprovođenje smene vlasti već i pažljivo biranih meta s ciljem da se stavi pod nadzor jedan od najvažnijih pomorskih pravaca koji spaja Mediteransko more sa Indijskim okeanom. Da se ne radi o prolaznom cilju Ankare već o projekciji u daleku buduć-

nost govori sprovođenje svojevrstne turkizacije Libije, Somalije i Sirije.

BORBA ZA ULOGU „PRVOG SAVEZNIKA“ SAD

Vašington pokušava da posreduje u smirivanju tenzija između Turske i Izraela. „Pakt iz Meke“ je kompatibilan sa Trampovom spoljnopoličkom doktrinom po kojoj regionalni igrači treba da preuzmu odgovornost i troškove održavanja mira i stabilnosti, bez uvlačenja SAD.

Erdogan pokušava da izvuče maksimalnu korist od povratka Trampa u Belu kuću i njegove otvorene simpatije koju njujorški tajkun generalno ima prema autokratama i diktatorima. Takođe, Trampovo redefinisanje odnosa u Evropi i Aziji ide naruku Erdoganu kako u odnosima sa Vašingtonom tako i sa EU.

Turska je u očima SAD viđena kao prirodan i idealan saveznik u obuzdavanju hegemonskih ambicija Kine i Rusije u Aziji i Africi. Štaviše, osim Vašingtona, Ankara je među retkim prestonicama koje su spremne na upotrebu sile i slanje vojnika u ratne teatre ili pod velikom tenzijom. Glavni dobitak za Erdogana, uz dobijanje američkih aviona F-35, jeste promocija u američkog prvog saveznika u regionu i posledično pravo na realizaciju nacionalnih interesa, kompatibilnih sa američkim.

Erdogan maksimalno koristi činjenicu da aktuelnu američku administraciju ne interesuju ni demokratija, ni ljudska prava, a ni zaštita nacionalnih manjina, a EU je prešla na pragmatičnu spoljnu politiku

koja daje prednost pitanjima bezbednosti i energetskog snabdevanja. Takav razvoj događaja je omogućio predsedniku Turske da se bezobzirno obračuna sa opozicijom u Turskoj i Kurdima.

Izrael je od „Šestodnevno rata“ glavni saveznik SAD u regionu. U prethodnih šest decenija dve strane su produbljivale savezništvo koje je sa Trampom u Beloj kući i Netanjahuom na čelu Izraela postalo i gotovo porodično, imajući u vidu prijateljske veze Netanjahua sa Trampovim zetom Džaredom Kušnerom, arhitektom Avramovih sporazuma, čiji je cilj normalizacija odnosa arapskih zemalja sa Izraelom.

Za Vašington su Izrael i Turska veoma važni, ali ne iz istih razloga. Izrael ima svoju ulogu koja se odnosi isključivo na regionalni okvir i Iran, dok Turska ima mnogo širi značaj budući da je neophodna Americi kako u relacijama sa Rusijom tako i sa Kinom. Nijedna druga regionalna sila nema snagu, ali ni motive da se suprotstavi hegemonskim planovima Pekinga i Moskve kao Ankara, i pored toga što priroda Erdoganovog režima svakako ide više podršku sa Putinovim i Si Đinpingovim nego sa liberalnim demokratijama. Drugim rečima, turski nacionalizam je mač sa dve oštrice i ko god ga koristi može da mu se vrati kao bumerang: i SAD i EU na jednoj strani, ali i Kina i Rusija na drugoj.

SVE TAČKE FRIKCIJA TURSKE I IZRAELA

Bivši izraelski premijer Naftali Benet definisao je Tursku kao novi Iran, dok je turski šef diplomatije Hakan Fidan izjavio da je Izrael globalni problem i da će posle Irana proglasiti Tursku za prvog neprijatelja, slikajući se sa mapom Bliskog istoka bez Izraela.

Izrael i Turska se sukobljavaju na više frontova, od Gaze preko istočnog Mediterana do Sirije i Kavkaza, a takmiče se i u širenju uticaja u širem pojasu Bliskog i Srednjeg istoka, od Irana preko Saudijske Arabije i Ujedinjenih Arapskih Emirata do Pakistana, Indije i Egipta.

Po pitanju Gaze Ankara sve više stavlja pod kontrolu Hamas i želi da obezbedi sebi dominantnu poziciju u rekonstrukciji Gaze i posledično da stavi pod kontrolu buduću lokalnu vlast. S druge strane, Jerusalim ne sme da dozvoli realizaciju takvog scenarija jer bi na taj način Turska prodršla u tzv. odbrambenu dubinu Izraela. Inače, pitanje Gaze i Palestina-

ca je maksimalno instrumentalizovano za propagandne svrhe Erdoganovog režima koji želi preko palestinskog stradanja da se predstavi kao šampion u zaštiti islama na celoj planeti.

U istočnom Mediteranu Turska uveliko radi na uspostavljanju pune kontrole nad vodenim putevima, ali i energetskim resursima koji se nalaze ispod Mediteranskog mora. Ankara već više od pola veka drži pod okupacijom trećinu Kipra, a u poslednjih nekoliko godina uspostavila je marionetske režime u Tripoliju i Damasku. Odgovor Izraela bio je sklapanje saveza sa Grčkom i Kiprom kao prirodnim protivnicima neoimperijalnih snova Erdoganovog režima.

SAVEZNIŠTVO IZRAELA, GRČKE I KIPRA BAZIRA SE NA POSTOJANJU ZAJEDNIČKOG NEPRIJATELJA – TURSKE. A ISTORIJA NAS UČI DA NIŠTA NE DELUJE TAKO KOHEZIVNO NA ALIJANSE KAO PRETNJA OD ISTOG RIVALA

U Siriji se interesi dveju zemalja direktno sudaraju. Ankara želi unitarnu Siriju pod njenim efektivnim političkim i vojnim nadzorom s ciljem da izađe na granice sa Izraelom na Golanskoj visoravni. Izrael želi decentralizovanu Siriju po etničko-verskom šavu jer bi tako lakše mogla da kontroliše svog severnog komšiju, ali i da spreči dolazak Turske na svoje granice.

Na Kavkazu su Turci i Izraelci bili nedavno saveznici sa istim ciljem da obuzdavaju regionalne ambicije Irana i u tom kontekstu su se takmičili u pomoći Azerbejdžanu u pohodu na Nagorno-Karabah. Ankara pokušava da iskoristi priliku da normalizuje odnose sa Jerevanom, dok je cilj Izraela da spreči približavanje Turske i Jermenije.

Turska je istorijski rival Irana, bez obzira na to ko je na vlasti, dok je sukob između Teherana i Jerusalima vezan za aktuelni teokratski režim Islamske Republike. Za Erdogana je Iran pod vlašću verskih lidera najmanje moguće zlo i kao takav ne vidi se kao ozbiljna opasnost u ovom periodu. Cilj Izraela je kontrarevolucija u Teheranu, svrgavanje postojećeg teokratskog režima i dolazak na vlast političke strukture koja bi obnovila odnose sa Izraelom i u budućnosti bi mogla da potpiše Avramove sporazume.

Na Arabijskom poluostrvu, Turska se

približila Saudijskoj Arabiji, dok je Izrael uspostavio vrlo kapilarne odnose sa Ujedinjenim Arapskim Emiratima. Indikativno je da je Rijad potpisao sa Ankarom i Islamabadom „Pakt iz Meke“, dok su UAE potpisnici Avramovih sporazuma i imaju veoma razgranatu saradnju. Podsetimo, Saudijska Arabija i UAE nalaze se na suprotstavljenim stranama u nekoliko regionalnih teataru, od Jemena i Libije do Afričkog roga.

Tursko-izraelsko rivalstvo reflektuje se i na odnose između Pakistana i Indije. Turci stoje uz Pakistan i prave analogiju između Gaze i Kašmira, dok Izrael ima vrlo razvijenu vojno-tehnološku saradnju i pored toga što Indija održava dobre odnose i sa Iranom, naravno u svetlu njenog latentnog sukoba sa Pakistanom.

Najveći i najvažniji diplomatski rat Turske i Izraela vodi se oko Egipta. Erdogan je iskoristio maksimalno pitanje Palestinaca i Gaze da ispegla odnose sa generalom El Sisijem, imajući u vidu da je Ankara podržavala i podržava Muslimansku braću. Netanjahu i njegovi šerpasi čine sve da spreče ozbiljnije približavanje Turske i Egipta i u tu svrhu koriste sve poluge koje imaju na raspolaganju, uključujući i ucene u energetskom sektoru.

TURSKA POMORSKA SILA

Transformacija Turske u pomorsku silu, zajedno sa stavljanjem režima u Siriji pod svoju kontrolu, fatalno je uticala na pogoršanje odnosa sa Izraelom. U Jerusalimu su zabrinuti zbog sve većeg jaza između turske i izraelske pomorske snage. Turci već imaju 14 podmornica, 17 fre-gata i na desetine drugih vojnih brodova, dok je izraelska mornarica svedena na šest podmornica i daleko manju flotu od turske.

Osmanlijska imperija nije nikada videla mora i okeane kao priliku već samo kao prepreku za ostvarivanje ciljeva. Za Osmanlije delte i ušća velikih reka u mora bili su neuralgične tačke koje je trebalo kontrolisati, poput Eufrata u Aziji, Nila u Africi, Dunava i Dnjepra u Evropi.

Turska projekcija na more je novijeg datuma i nosi ime „Plava otadžbina“, sa jasnom aluzijom da i more može da bude otadžbina i sa ciljem da se obezbede uslovi za kontrolu istočnog Mediterana, ali i ulaza i izlaza iz Sueckog kanala u Mediteranskom moru, odnosno Crvenom moru.

U tom okviru, Turska sve više doživljava

grčka ostrva u Egejskom moru kao omču oko vrata za njene hegemonске regionalne ambicije. Ankara bez kontrole mora koja zapljuskuju njene obale ne može da realizuje svoje ambiciozne ciljeve. Okupacija severnog dela Kipra, uspostavljanje marionetskih režima u Tripoliju, Damasku, Mogadišu, približavanje Saudijskoj Arabiji i Egiptu, deo su jednog te istog velikog plana Ankare, ali svi geopolitičko-vojni uspjesi ne vrede mnogo ako Grci i Izraelci kontrolišu Egejsko more.

Turska je u poslednjih 15 godina uložila velika sredstva u razvoj vojne brodogradnje i već je u poziciji da konstruiše ratne brodove koji su opremljeni naoružanjem domaće proizvodnje, uključujući raketne sisteme i dronove. Prema planovima Ankare, prvi nosač aviona domaće turske proizvodnje biće gotov 2032. godine. Biće dugačak 285 metara i moći će da nosi oko 50 letelica raznih tipova.

ULOGA GRČKE U TURSKO-IZRAELSKOM OKRŠAJU

Savezništvo Izraela, Grčke i Kipra bazira se na postojanju zajedničkog neprijatelja – Turske. A istorija nas uči da ništa ne deluje tako kohezivno na alijanse kao pretinja od istog rivala.

Ko kontroliše ostrva u Egejskom moru i Kipar, slikovito rečeno, drži za gušu Tursku. Takođe, nema mnogo smisla kontrolisati, preko Somalije, moreuz Bab el Mandeb ili preko Libije Sicilijanski kanal, ako niste u stanju da garantujete stalni prolaz od Bosfora do Antalije.

Grčka je kupovinom izraelskih raketnih sistema Puls i dronova poslednje generacije promenila doktrinu koja je dosad važila da vojska brani kopno, mornarica more, a vazduhoplovstvo nebo. Ulaskom u posed novog tipa oružja Grčka može sa kopna komotno da brani more, tim pre što je

DANAS SE MALO KO SEĆA DA SU NETANJAHU I ERDOGAN IMALI BILATERALNI SUSRET NA MARGINAMA GENERALNE SKUPŠTINE UN 2023. GODINE, SAMO DVE I PO NEDELJE PRE TERORISTIČKOG NAPADA HAMASA NA IZRAEL

moguće dronovima koji koštaju par hiljada evra uništiti ratne brodove čija cena prelazi stotine miliona evra. Drugim rečima, Grcima, zahvaljujući izraelskim raketnim sistemima i dronovima, više nije potrebna velika i jaka mornarica, tim pre što se njihove ambicije zaustavljaju na kontroli Egejskog mora.

Savez i saradnja Atine i Jerusalima nisu se nimalo dopali Turcima jer taj savez predstavlja ozbiljnu prepreku za realizaciju hegemonskih težnji Ankare. Nije slučajno da su Turci, uz izdašno sponzorstvo Katara, uložili mnogo novca za medijsku kampanju s ciljem senzibilizovanja javnog mnjenja u Grčkoj za palestinsko pitanje i posledično ocrnjivanje Izraela. Tim pre što u samoj Grčkoj postoji veoma dobro ukorenjen antijevrejski sentiment.

Turci se nisu zaustavili samo na propagandi već su ubrzali razvojni program balističkih raketa, uključujući i hipersonične koje su u stanju da pogode sve senzibilne ciljeve u Grčkoj. Kontrapotez Atine je bio kupovina izraelskih raketa koje takođe mogu da pogode svaki deo Turske.

Više je nego očigledno da smo ušli u spiralu trke u naoružanju i da će ona doživeti dodatno ubrzanje ako Grčka iskoristi mogućnost koju joj daje Konvencija UN o morskomoj pravu da proširi svoje teritorijalne vode sa 6 na 12 nautičkih milja. U prevodu, Grci bi povećali direktnu kontrolu nad Egejskim morem sa 43,5 odsto na 71,5. Eto zašto je Erdogan postao nervozan i za-

što sve češće, zajedno sa režimskim medijima, preti Grčkoj.

Podsetimo, Atina je dosad limitirala svoje teritorijalne vode na šest nautičkih milja jer je Vašington na tome insistirao s ciljem da se ne iritira Ankara. Sa promenom američkog pristupa u politici prema istočnom Mediteranu i sa ulaskom Izraela, samo je pitanje vremena kada će Grčka primeniti Konvenciju UN.

Na samitu NATO-a u Ankari grčki premijer Kirijakos Micotakis dočekan je sa notama osmanlijskog vojnog marša „Ceddin Deden“, izrazito šovinističkog sadržaja u kojem se slavi pokoravanje drugih naroda, glorifikuje turski imperijalizam, a neprijatelji se oslovljavaju kao prokletnici kojima se želi patnja i poniženje.

Naravno da se nije radilo o slučajnosti, kao i da se računalo na malu mogućnost da grčki premijer prepozna nacionalističku melodiju i reaguje adekvatno.

KIPAR I ENERGETSKA VEZA

U istočnomediteranskom regionu vrlo važnu ulogu igra Kipar, ne samo iz strateških i emotivnih razloga (Grci se nisu pomirili sa turskom okupacijom trećine ostrva koja traje više od pola veka) već i energetskih, budući da se nalazi na liniji projekata gasovoda EastMed i Posejdon koji će spojiti nalazišta gasa u istočnom Mediteranu u blizini Izraela sa Kiprom, Grčkom i Italijom. Reč je o projektu koji direktno ugrožava planove Turske da postane ekskluzivni južni energetski hab za snabdevanje Evrope energentima.

Jerusalim je vešto, koristeći energetsku politiku i činjenicu da sa Atinom i Nikozijom deli istog neprijatelja, obezbedio sebi taktičku prednost u *vis-à-vis* odnosima sa Turskom koju nema, primera radi, sa Iranom. Egejsko more i istočni Mediteran su svojevrsan čep za pomorske ambicije Erdoganovog režima, zbog čega je iritacija Ankare prema Jerusalimu još veća jer sa podrškom Izraela Grčka i Kipar mogu da odole prvom naletu Turaka, odnosno da spreče politiku svršenog čina, a onda bi se neizbežno uključili drugi akteri koji ne bi mogli mirno da gledaju turski napad na Grčku i Kipar.

Kipar ima specifičnu težinu i u vojno-pomorskim okvirima jer se na njegovoj teritoriji nalazi baza Velike Britanije, a Nikozija je nedavno potpisala sporazume sa Francuskom o vojnoj saradnji i mogućnosti razmeštanja francuskih trupa. **N**

Veliki lov na lansere raketa

Ukrajina nema Patriota, ali ima dronova i ne treba puno pameti da shvatimo da neće žaliti resursa da pronađu i pogode neku od jedinica flote i flotile

Piše Aleksandar Radić

Ukrajinskoj protivvazdušnoj odbrani ponestalo je raketa. Nema više Patriota. Pokušali su alarmirati i javno mnjenje u savezničkim državama tako što su odveli tim CNN da snimi lansere koji prema rečima posluge nisu lansirali nijednu raketu u prethodnih 10 nedelja. Prilog o tome je objavljen 17. avgusta pa računajte.

Od saveznika traže da se odreknu dela zaliha, ali glavni problem je u stvari stav SAD da se Patrioti zadrže za potrebe raketnih baterija razmeštenih u zalivskim državama. Nedostatak raketa u recentnoj rundi borbi SAD–Iran imao je strateški značaj jer je prinudio američku stranu na novo primirje. Nisu imali čime da brane baze i morali su da odlože rat do daljeg, dok se ne izrade rakete.

Amerikanci su tradicionalno favorizovali ofanzivu PVO – uništavanje protivničkih resursa u bazama ili vazduhu, ali tehnološki sada su u krizi suočeni sa iranskim efikasnim i jeftinim sredstvima od raketa sa tečnim gorivom do plastičnih dronova. Nadali su se da će uništiti pre lansiranja iranske balističke rakete preciznim udarima avijacije, krstarećih raketa Tomahavk sa brodova i raketa zemlja–zemlja PrSM i ATACMS koje su poslane na Iran sa lansirnih oruđa razmeštenih u pesku američkih prijatelja iz Zaliva.

Osaktili su iranske resurse, ali ne dovoljno. Zarušili su ulaze u raketne baze, ali takođe ne dovoljno. Hvalili su se prošlog proleća Amerikanci i Izraelci efikasnim smanjenjem broja iranskih sredstava, ali pokazalo se da je ostalo i raketa i dronova sasvim pristojan broj. Uništen je deo infrastrukture i tehnike sa težim na radarima velikog dometa i baterijskim radarima raketnih sistema THAAD i Patriot.

Amerikanci su u prilici da odluče da li će i kada voditi rat protiv Irana ili staviti oružanu silu u „zamrznuti mod“.

Za razliku od njih u Ukrajini nisu u prilici da stanu sa ratom jer oni su pod udarima. Rusi rade žestoko po dubini. Prave sve veći broj dronova porodice Geran, sada modela „5“ sa mlaznim motorom koji lete brzinom od 450 do 600 km/h. Početni Geran-2 krstario je brzinom od 180 do 195 km/h i zato je ako se na vreme otkrije bio relativno laka meta za protivavionska cevna oruđa malog kalibra i avijaciju koja ponekad troši preskupe rakete vazduh–vazduh, ali mora se braniti otadžbina.

Krstareće rakete lete visokim podzvučnim brzinama na maloj visini i nije lako oboriti takav cilj, u najmanju ruku bez utroška neke od sofisticiranih raketa kao što su Patrioti. Zato su Ukrajinci pokrenuli ofanzivne aktivnosti – lov na lansere raketa.

Nedavno su Ukrajinci po obaveštajnoj liniji javno rekli da su došli do saznanja o tome da je rusko vojno vodstvo obustavilo narudžbine raketa vazduh–zemlja Kinžal i H-32 koje se lansiraju sa lovaca MiG-31I odnosno sa strateških bombardera Tu-22M. Navodno, raste broj montiranih raketa zemlja–zemlja Iskander i Cirkona koje se lansiraju sa ratnih brodova.

Jedno važno sredstvo za Ruse je krstareća raketa Kalibar (neretko poredi se sa američkim Tomahavkom i po nameni i odlikama) koja je takođe iz imovine ratne mornarice. I platforme sa lansirima su neke od fregata i korveta i podmornice.

Koliko iznosi maksimalni domet Kalibra nije poznato jer iz relevantnih izvora dolaze različiti podaci. Kada se mornarica hvali, govori se o čak 2.600 km. Predsednik Vladimir Putin je jednom rekao da je domet 1.400 km.

Ukrajinskoj obaveštajnoj službi su pozicije sredstava kao što je Iskander težak zadatak za lov, veliki kamion koji brzo ode sa vatrenog položaja ponekad ulove, ali ne često. Ratni brodovi su velike mete i do sada postigli su solidne rezultate u nastojanju da pogode jedinice Crnomorske flote. Prvih meseci rata brodovi su bili na Krimu, ali početkom oktobra 2022. godine većina vrednih jedinica prebazirana je u Novorosijsk. Nisu tamo bezbedni i u najnovijem pokušaju Ukrajinci da se obračunaju sa „kalibrima“ pre lansiranja pogodili su dve fregate klase 11356R vezane za mol u svojoj bazi.

Na tim brodovima klase su dva četverostruka lansera 3S14 odnosno UKSK za vertikalno lansiranje „kalibara“ ili alternativno „cirkona“ i „oniksa“. Zato su to vrlo unosne mete i nisu se setili Ukrajinci da tek sada pokušaju da unište baš te fregate. Brod pod imenom „Admiral Esen“ oštetili su jednom protivbrodskom raketom prvog ratnog proleća. U masovnom udaru na Novorosijsk 2. marta ove godine oštetili su obe fregate 11356R, i „Admiral Esen“ i „Admiral Makarov“. Ponovo su pogodne avgusta ove godine u pramčanom delu gde su vertikalni lanseri UKSK.

U Crnomorskoj floti imali su i treću istovrsnu fregatu „Admiral Grigorovič“, ali ona je ovih dana viđena po severnim vodama. Na početku rata posada je bila na zadatku u Sredozemnom moru i povrat-

ka nema jer ne da Turska. Problem prolaska kroz Dardanele i Bosfor definisan je prema Montrejskoj konvenciji. Crnomorskim mornaricama garantovan je najavljeni prolaz i kaže se da u ratu u kojem je Turska neutralna dozvoljava povratak plovidbe u baze. U praksi, Turska od 27. februara 2022. godine drži se tvrdog stava po pitanju ruskih ratnih brodova i podmornice su morale otići na sever, na Baltik.

Crnomorska flota ima na moru još jedan brod naoružan „kalibrima“ odsečen od matičnog sastava kao i „Admiral Grigorovič“ – korvetu „Merkuri“ nazvanu po slavnom jedrenjaku, briku sa dva jarbola koji se 1829. izborio sa dva turska moćna linijska broda. Odnos cevi bio je 18 protiv 184! Rusi su teško oštetili turske brodove. Savremeni „Merkuri“ porinut je u Piteru i tamo je na obuku otišla posada iz Crnomorske flote. Posle par vekova od ljutog pomorskog boja Turci novom „Merkuriju“ nisu dozvolili da prođe Bosfor.

Ni dve dizel-električne podmornice nisu se vratile kući, a one su nosači „kalibara“. Crnomorska flota u 4. podmorničkoj brigadi ima formalno sedam podmornica poznatih po NATO kodnom imenu „Kilo“, svaku sa četiri lansera raketa. U flotnoj listi je šest primeraka klase 636.3 koje su u naoružanje uvedene od 2014. do 2016. godine. Kao u dečjoj pesmi o deset ljutih gusara mora se odbaciti jedna po jedna. Prvo one dve koje su ostale

RUSI SU SMISLILI DA SE KRSTAREČIM RAKETAMA NAORUŽAJU RELATIVNO MALI BRODOVI KLASJE KORVETA ILI PO RUSKI „MALI RAKETNI BRODOVI“ OD 949 TONA KLASJE 21631 BUJAN-M) I OD SAMO 870 TONA KOLIKO IZNOSI PUNI DEPLASMAN KLASJE 22800 KARAKUT. NA NJIMA IMA MESTA ZA OSAM RAKETA

u Sredozemnom moru jer su tako Turci odlučili i otišle su na Baltik. Zatim jednu od tih podmornica, po imenu „Rostov na Donu“, Ukrajinci su pogodili krstarečim raketama vazduh-zemlja na Krimu, na doku za vreme radova na remontu, i to dva puta 2023. i 2024. Verovatno više nikada neće zaroniti. Četvrta podmornica „Kilo“ možda je oštećena pogotkom morskog drona 16. decembra prošle godine dok se nalazila na vezu u bazi Novorosijsk. Rusi zvanično tvrde da se ništa nije desilo i da je dron udario u mol, ali satelitski snimci pokazuju da je voda prodrla u krmeni odsek. Ceni se da su oštećeni propeleri i kormilo i da će popravka potrajati.

Ostale su tri. Jedna od njih je unikatna podmornica klase 877V koja je u službi od decembra 1990. godine. Neobičan presećan u svetskim razmerama vojnopomorske tradicije je ime te jedinice – „Alrosa“. U burnim tranzicionim 1990-im biznis je postao primarna delatnost tamo gde su se

nekoliko godina ranije držali uravnilovke.

Od 2014. do 2022. godine proveden je na Krimu veliki remont i modernizacija podmornice. Jedna od novina bili su vertikalni lanseri raketa. Navodno, planirano je da se „Alrosa“ prekomanduje u Baltičku flotu, ali to nije ostvareno i ostala je u Crnomorskoj floti.

Uz one dve 636.3 teoretski maksimalno flota ima tri podmornice sa „kalibrima“ zavisno od tekućih tehničkih radova. One su dobro čuvane i na pogledu iz satelita slika je neobična jer su prekrivene mrežama za zaštitu od letećih dronova.

Ukrajinskoj obaveštajnoj službi su važni svi podaci i svi resursi o nosačima „kalibara“ i ako se ukaže prilika ide se i na ljudske resurse. U akciji 13. avgusta zamenik komandanta 4. podmorničke brigade kapetan prvog ranga (po našem kapetan vojnog broda) Robert Šagajev izgubio je život od bombe postavljene u kantu za smeće pored njegove zgrade. Rusi su priveli lice odgovorno za taj čin – Margaritu Reut (32). Priznala je da je to učinila, kažu ruski zvanični izvori. O njoj se zna da se bavila prostitucijom i izradom vaginaleta i nije podržavala SVO.

Nismo završili popis nosača „kalibara“

– Rusi su smislili da se krstarečim raketama naoružaju relativno mali brodovi klase korveta ili po ruski „mali raketni brodovi“ od 949 tona klase 21631 Bujan-M) i od samo 870 tona koliko iznosi puni deplasman klase 22800 Karakut. Na njima ima mesta za osam raketa.

Neki od njih su na Crnom moru, a neki na Kaspijskom jezeru i unutrašnjim plovnicama se premeštaju po proceni potreba. Sada se na tim vodama nalazi sedam brodova klase Bujan-M i bilo je pet Karakuta, ali Ukrajinci su jedan uništili, a jedan izbacili iz stroja na duže vreme, koliko se zna. Prebrojavanje nosača „kalibara“ završićemo sa zastavnim brodom Kaspijske flotile fregatom „Dagestan“ deplasmana 2.200 tona koja ima osam lanseira raketa i verovatno je oštećena u napadima dronova.

Da zaključimo, Ukrajina nema Patriota, ali ima dronova i ne treba puno pameti da shvatimo da neće žaliti resursa da pronađu i pogode neku od jedinica flote i flotile. Poneka profesionalna vrhunskog fizičkog izgleda možda olakša posao kao na primeru gđice Reut, može da ili likvidira nekog oficira ili možda sazna gde se brod ili podmornica tačno nalaze. **N**

SUDAR GENERALA ISTE VOJSKE

Šarl de Gol i Raul Salan

Jedan je postao državnik, drugi odmetnik. Obojica Francuzi, bili su pitomci iste akademije i oficiri iste vojske. Saborci u dva svetska rata. I još dvadesetak godina posle. A onda su naperili cevi jedan na drugog. Zbog suprotnih pogleda na naciju, državu i budućnost. Dva generala su dva lica jedne Francuske. Francuske koju smo voleli, Francuske kojoj smo se divili, Francuske na koju smo se ugledali. Francuske koje više nema. A nema ni nas kakvi smo nekad bili

Piše Milan St. Protić

Zašto ljudi ratuju? Ratovi se vode za posede i bogatstva, iz ljudske sebičnosti, pohlepe i mržnje. Otkad postoji čovek, postoji i rat. U neraskidivoj vezi ljudske težnje za osvajanjem, vlasništvom, dominacijom. I nasiljem, nasumičnim ili organizovanim, kao sredstvom da se ta težnja ostvari.

Ali zašto?

Po Frojdu, zato što je takva ljudska priroda.

Sudbina vojnika je obično pravolinijska i predvidiva. Izbor vojničkog poziva diktira sistematsko napredovanje u

činu, služenje na svakojakim karaulama, zapovedništvo nad trupama od manjih ka većim, rešavanje taktičkih zadataka, sprovođenje starešinskih komandi i dr. Jednom reči – princip subordinacije. I princip discipline.

Vojnik se čitavog života sprema za rat. Uče ga da brani svoj narod i svoju otadžbinu, da se bori do poslednje kapi krvi, da u bitke ulazi srčano i viteški. Da pogibiju zove gubitkom, netrpeljivost – patriotizmom, kolektivismom – jedinstvom.

U vojsci se vežba strogost i pokornost. Nema pitanja, preispitivanja, prava na neslaganje. Najbolje su, zato, ideološke

vojske: povinovanje iz ubeđenja.

U vojsku se ulazi rano, što ranije. Vojnikovo je da razume, prihvata i izvršava naredbe pretpostavljenih. Stroga hijerarhija obezbeđuje funkcionalnost i efikasnost, ali i bespogovornu poslušnost.

Dočim, ponekad se dogodi da general počne da misli svojom glavom. Da skine uniformu, odbaci epolete i izabere drugačiji put.

Ovo je priča o dvojici takvih generala. Jedan je postao državnik, drugi odmetnik. Obojica Francuzi, bili su pitomci iste akademije i oficiri iste vojske. Saborci u dva svetska rata. I još dvadesetak

godina posle. A onda su naperili cevi jedan na drugog. Zbog suprotnih pogleda na naciju, državu i budućnost.

Njihov je rat trajao kratko. Okončao se trijumfom starijeg i jačeg. Porazeni je izveden pred preki sud, ali ne i pred streljački vod. S njegovim porazom sahranjena je i kolonijalna Francuska. Sahranió ju je onaj prvi: čovek koji je, više od svega i svih, voleo Francusku.

ŠARL DE GOL

Rodio se novembra 1890. u Lilu na severu Francuske, u pograničnom gradu prema Belgiji. Otac mu je bio profesor istorije i književnosti u lokalnoj jezuitskoj školi. Mati mu je bila iz imućne građanske porodice. Mladi Šarl je vaspitavan u strogom, katoličkom i rodoljubivom duhu onih Francuza koji nikad nisu prežalili poraz od Nemaca kod Sedana 1870. Roditelji su mu bili na strani monarhije više nego što su bili republikanci. Branioći starog režima više nego ljubitelji Miraboa i Robespjera. Poštovaoci Burbona više nego bonapartisti. De Gol je, otud, bio predodređen da bude konzervativan, doktrinarn i tvrdi nacionalist.

Nije imao ni deset godina kad su ga poslali na školovanje u Pariz. Pohadao je rigorozni „Kolež Stanislas“ da bi završnu godinu proveo kod jezuita u Belgiji (1907/08). S jeseni 1908. upisao se u prestižnu francusku vojnu akademiju Sen Sir. Tri godine docnije (1911) primljen je u aktivnu vojnu službu u činu potporučnika.

Markantne pojave, visokog rasta, za bačenog čela i orlovskog nosa, potonji francuski predsednik Pete republike privlačio je pažnju od gimnazijskih dana. Isticao se i kao srednjoškolac i kao kadet. Prvi raspored dobio je u 33. pešađijskom puku pod komandom tad pukovnika Filipa Petena. Narednih dvadeset godina De Gol će u stopu pratiti budućeg kolaboracionističkog maršala francuske armije, prelazeći s jednog komandnog položaja na drugi.

U Prvom svetskom ratu prošao je Marnu i Verdun, dvostruko ranjavanje i zarobljeništvo.

U činu potpukovnika De Gol je napisao i objavio knjižicu pod naslovom „Ka profesionalnoj vojsci“ 1934, zalažući se za profesionalizaciju francuskih oruža-

nih snaga i formiranje malih i mobilnih oklopnih jedinica. Zahvaljujući otvorenoj kritici pretpostavljenih, Drugi svetski rat je dočekaó kao pukovnik koga je, u starešinskim krugovima, bio glas sposobnog ali svojeglavog oficira.

Rat je počeo na mestu komandanta jedne tenkovske jedinice Pete armije. U uvodnim okršajima imao je sporadičnih i privremenih uspeha. Početkom juna 1940. ušao je u vladu premijera Renoa u funkciji zamenika državnog sekretara za odbranu zaduženog za koordinaciju s britanskim ministarstvom rata.

Svega dve nedelje docnije, pošto je odbačen njegov predlog o povlačenju vlade u severnoafričke kolonije sa idejom nastavka oružanog otpora, De Gol je, s grupom generala, prešao iz Bordoa u Englesku. Na dan 18. juna obratio se

Francuska vlada maršala Petena prihvatila je primirje s Hitlerom, uključivši i formiranje marionetskog režima u Višiju. De Gol je izabrao stranu suprotnu od svog dugogodišnjeg starešine, odbacujući i osuđujući njegov postupak

francuskoj naciji preko radija (BBC). U ovom legendarnom govoru poručio je svojim sunarodnicima:

„Ja, general De Gol, trenutno u Londonu, pozivam oficire i vojnike da se stave pod moju komandu. Šta god da se desi, plamen francuskog otpora ne sme se i neće se ugasiti.“

Francuska vlada maršala Petena prihvatila je primirje s Hitlerom, uključivši i formiranje marionetskog režima u Višiju. De Gol je izabrao stranu suprotnu od svog dugogodišnjeg starešine, odbacujući i osuđujući njegov postupak.

Za sve vreme rata bio je na čelu snaga Slobodne Francuske. Predsedavao je privremenom nacionalnom savetu. Od 1943. svoj štab je preselio iz Londona u Alžir, nezadovoljan odnosima Anglosaksonaca prema Francuskoj, Francuzima i njemu lično. U Alžiru je uspeo da istisne svog glavnog konkurenta generala Žiroa: ovaj ga je uporno optuživao da je oruđe u engleskim rukama. Od druge polovine 1943. samostalno je vodio Komitet francuskog nacionalnog oslobođenja.

Na razumevanje nailazio je jedino kod američkog generala i potonjeg predsednika Dvajta Ajzenhauera, koji nije krio svoje visoko mišljenje o francuskom komandantu. Zato je u stalnim nesporazumima bio sa Ruzveltom i u ambivalentnim vezama sa Čerčilom. Amerikanci su insistirali na savezničkoj vojnoj upravi na okupiranim područjima Evrope (uključujući Francusku) gde bi oni držali vlast. De Gol se tome ljuto suprotstavljao smatrajući Francusku suverenom zemljom s pravom samostalnog odlučivanja o svojoj vladi i budućnosti. Sebe je, naravno, video kao nespornog i vrhovnog predstavnika francuskog naroda. Britanski premijer se postavljao između dve strane, ali se na koncu priklonio poziciji Vašingtona. De Gol se tako našao sasvim izolovan.

Ništa od ovog, međutim, nije zaustavilo severnjačkog dugajliju. Vratio se u otadžbinu ne mareći za stavove Anglosaksonaca. U Francusku su umarširale trupe francuske vojske iz Magreba i sa Zapadnog fronta. Sredinom juna 1944. De Gol je, svojim stopalom, kročio na francusko tle uspostavivši privremenu vladu u gradu Baju. Potom je otputovao u Alžir, a odande u Rim na sastanak sa poglavarom Rimokatoličke crkve. Početkom jula je, najzad, stigao u zvaničnu posetu SAD. Nije primljen u svojstvu šefa države, već visokog vojnog predstavnika. Razgovori sa Ruzveltom nisu bili najsrdačniji, mada je predsednik Amerike pristao da učini određene ustupke u priznanju administracije iz Bajua.

U Pariz je trijumfalno stigao u subotu 26. avgusta 1944, i to bez ispaljenog metka. Sedam dana ranije Nemci su, u pratnji kolaboracionista, napustili francusku prestonicu.

Meci su tog dana ipak odjeknuli Gradom svetlosti. Dok je general ulazio u čuvenu katedralu Notr Dam, čulo se više revolverskih hitaca ispaljenih ka njemu. Nije se obazirao i mirno je nastavio hod prema oltaru. Nijedno zrno ga nije pogodilo. Pucali su članovi ekstremnog krila Komunističke partije Francuske. Očito loši strelci.

Te iste večeri u holu Gradske skupštine održao je govor i počeo ovim rečima:

„Pariz! Pariz je besan, Pariz je slomljen, Pariz je mučenik, ali Pariz je oslobođen! Oslobođio se sam, blagoda-reći svom narodu uz pomoć francuskih armija i čitave Francuske (...)“

Kod De Gola bilo je nečeg od nacionalnog mesijanstva. Duboko je verovao u svoju ulogu spasitelja nacije - onog kome je providenje dodelilo sudbinu istorijskog vođe u istorijskom dobu. De Golov kult su stvarali drugi, ali ga je stvarao i on. Potezi su mu bili odlučni, ali i teatralni. Dvaput je napuštao državno kormilo svojom voljom. Nikad nije bio poražen, mada je referendum o lokalnoj decentralizaciji 1969. doživeo kao izglasavanje nepoverenja njemu lično

Od 1944. do 1946. predvodio je privremenu vladu sastavljenu većinom od njegovih saradnika iz vremena rata i predstavnika više političkih stranaka. Šest godina okupacije ostavilo je dubokog traga na stanje u zemlji. Uspeo je da koliko-toliko stabilizuje opštu situaciju, zaustavi opasnost od komunističke revolucije i Francuskoj vrati međunarodni položaj i ugled.

Parlamentarni izbori krajem 1945. dali su takve rezultate da nijedna stranka nije osvojila većinu. Nezadovoljan ustavnim rešenjem klasičnog parlamentarnog sistema, De Gol se još tad zalagao za snažniju ulogu predsednika republike. Bio je nadglasan i nadjačan. U novembru je obrazovana koaliciona vlada s De Golom na čelu, ali veoma heterogena: petorica ministara bili su komunisti čija je partija imala najveći broj poslanika u parlamentu, ali ne i apsolutnu većinu.

A onda je, početkom 1946, iznenada pondeo ostavku i povukao se s vlasti. Četvrta republika nastavila je svojom trnovitom i krivudavom stazom. Bez De Gola. I tako sledećih dvanaest godina.

Tokom ovog perioda, uprkos formalnom penzionisanju, postigao je dve bitne stvari. Napisao je i objavio svoje ratne memoare i pomogao da se osnuje nova politička organizacija – Okupljanje za Francusku (RPF). Ideja mu je bila da se stvori jedan nacionalni pokret koji će prevazići partijske razlike i razdore, smatrajući ih najvećom slabošću u francuskoj politici i mentalitetu. RPF je imala određenih uspeha, iako nije izrasla u neprikosnovenog činioca

na francuskoj političkoj sceni. Četvrta republika zapamćena je po unutrašnjoj nestabilnosti, porazu u Indokini i alžirskoj krizi.

De Gol je posmatrao događaje iz dužine senke. Nije javno nastupao i nije se politički izjašnjavao. Nije se pomerao iz zaklona svog sela Kolombe le Dez Egliz u severoistočnoj Francuskoj. I pored toga, nazivali su ga „najbolje obavешtenim čovekom u zemlji“.

De Gola nije bilo nigde. Svi su očekivali njegov povratak. I pristalice i protivnici.

Vratio se, i to na velika vrata, 1958.

Alžirski građanski rat doveo je do uvođenja vojnog režima bez saglasnosti zvaničnog Pariza. Vrhovnu vlast je preuzeo, u to doba prodegolistički, general Raul Salan. Njegovi komandosi su, nekolicina dana kasnije, zauzeli Korziku, zapretivši desantom na glavni grad. Bilo je to u maju 1958.

Nemajući kud, tadašnji predsednik republike Rene Koti pozvao je De Gola. General je postavio svoje uslove: predsednik vlade sa specijalnim ovlašćenjima Narodne skupštine na rok od šest meseci; potom donošenje novog ustava sa proširenim nadležnostima šefa države. Dobio je sve što je tražio.

Ustav Pete republike donet je referendumom krajem septembra iste godine. Izbori su održani u novembru. Predsednička inauguracija Šarla de Gola obavljena je u januaru 1959.

U govoru održanom u Strazburu novembra 1958. izneo je svoju viziju Evrope citiranu bezbroj puta:

„Da, to je Evropa od Atlantika do Urala, to je cela Evropa koja će odlučiti o sudbini sveta.“

De Gol je uspostavio dobre odnose sa Zapadnom Nemačkom. Uporno je sprečavao prijem Velike Britanije u Evropsku ekonomsku zajednicu. Izdvojio je francuske oružane snage iz zajedničke komande NATO-a. Bio je zastupnik detanta prema Sovjetskom Savezu. Od Francuske je napravio četvrtu nuklearnu silu sveta. Niti je primio, niti je posećio Tita i njegovu Jugoslaviju.

Alžir je zauvek ostao njegova bolna rana.

General Šarl de Gol spadao je u onaj soj ljudi kod kojih se vlastita veličina poistovećuje s veličinom naroda i države. Njemu je od početka bilo jasno da je

„politique de grandeur“ bila najsigurniji put ka ličnoj slavi: njegovo će ime vredeti onoliko koliko bude uspeo da uzdigne Francusku.

Kod De Gola bilo je nečeg od nacionalnog mesijanstva. Duboko je verovao u svoju ulogu spasitelja nacije – onog kome je providenje dodelilo sudbinu istorijskog vođe u istorijskom dobu.

De Golov kult su stvarali drugi, ali ga je stvarao i on. Potezi su mu bili odlučni, ali i teatralni. Dvaput je napuštao državno kormilo svojom voljom. Nikad nije bio poražen, mada je referendum o lokalnoj decentralizaciji 1969. doživeo kao izglasavanje nepoverenja njemu lično.

Kad je morao da seče, sekao je sa osećajem najvišeg samoljublja. Niko i nikad nije mogao biti u pravu osim njega i nasuprot njemu. Greške nije priznavao, pobeđe nije računao. Voleo je sledbenike i podržaoce; nije voleo takmace i kritičare. Priznavao je referendume više nego izbore; političke pokrete više nego političke partije.

Konstitucionalist pre nego demokrat, njegovo shvatanje političke odgovornosti nije trpelo posrednika. Odnos između Francuza i sebe tumačio je na način na koji to čine generali u politici. On je bio njihov odani komandant, oni – njegova verna vojska.

Kao retko koji državnik držao se tvrdoglavo svojih uverenja i svog morala. Sudio je po svojoj pravdi i svojim aršinima. Bez kompromisa, bez sumnji, bez oklevanja. Na vlasti je proveo osamnaest godina u dva maha. Ego mu je bio veći od Francuske.

Oličavao je najlepše ljudske osobine: čast, dostojanstvo, rodoljublje. Bio je gord, kapriciozan i krut.

Iako američka, izreka „My way or highway“ kao da je skrojena po njegovom kalupu.

I otišao je kad je on hteo. Pravo u legendu.

RAUL SALAN

Francuski general Raul Alben Luj Salan rodio se 1899. u varošici Rokekurb u departmanu Tarn u južnoj Francuskoj. Starinom, moguće, španskog ili katalonskog porekla, on je dolazio iz viđene porodice lokalnog lekara. Osnovnu školu je učio u Areu, a gimnaziju u Nimu. Sen Sir je upisao rat-

ne 1917/18. Kratko je učestvovao u Prvom svjetskom ratu, ali je stigao da bude odlikovan ratnim krstom. Pred završetak aktivne službe (1960) bio je francuski oficir s najvećim brojem odlikovanja.

Do početka Drugog svjetskog rata služio je u mnogim prekomorskim kolonijama, a najduže se zadržao u Indokini. Tamo je, s kratkim prekidima, boravio od 1930. do 1937, stekavši nadimak „Mandarin“.

S jeseni 1939, odmah po objavi rata Nemačkoj, tajno je putovao u Kairo i Kartum sa zadatkom da organizuje podršku abisinskim pobunjenicima protiv italijanske okupacije u Etiopiji.

Držao je prvu liniju fronta u bici kod Some januara 1940. Obezbeđivao je povlačenje francuskih jedinica iz Denkerka. Vodio je borbe na Seni i Loari. Rat je proveo na francuskim teritorijama u Africi, da bi se maja 1944. sa svojim senegalskim pukom iskrcao na Korziku; u avgustu je ušao u Tulon; učestvovao je u faznom oslobađanju Francuske. Primirje ga je zateklo nadomak planine Švarcvald na jugozapadu Nemačke. U brigadnog generala promovisan je decembra 1944.

Doba od 1945. do 1954. proveo je na različitim komandnim položajima u Indokini, a posljednje dve godine bio je glavnokomandujući tamošnje francuske armije. Sledeće dve godine ostao je u Parizu kao član Generalštaba.

Ovenčan oreolom vojnika bez straha i mane, veteran iz dva svetska rata, u službi otadžbini dužoj od tri decenije, predstavljao je istinsku nacionalnu ikonu. Njegova fotografija sa vijetnamskog

Vojni puč, uperen protiv De Golove promene francuske politike u korist alžirske nezavisnosti, organizovan je 21. juna 1961. Okončao se neuspehom. Salan je obeležen kao kolovođa. Sudaen je u odsustvu i osuđen na smrt. Ne mireći se s porazom, u uskom krugu istomišljenika, osnovao je „Organizaciju tajne armije“ (OAS), postao njen vrhovni komandant pod pseudonimom „Sunce“ i odmetnuo se na nepoznatu lokaciju

aerodroma Na San objavljena je na naslovnoj strani prestižnog časopisa Pari Mača 1952.

Poslednje i, pokazaće se, kobno razdoblje u oficirskoj karijeri Raula Salana bilo je vezano za Alžir. Dvanaestog novembra 1956. postavljen je za vrhovnog zapovednika 10. armijske oblasti (Alžir) u činu armijskog generala.

Rešen da zaustavi nekontrolisano nasilje nad civilnim stanovništvom i uguši krvavu pobunu alžirskog Fronta za nacionalno oslobođenje, pripremio je plan u četiri tačke: 1) uspostavljanje mira i bezbednosti u gradovima i u unutrašnjosti; 2) zatvaranje granica prema Maroku i Tunisu elektrifikovanim žičanim barijerama; 3) pokretanje psihološko-propagandne akcije za narodno jedinstvo oko alžirskog pitanja; i 4) čišćenje terena od naoružanih elemenata među pobunjenicima.

Nepuna dva meseca po Salanovom dolasku, na njega je izvršen atentat. Pucano je tzv. „zolja“ iz zasede: general je preživio, ali je jedan francuski major tom prilikom poginuo. Izvršio i organizatori pripadali su francuskim ekstremistima za koje je Salan bio nedovoljno energičan u obračunu sa alžirskim separatistima. Upozoren dva-tri minuta ranije, izbegao je smrt u poslednjem trenutku.

Bio je otvoreni degolist sa aktivnom ulogom u podršci De Golovom povratku na čelo Francuske. Predvodio je degolistički pokret u Alžiru angažujući vojsku pod svojim zapovedništvom za tu svrhu. Ubrzo posle preuzimanja vlasti, De Gol ga je imenovao za glavnog inspektora francuske armije, čime ga je, u stvari, povukao nazad u Pariz i, nedugo zatim, poslao u penziju.

Raul Salan, međutim, nije sedeo skrštenih ruku. Otputovao je u Španiju gde se sreo sa Frankovim poverenikom Serano-Sunerom. Verovatno je već tad imao razrađenu strategiju svog budućeg delovanja. Još je verovatnije da je od Španca dobio političko ohrabrenje i finansijsku pomoć. Odatle je produžio ne natrag u Francusku, već ponovo u Alžir gde je s porodicom stigao mesec dana kasnije, u julu 1960.

Vojni puč, uperen protiv De Golove promene francuske politike u korist alžirske nezavisnosti, organizovan je 21. juna 1961. Okončao se neuspehom. Salan je obeležen kao kolovođa. Sudaen je u odsustvu i osuđen na smrt.

Ne mireći se s porazom, u uskom krugu istomišljenika, osnovao je „Organizaciju tajne armije“ (OAS), postao njen vrhovni komandant pod pseudonimom „Sunce“ i odmetnuo se na nepoznatu lokaciju.

Sporazum u Evijanu između zvaničnog Pariza i Fronta za nacionalno oslobođenje o otcepljenju Alžira i priznanju njegove suverenosti zaključen je marta 1962. Time je najzad stavljena tačka na osmogodišnji krvav ratni sukob.

General Salan i njegovi saborci nisu bili spremni da mirno prihvate De Golovu amputaciju Alžira. Za njih je teritorijalna celovitost Republike Francuske predstavljala imperativ nad svim imperativima, cilj nad svim ciljevima, zadatak nad zadacima. Odbrana državnih granica bila je, u njihovom shvatanju patriotizma, prva obaveza svakog francuskog vojnika. Onaj koji se drznuo

da ugrozi jedinstvo francuskog tla morao je biti zaustavljen. I neutralisan. Markar se zvao i Šarl de Gol.

OAS i Salan okrivljeni su za pokušaj atentata na De Gola izveden 22. avgusta 1962. u predgrađu Pariza. Te večeri je napadnut predsednički automobil, u kretanju punom brzinom, rafalnom paljbom iz više oružja. Ludom srećom niko nije stradao: ni De Gol, ni njegova supruga, ni vozač. Četrnaest metaka pogodilo je predsednikov „sitroen“; 20 hitaca je udarilo u obližnji kafe „Trijanon“; još 187 čaura je nađeno rasuto na licu mesta.

Policiji nije trebalo dugo da uhapsi glavnog osumnjičenog za ovo zločelo, vazduhoplovnog potpukovnika Žana Bastijen-Tirija. Optužnica ga je teretila za pripremu i organizaciju ubistva francuskog predsednika. Branio se tvrdeći da je De Gol zaslužio da bude kažnjen za genocid nad Evropljanima i muslimanima u nezavisnom Alžiru gde su pogubljene desetine, ako ne i stotine, hiljada ljudi lojalnih Francuskoj. Ipak, tvrdio je, namera mu nije bila da De Gola ubije, već da bude uhvaćen i izveden pred patriotski sud i odgovara za veleizdaju. Preki vojni sud je Bastijen-Tirija našao krivim i izrekao mu smrtnu kaznu streljanjem. Sude nije je trajalo jedva mesec dana.

De Gol je u predsedničkim prerogativima raspolagao i pravom pomilovanja. Odlučio je da preinači smrtnu kaznu svim ostalim atentatorima, osim Bastijen-Tiriju. Po svedočenju svog zeta, naveo je ove razloge: 1) ugrozio je život jedne nevine žene (De Golove supruge Ivon); 2) uveo je u zaveru trojicu stranaca (mađarskih plaćenika); 3) nije imao hrabrosti da direktno učestvuje u atentatu, nego je izdavao naredbe sa bezbedne udaljenosti.

Streljanje je izvršeno 11. marta 1963. u cik zore.

Pobunjenički general Raul Salan je otkriven i lišen slobode u Alžiru aprila 1962. Smrtna kazna mu je pretvorena u doživotnu robiju. Opšti akt amnestije s potpisom Šarla de Gola iz 1968. obuhvatio je i njega. Zakonom iz novembra 1982. o reintegraciji osuđenih generala u francusku armiju vraćeni su mu čin, ordenje i prinadležnosti.

Umro je u Parizu 1984.

Pred Vrhovnim vojnim sudom Salan je dao detaljnu izjavu objašnjavajući svoje odluke i svoje motive.

Evo odlomaka:

„Ja sam šef OAS. Dakle, sva odgovor-

„Nisam oslobođen krivice što sam odbio da predam neprijatelju komad svete francuske zemlje. Nisam oslobođen krivice što sam odbacio komunizam koji se nametnuo Marselju i koji je Pariz pokorio svojim skraćenim cevima. Nisam oslobođen krivice što sam branio bogatstva koja su mladi istraživači darovali Francuskoj u Sahari obezbeđujući time njenu naftnu nezavisnost“

nost je moja (...)

(...) Ja nisam šef nikakve bande, već francuski general koji predstavlja jednu pobedničku, a ne pobeđenu vojsku. Za razliku od onih koji od vas traže dozvolu da me ubiju, ja sam najduže služio daleko od metropole. Želeo sam da budem kolonijalni oficir i to sam postao. Borio sam se da bih štitio svoju otadžbinu (...)

(...) Kad je dva puta, u zao čas, zvonilo za staru metropolu, gledao sam narode imperije kako trče njoj u pomoć: Alžirci, Marokanci, Tunišani, Vijetnamci i Senegalcu borili su se zajedno s nama često pod mojim zapovedništvom (...)

(...) Trinaestog maja 1958, u času velike krize, rekao sam:

– Našli smo se pred odustajanjem i očajanjem. Narod zahteva, po svaku cenu, formiranje jedne vlade javnog spasa oko generala De Gola (...)

(...) Petnaestog maja 1958. u podne, sa balkona Foruma, uzviknuo sam: Živela Francuska, živeo francuski Alžir, živeo De Gol (...)

(...) Izašao sam, gospodo, van granica zakona, ali ne prvi put. U maju 1958. odgovorio sam na brojne pozive, među kojima se isticao glas generala De Gola, koji su tražili od mene da odlučim u ime francuske vojske, tj. u ime Francuske, da Alžir ostane francuska provincija (...)

(...) Izabrao sam put koji je vodio ka pobedi nacionalnog jedinstva osiguravši našom vojskom. Izabrao sam da se vratim u vladu generala De Gola (...)

(...) Pripremao sam, bez sprovođenja u delo, jednu vojnu operaciju u metropoli, u Parizu, operaciju nestrljivo iščekivanu od onog koji je trebalo da od nje ima najviše koristi, generala De Gola, tad običnog građanina (...)

(...) Oni koji su bili prevareni i isme-

vani zajedno sa mnom nisu bili članovi nikakve koterije. To su bili vojnici, živi i mrtvi, francuske vojske u Alžiru, njihovi drugovi iz metropole i sav taj narod, odlučan i snažan, svi oni koji su u Monte Kasinu ispisali stranicu slave.

Ni po koju cenu nisam mogao pristati na saučesništvo s De Golom u odluci o žrtvovanju francuskog Alžira i njegovoj predaji neprijatelju (...)

(...) Nasilje OAS bilo je odgovor na sva nasilja onih koji su namerili da pocepaju našu naciju i, odgovor onih koji odbijaju da je izgube.

Nisam oslobođen krivice što sam odbio da predam neprijatelju komad svete francuske zemlje.

Nisam oslobođen krivice što sam odbacio komunizam koji se nametnuo Marselju i koji je Pariz pokorio svojim skraćenim cevima.

Nisam oslobođen krivice što sam branio bogatstva koja su mladi istraživači darovali Francuskoj u Sahari obezbeđujući time njenu naftnu nezavisnost (...)

(...) To je sve. Uбудuće ću ćutati.“

Hodnici Palate pravde u Parizu i danas odjekuju Salanovim rečima.

Paralela s nama i našim generalima?

Ko razume, shvatiće.

UMESTO EPILOGA

U njihovom obračunu nije bilo ničeg ličnog. A radilo se o životu i smrti. Salan je patio od nostalgije, De Gol od vizionarstva. De Gol je prihvatio da je vreme kolonijalizma prošlo. Salan s tom činjenicom nije mogao da se pomiri.

Niti je De Gol mislio da je Salan terorist, niti je Salan mislio da je De Gol izdajnik. U izmenjenim ulogama, verovatno bi postupili istovetno: De Gol bi branio imperiju, Salan – budućnost Francuske. Sudbina im je odredila mesta koja nisu birali. De Gol je učinio ono što se moralo učiniti, Salan ono što je morao učiniti. I jedan i drugi su bili časnici ljudi.

Pokazalo se da je De Gol bio prokletu u pravu i da je Salan napravio tragičnu grešku. Obojica su svojoj otadžbini želeli najbolje.

De Gol i Salan, to su dva lica jedne Francuske. Francuske koju smo voleli, Francuske kojoj smo se divili, Francuske na koju smo se ugledali.

Francuske koje više nema. A nema ni nas kakvi smo nekad bili. **N**

USKORO

NI DVA MILIONA NIJE DOVOLJNO

Vreme je za prvo podvlačenje crte, i veliku najavu druge faze kulturnog događaja ovog leta i ove godine

2.204.156.

Tačno je toliko ljudi, samo u prva pedeset dva dana, učestvovalo u književnom događaju leta i godine – izboru 100 najboljih romana na našem govornom području koji su pokrenuli Nedeljnik i Velike priče.

Bilo je dosad 56 članova žirija, a njihove su liste, pokazuje naša precizna statistika, samo na sajtu Velike priče pogledane tačno 2.104.100 puta.

A tu treba dodati i štampani tiraž Nedeljnika, pa onda čuvenu čitanost Nedeljnika – jer svaki ovaj broj čita četvorostruko više ljudi nego što ga kupi – i eto nama cifara s početka teksta.

Ako bismo uključili društvene mreže – nije da se hvalimo, ali sabijamo na Instagramu, gde svaki post beleži pregleda koji se mere u desetinama hiljada – stigli

bismo lako do pet miliona.

Ali da ne budemo alavi, i da se fokusiramo samo na sajt i na Nedeljnik, i više od dva miliona je, eto, više nego što Beograd (zvanično) ima stanovnika.

Ili je to, još plastičnije, svaki deseti čovek koji se sporazumeva na ovom, odnosno nekom od sličnih ili istih jezika sa ovih prostora.

Svaki deseti!

Među tim učesnicima ste vi: redovni čitaoci Velikih priča, ili možda oni koji

**SVAKI DESETI ČOVEK KOJI SE
SPORAZUMEVA NA OVOM,
ODNOSNO NEKOM OD SLIČNIH ILI
ISTIJE JEZIKA SA OVIH PROSTORA,
NA NEKI NAČIN JE ZASAD
UČESTVOVAO U OVOM IZBORU**

su tek sada čuli za nas i još otkrivaju čega sve ima na toj platformi, svi vi koji ste od najveće kulturne akcije u (inače dosta turobnoj) 2026. godini napravili mali ritual i proširili glas o njoj i o dobrim romanima.

I čitaoci i pretplatnici Nedeljnika, koji znaju, još od knjiga, koliko su važne štampane stvari, pa čuvaju svaki primerak od početka ove akcije, tamo još u julu koji nam je delovao pakleno, a bio je mnogo pitomiji od poznog avgusta, i možda sami prave neke svoje preseke.

Zato želimo da sa vama podelimo nove rezultate, objasnimo šta će se dalje dešavati, ali pre svega toga, da vam izrazimo veliku zahvalnost.

Hvala što čitate Nedeljnik i što ste počeli da čitate Velike priče.

Olja Petronić

Književna prevoditeljka

1. Dvori od oraha
Miljenko Jergović, 2003.
2. Peščanik
Danilo Kiš, 1972.
3. Semper idem
Đorđe Lebović, 2005.
4. Mamac
David Albahari, 1996.
5. Kiklop
Ranko Marinković, 1965.
6. Upotreba čoveka
Aleksandar Tišma, 1976.
7. Na rubu pameti
Miroslav Krleža, 1938.
8. Forsiranje romana-reke
Dubravka Ugrešić, 1988.
9. Deca
Milena Marković, 2021.
10. Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji
Bora Ćosić, 1969.

Duro Radosavović

Pisac i kolumnista

1. Kad su cvetale tikve
Dragoslav Mihailović, 1968.
2. Nečista krv
Bora Stanković, 1910.
3. Ubistvo s predumišljajem
Slobodan Selenić, 1993.
4. Deca
Milena Marković, 2021.
5. Uloga moje porodice u svetskoj revoluciji
Bora Ćosić, 1969.
6. Crveni petao leti prema nebu
Miodrag Bulatović, 1959.
7. Štefica Cvek u raljama života
Dubravka Ugrešić, 1981.
8. Proljeća Ivana Galeba
Vladan Desnica, 1957.
9. Roman o Londonu
Miloš Crnjanski, 1971.
10. Prokleta avlija
Ivo Andrić, 1954.

Vladimir Pištalo

Književnik, dobitnik NIN-ove nagrade

1. Travička hronika
Ivo Andrić, 1945.
2. Proljeća Ivana Galeba
Vladan Desnica, 1957.
3. Derviš i smrt
Meša Selimović, 1966.
4. Bašta sljezove boje
Branko Ćopić, 1970.
5. Sudbine
Miroslav Popović, 1984.
6. Hazarski rečnik
Milorad Pavić, 1984.
7. Afrika
Rastko Petrović, 1930.
8. Krila
Stanislav Krakov, 1922.
9. Kiklop
Ranko Marinković, 1965.
10. Nečista krv
Bora Stanković, 1910.

Hvala što pričate o knjigama.

Hvala za svaki komentar, za svako deljenje na društvenim mrežama, za svaku (malu) ljutnju što vašeg omiljenog romana nije bilo na nečijoj listi.

Hvala što ste pretplatnik Velikih priča, ili razmišljate da to postanete; i dugogodišnji čitalac Nedeljnika ili neko ko je napokon shvatio koliko je lepo prelistati novine, pa nam se tek pridružio.

Evo kratkog „pregleda dešavanja“ protekle sedmice, u kojoj se naš žiri proširio za još sedmoro učesnika.

Među njima je čovek koji je četiri godine po službenoj dužnosti „čuvao“ i mnoge od naslova koji se komentarišu. Vladimir Pištalo, dobitnik NIN-ove nagrade, na prvo mesto stavio je Andrićevu „Travničku hroniku“, nazvavši je „balkanskim ‘Čarobnim bregom’“, dok je tik iza njega Vladan Desnica i „Proljeća Ivana Galeba“.

I uredništvo i čitaoci najviše vole kada ih neka lista iznenadi: na listi ovog pisca i profesora našao se futuristički roman „Krila“ Stanislava Krakova, koji se nije toliko često pominjao u dosadašnjim izborima. Čopića smo pak sretali na razne načine, a Pištalo se opredelio za „Baštu sljezove boje“.

Prošle sedmice imali smo glasove jednog Crnogorca, Manja Vukotića sa Cetinja, a sada je na red došao Đuro Radosavović, iz Titograda. On na prvo mesto stavlja „pank“ roman „Kad su cvetale tikve“, a možda se i na najvišem mestu dosad pojavljuje Slobodan Selenić („Ubistvo s predumišljajem“). Autor „Crnogorskog romana“ voli i Boru Ćosića i Milenu Marković, ali ne zaboravlja, kad smo kod Crne Gore, ni Miodraga Bulatovića.

Nismo zaboravili ni prevodioce. Njih u protekloj nedelji reprezentuje Olja Petronić, dobitnica nagrada za prevod sa francuskog jezika, i žena koja je zaslužna i što se pred čitaocima u Srbiji našlo domaće izdanje bestslera „Himna životu“ Žizel Peliko. Olja Petronić „namerno“ izostavlja Andrića, Selimovića i Crnjanskog, triling pisaca koji redovno dobija veliki broj glasova, dok joj je na prvom mestu delo Miljenka Jergovića „Dvori od oraha“ – „roman koji istovremeno funkcioniše kao

udžbenik iz istorije i iz psihologije“.

Marko Pogačar, jedan od najprevođenijih hrvatskih pesnika svoje generacije, zaobišao je na samom vrhu – poput Olje Petronić – veliku trojku Andrić–Selimović–Crnjanski, pa mu je na prvom mestu „Kiklop“ Ranka Marinkovića. Ponovo srećemo Irenu Vrkljan i delo „Svila, škar“e, jedno od otrovenja ovog našeg izbora, a kad smo kod autorki, „debituje“ Judita Šalgo i njen „Put u Birobidžan“, roman koji je objavljen posthumno, 1997. godine.

Kod Mirka Demića, pisca sa Banije koji radi u Kragujevcu, dobitnika Andrićeve i nagrade „Meša Selimović“, ponovo vidamo „hronološku“ tabelu – od „Bakonje fra Brne“ Sime Matavulja iz 1892. do „Sve, sve, sve“ Milke Žicine, posthumno objavljenog 2002. I Demić je na svoju listu stavio Stanislava Krakova, pledirajući tako, svesno ili ne, da se razdvoje književna vrednost i politička biografija autora.

Demić nam je podario još jedan biser: Milku Žicinu, bivšu radnicu, sindikalnu aktivistkinju, ali i robijašicu u Titovoj Jugoslaviji. „Sve, sve, sve“ je upravo svedočanstvo o tom logorskom iskustvu, objavljeno dugo posle njene smrti.

Dobar su nam šlagvort Demić i Milka dali za Aleksu Dilasa, sina najpoznatijeg disidenta Jugoslavije, Milovana Đilasa. Ovaj nezavisni intelektualac opredelio se za spisak na kojem su po dva dela petorice autora – Andrića, Lalića, Ćosića, Crnjanskog i Miodraga Bulatovića.

Vedrana Bibić, radnica u kulturi i članica i udruge Naš Hajduk i feminističkog kolektiva fAKTIV, adresirala je i jednu od brojnih „zamerki“ – više na celokupnu književnost nego na naš izbor – o zastupljenosti žena.

„To najprije odražava stvarnost domaće romaneskne produkcije bar do novog tisućljeća“, kaže ona, uz dodatak da u njenom izboru možda ima previše autora i autorki iz Hrvatske, što pripisuje sopstvenom školovanju devedesetih.

Na trećem mestu, iza Dubravke Ugrešić i Ranka Marinkovića, kod nje se našla „Mladenka kostonoga“ Želimir Periša, pa ovaj roman tako beleži prve glasove. Tu je i skoro nezaobilazna Irena Vrkljan, još jedno od

književnih otkrića ovog izbora, ali i „Komo“ Srđana Valjarevića – „jer je o Srbiji devedesetih rekao sve u malo riječi“.

A sada ono jednako važno.

Naša akcija polako ulazi u svoju narednu fazu. Bez brige, i dalje prikupljamo glasove cenjenih članova našeg uglednog žirija, i dalje ćemo ih objavljivati svakog dana na Velikim pričama i sabirati ovde u Nedeljniku, i dalje brojimo glasove, pravimo statistiku, i dalje vam omogućavamo da na Nedeljnik Shopu naručite i pročitate neka od najvećih dela naše književnosti.

Ali uveliko spremamo nešto sasvim posebno i drugačije.

Uskoro će i svi pretplatnici Velikih priča moći da daju svoj sud o najboljim romanima. Na svojoj stranici moći ćete da napravite sopstvenu listu, da sačuvate romane koje želite da pročitate, da ih rangirate, da vidite koliko se vaš ukus slaže sa sudom pisaca, novinara, profesora, književnih kritičara, da jednim klikom podelite svoju „tabelu“ i da pozovete prijatelje da se i oni uključe... pa sve do mogućnosti da se vaša ranglista nađe i na samom sajtu.

Samo tako će, kada i naši čitaoci daju svoj sud, ova akcija biti potpuna, i samo tako ćemo stvarno doći do (koliko-toliko objektivne) liste najboljih romana koji su ikada napisani na našem govornom području.

Sve ove opcije biće otvorene i potpuno besplatne svim pretplatnicima Velikih priča. Baš kao što će samo za njih biti u celosti otvoren sajt, uključujući i sve glasove članova žirija, „specijalne izveštaje“ o ovoj akciji, kritike i osvrte koje će pisati najveći pisci i stručnjaci na ovim prostorima. Naravno, uz sav ostali sadržaj – od društvenih analiza, tekstova iz kulture i psihologije, do najboljih gostiju u našim podkastima.

A to je samo početak: u pripremi je i još, hm, opipljivije izdanje akcije koja je prerasla u pravu kulturnu senzaciju. I tu ćemo imati posebne pogodnosti za pretplatnike – uostalom, oni će i prvi saznati o čemu se radi.

A dotad, još jednom: 2.211.364 puta (toliko je ljudi još učestvovalo u akciji dok ste vi čitali ovaj tekst) hvala! **N**

Marko Pogačar

Pesnik, pisac i esejista

1. Kiklop
Ranko Marinković, 1965.
2. Gec i Majer
David Albahari, 1998.
3. Svila, škare
Irena Vrkljan, 1984.
4. Peščanik
Danilo Kiš, 1972.
5. Put u Birobidžan
Judita Šalgo, 1997.
6. Na rubu pameti
Miroslav Krleža, 1938.
7. Derviš i smrt
Meša Selimović, 1966.
8. Pada Avala
Biljana Jovanović, 1978.
9. Tutori
Bora Ćosić, 1978.
10. 10. Forsiranje romana-reke
Dubravka Ugrešić, 1988.

Mirko Demić

Književnik

1. Bakonja fra Brne
Simo Matavulj, 1892.
2. Nečista krv
Bora Stanković, 1910.
3. Seobe
Miloš Crnjanski, 1929.
4. Povratak Filipa Latinovicza
Miroslav Krleža, 1932.
5. Prokleta avlija
Ivo Andrić, 1954.
6. Proljeća Ivana Galeba
Vladan Desnica, 1957.
7. Derviš i smrt
Meša Selimović, 1966.
8. Nišči
Vidosav Stevanović, 1971.
9. Život čoveka na Balkanu
Stanislav Krakov, posthumno 1997.
10. Sve, sve, sve...
Milka Žicina, posthumno 2002.

Vedrana Bibić

Radnica u kulturi i medijima

1. Forsiranje romana-reke
Dubravka Ugrešić, 1988.
2. Kiklop
Ranko Marinković, 1965.
3. Mladenka kostonoga
Želimir Periš, 2020.
4. Adio kauboju
Olja Savičević Ivančević, 2010.
5. Gec i Majer
David Albahari, 1998.
6. Banket u blitvi
Miroslav Krleža, 1938.
7. Isušena kaljuža
Janko Polić Kamov, 1957.
8. Područje bez signala
Robert Perišić, 2015.
9. Svila, škare
Irena Vrkljan, 1984.
10. Komo
Srđan Valjarević, 2006.

 Raiffeisen
Premium Banking

Svet bankarskih
privilegija.
**Stvarno
može.**

- › Lični bankar
- › Video sastanci
- › Planiranje ličnih finansija
- › Digitalne usluge
- › Specijalne cene

Otkrijte svet
Raiffeisen premium
bankarstva!

Ja, moj rak i vakcina protiv mog raka

O ovome bukvalno prvi put javno pišem, sa nemalim grčem i anksioznošću. Kao da ću ga ovim rečima prizvati, probuditi, iznervirati... vratiti. A onda sam pročitao vest Moderne i Mercka o prvom pozitivnom rezultatu treće faze jedne mRNA terapije protiv raka. I to baš mog, raka kože – melanoma

Piše Pavle Zelić

Dobij egzotičnu vrstu raka pa vidi svet!

Možda nije baš idealan slogan za neku turističku agenciju, ali u mom slučaju pokazao se prilično tačnim. Ja sam, kako se to na engleskom kaže mnogo elegantnije nego kod nas, cancer survivor.

Preživio sam rak. I to melanom, malignu bolest koja je istovremeno jedna od najizlječivijih kada je uhvatite na vreme... i jedna od najbržih i opasnijih ako to ne uradite i date mu priliku da „pusti pipke“ i metastazira što se meni desilo.

Imao sam sreću u nesreći, presudnu pomoć pre svega oca, i majke, i stvarno, stvarno dobrih i odvažnih lekara i izvu-

KOD RAKA, POJAM „IZLEČEN“ NIJE BAŠ FILMSKI TRENUTAK U KOJEM VAM LEKAR KAŽE DA JE SVE GOTOVO, MUZIKA KRENE, ODJAVNA ŠPICA SA „I ŽIVEO JE SREĆNO“... MNOGO ČEŠĆE JE TO PROCES TOKOM KOJEG POLAKO UČITE DA VERUJETE DA SE BOLEST MOŽDA ZAISTA ZAVRŠILA, UZ NEPRIJATNU SPOZNAJU DA VAM APSOLUTNU GARANCIJU NIKO NEĆE POTPISATI

kao se. Ali sam posle toga godinama putovao od Amerike do Nepala i Tibeta, i na mnoga mesta između, sa svojim sve debljim i sve raskupusanim dosijeom.

U jeftinom mekom crvenom folde-

ru sa plastičnim „gaćama“ za pojedine dokumente bilo je nebrojeno dijagnoza, histopatoloških nalaza, specijalističkih izveštaja i rezultata kontrola i pregleda. Mislio sam da sam taj prokleti folder izgubio više puta, ali sve i da ga spalim, na jednom mestu će uvek ostati.

Jer kada jednom dobiješ rak, čak i kada ga više nema, dugo nosiš sa sobom njegov mali deo koji se ne vidi ni na jednom skeneru: pitanje da li će se vratiti. Mogu da prođu dani, meseci, godine čak, a da o tome uopšte ne razmišljate.

Radite, putujete, jurite rokove, zaljubljujete se, pravite planove, nervirate se zbog stvari zbog kojih se, valjda, nerviraju svi zdravi ljudi. Ili bar sve to dobro glumite. Onda dođe kontrola, pojavi se neki

NISMO PRE NEKI DAN DOBILI „LEK PROTIV RAKA“, NITI BIH OTVARAO ŠAMPANJAC U ONKOLOŠKOJ AMBULANTI. ALI GA MOŽDA VEĆ MOŽEMO STAVITI DA SE HLADI, JER OVO NIJE PRVI DOBAR SIGNAL

apsolutnu garanciju niko neće potpisati.

A onda sam 19. avgusta pročitao vest kompanija Moderne i Mercka o prvom pozitivnom rezultatu treće faze jedne mRNK terapije protiv raka. Ne prostate, ne pluća, ne pankreasa. Nego baš melanoma.

I još preciznije, reč je o ljudima kod kojih je melanom već odstranjen. Dakle, o pacijentima koji možda više nemaju vidljivu bolest, koji se osećaju zdravo i kojima je hirurški rešeno ono najlepše što u tom trenutku može da kaže – izvadili smo ga celog. Ali nad kojima i dalje ostaje upravo ona senka koju vrlo dobro poznajem: mogućnost da se negde sakrila neka grupica ćelija koju niko nije video, koje će za godinu, dve ili pet ponovo krenuti da se dele i pretvoriti u recidiv ili metastazu.

Prode čak i famoznih pet (5!) godina pa i dalje ništa od masovnog pomora od kovid vakcina. Ali će se istovremeno, čim izgovorimo sintagmu „vakcina protiv raka“, kod velikog dela ljudi pitanje verovatno promeniti. Neće više biti „da li bih je primio“, nego „čiju mogu da dobijem“ – američku, rusku, možda kinesku?

novi mladež, nešto neočekivano zaboli, ili, kao ja sada, pročitate sasvim određenu vest iz medicine i sve vam se vrati. Sve.

O ovome bukvalno prvi put javno pišem, sa nemalim grčevima i anksioznošću. Kao da ću ga ovim rečima prizvati, probuditi, iznervirati... vratiti. U stvari... ko ga j..e.

ČITANJE ZNA DA BUDE OPASNA STVAR

Kod raka, pojam „izlečen“ nije baš filmski trenutak u kojem vam lekar kaže da je sve gotovo, muzika krene, odjavna špica sa „i živeo je srećno“... Mnogo češće je to proces tokom kojeg polako učite da verujete da se bolest možda zaista završila, uz neprijatnu spoznaju da vam

Ova nova terapija ne pokušava da uništi veliki tumor koji možete da pokažete prstom na snimku. Ona pokušava da imunskom sistemu objasni kako da pronađe i pobije ostatke nečega za šta se svi nadaju da je već nestalo. Kada jednom imate upravo taj rak, teško je takvu vest pročitati samo kao još jednu stavku u rubrici „nauka“.

Naravno, Volstrit je reagovao mnogo manje sentimentalno. Posle saopštenja Mercka i Moderne akcije Moderne su u jednom trenutku poletele za oko 160 odsto. Ne šesnaest nego sto šezdeset. To je spektakularan skok za kompaniju te veličine i dovoljan razlog da se vest prelije iz medicinskih časopisa u svetske medije i finansijske rubrike.

Ali berza, kao što smo više puta nau-

čili, ume da bude histerična. Tumori ne. Njima je potpuno svejedno šta investitori očekuju od sledećeg kvartala, pa je zato mnogo važnije pogledati šta je za pravo objavljeno u samo par rečenica zvaničnih objava.

ROMANI U DVA PASUSA

U velikom kliničkom ispitivanju **IN-Terpath-001** učestvovalo je 1.137 obolelih od visokorizičnog melanoma koji je prethodno potpuno hirurški odstranjen. Dve trećine dobijale su već poznatu imunoterapiju pembrolizumab, čuvenu Keytrudu – predvodnika velike revolucije imunoterapije koja je poslednjih petnaestak godina promenila način na koji lečimo melanom i čitav niz drugih tumora.

Ti pacijenti su uz Keytrudu dobijali i eksperimentalnu terapiju koja danas nosi ime intismeran autogene, a koju smo prethodnih godina upoznavali pod podjednako nepoetičnim oznakama mRNA-4157 i V940. Kontrolna grupa je pak dobijala samo Keytrudu.

Kombinacija je uspešla da statistički

značajno produži vreme bez povratka bolesti i bez pojave udaljenih metastaza. To zvuči važno, ali sledeća rečenica je istorijski mnogo važnija: do sada nijedna mRNK terapija protiv raka nije ostvarila pozitivan rezultat u trećoj fazi kliničkog ispitivanja.

To, međutim, nije isto što i naslovi koje smo ovih dana neminovno čitali, po ko zna koji put: „Pronađena vakcina protiv raka“, „Rak konačno pobeden“ ili neka treća varijanta iste želje da komplikovanu nauku svedemo na pet clickbait reči. Nismo dobili vakcinu koju će zdrava deca jednog dana primati da nikada ne bi dobila melanom. Nismo dobili ni jednu univerzalnu bočicu koja će odgovarati svakom pacijentu sa rakom.

U stvari, možda je najčudnija stvar

kod ove „vakcine“ upravo to što vaša doza praktično ne postoji dok se vi ne razbolite. Najpre se odstrani vaš tumor, pa se onda genetski analizira i traže mutacije kojih nema u vašim zdravim ćelijama. Vi, vaša, vaš, vašim – zvuči pomalo narcisoidno, zar ne? Dalje, iz tog molekularnog „mesta zločina“ biraju se karakteristike tumora koje bi imunski sistem mogao najbolje da prepozna, a zatim se proizvodi mRNK sa instrukcijama za do 34 takva neoantigena.

To znači da čovek koji je sedeo pored vas u čekaonici i imao istu dijagnozu ne mora da dobije istu vakcinu. Njegov melanom ima drugačije mutacije, pa će njegova terapija biti drugačija.

U tom smislu, u ovoj studiji sa 1.137 pacijenata nije testirana jedna vakcina onako kako smo navikli da razmišljamo o vakcinama, nego potencijalno stotine njenih individualnih verzija. Jedan pacijent, jedan tumor, jedan mutacioni otisak prsta i jedan posebno napravljen lek.

Meni je, kao farmaceutu, to gotovo podjednako fascinantno kao i sam rezultat studije, jer veliki deo istorije farmacije predstavlja upravo pokušaj da napravimo lek koji će biti potpuno isti svaki put kada izađe iz fabrike, u svakoj seriji i svakoj tableti, i koji ćemo moći da damo milionima ljudi.

Sada ozbiljno ulazimo u eru u kojoj fabrika treba pouzdano i brzo da napravi sofisticirani farmaceutski proizvod čija ciljna populacija može da bude... jedan jedini čovek.

Zašto je to uopšte potrebno? Zato što rak nije neka strana vojska koja je prešla granicu našeg tela pa sada imunski sistem samo treba da naučimo kako izgleda neprijateljska uniforma. Tumorske ćelije su naše ćelije. Upravo je u tome veliki deo problema. One su se promenele dovoljno da postanu opasne, ali ne uvek dovoljno da bi ih naš sistem odbrane lako prepoznao kao neprijatelja.

Ako hoćete slikovito, intismeran zato imunskom sistemu ne pokazuje fotografiju „tipičnog kriminalca“, nego pravi policijski album osumnjičenih baš iz vašeg tumora. Do 34 fotografije, odnosno neoantigena, na osnovu kojih bi T-limfociti trebalo da nauče šta traže. A tu zatim pomaže Keytruda.

Tumori su, tokom svoje evolucije, naučili da zloupotrebljavaju prirodne koćnice imunskog sistema i praktično mu

**BERZA, KAO ŠTO SMO VIŠE
PUTA NAUČILI, UME DA BUDE
HISTERIČNA. TUMORI NE.
NJIMA JE POTPUNO SVEJEDNO
ŠTA INVESTITORI OČEKUJU OD
SLEDEĆEG KVARTALA**

šalju poruku da ih ostavi na miru. Pembrolizumab blokira jednu od tih koćnica, PD-1, i omogućava T-limfocitima da ponovo krenu u napad. Sasvim grubo rečeno: Keytruda pusti policiju iz stanice, a individualizovana vakcina joj podeli poternice.

Još je zanimljivije što se sve ovo događa u trenutku kada kod pacijenta više nema vidljivog tumora. To na prvi pogled deluje paradoksalno: zašto vakcinisati čoveka protiv raka kada je rak upravo odstranjen? Ali je možda baš u tome jedna od najvećih pouka više decenija uglavnom frustrirajućih pokušaja da se naprave terapijske vakcine protiv malignih bolesti.

Mnogo je teže naterati imunski sistem da savlada ogromnu, heterogenu tumorsku masu koja je već napravila sopstvenu mikrosredinu, razvila odbranu i počela da metastazira, nego ga poslati u lov kada je hirurrg neprijatelja već sveo na nekoliko mogućih preživelih ćelija.

To je koncept minimalne rezidualne bolesti: možda na svim pregledima više nema ničega, ali onkologija je dovoljno puta naučila da „ne vidimo ga“ i „ne postoji“ nisu uvek ista rečenica. Nova vakcina pokušava da upravo taj jaz premosti.

KAKO DA SAMI SEBI NAJBOLJE POKVARIMO SREĆU

Ovde, međutim, moramo da sami sebi srušimo Sneška kojeg smo upravo napravili.

Moderna i Merck nisu objavili kompletne rezultate treće faze. Zasada imamo ono što se u industriji naziva topline rezultat: znamo da su unapred postavljeni kriterijumi uspeha dostignuti, ali još nismo videli sve brojke, krive preživljavanja ni apsolutne razlike između dve grupe, a studija se nastavlja i zbog verovatno najvažnijeg pitanja za svakog pacijenta. Da li će ljudi zahvaljujući novoj terapiji ukupno živeti duže?

Dakle, nismo pre neki dan dobili „lek protiv raka“, niti bih otvarao šampanjac u onkološkoj ambulanti. Ali ga možda već

možemo staviti da se hladi, jer ovo nije prvi dobar signal. U prethodnoj studiji faze IIb ista kombinacija je, posle pet godina praćenja, smanjila rizik od povratka bolesti ili smrti za 49 odsto, a rizik od udaljene metastaze ili smrti za 59 odsto u odnosu na samu Keytrudu. Sada je taj koncept prvi put položio mnogo veći ispit.

Tu stižemo i do možda najveće istorijske ironije cele priče. Većina čovečanstva je izraz mRNK prvi put čula 2020. i logično ga zauvek vezala za kovid, pa danas postoji gotovo opšta predstava da smo najpre napravili mRNK vakcine protiv koronavirusa, a onda se neko dosetio da bi ista tehnologija možda mogla da posluži i protiv raka.

Istina je mnogo zanimljivija, i skoro obrnuta. Naučnici su mRNK kao platformu za terapijske vakcine protiv raka razvijali godinama pre nego što je iko čuo za SARS-CoV-2; individualizovane neoantigenske vakcine i klinički programi u onkologiji postojali su pre pandemije.

Kovid je zatim toj tehnologiji dao nešto što nijedna laboratorija ne bi mogla da joj obezbedi: dotad nezamislive budžete, neverovatno ubrzanu industrijalizaciju, ogromne proizvodne kapacitete i iskustvo stečeno na milijardama doza. Zbog toga je jedna od lepših ironija moderne medicine da je istraživanje vakcina protiv raka pomoglo da budemo spremni za pandemiju, a da iskustvo stečeno tokom pandemije sada možda vraća dug onkologiji.

Drugim rečima, možda smo prosto pomešali izvođenja iste predstave. Kovid nije morao da bude vrhunac mRNK revolucije, njena glamurozna premijera. Možda je bio samo generalna proba.

A onda dolazi ona neprijatnija, društvena ironija koja je teško preskočiti. Godinama slušamo da ne treba vakcinisati decu, da će nam vakcine protiv COVID-19 „tek pokazati prave posledice“, da je mRNK opasan eksperiment i da niko ne zna šta će nam izazvati za par meseci, pa godinu, dve...

Evo prođe čak i famoznih pet (5!) godina pa i dalje ništa od masovnog pomora od kovid vakcina. Ali će se isto vreme, čim izgovorimo sintagmu „vakcina protiv raka“, kod velikog dela ljudi pitanje verovatno promeniti. Neće više biti „da li bih je primio“, nego „čiju mogu da dobijem“ – američku, rusku, možda kinesku?

Već smo tokom pandemije imali svoj mali, kako to primeti neponovljiva Vedrana Rudan, „švedski sto“ vakcina, na kojem se često biralo manje prema medicinskim rezultatima, i indikacijama, a više prema političkom, ideološkom ili geopolitičkom ukusu: ja bih rusku, ja samo američku, kineskoj verujem, zapadnoj ne verujem... Kao da kupujemo automobil ili navijamo za klub, a ne procenjujemo medicinski proizvod prema odnosu koristi i rizika.

I zato mi je sasvim moguće da ćemo jednog dana gledati čoveka koji je mRNA vakcinu protiv virusa smatrao neprihvatljivim eksperimentom, a koji će istu tehnološku platformu moliti da dobije što pre kada mu ona ponudi dodatnu šansu da se melanom ne vrati.

To nije licemerje koliko možda izgleda na prvi pogled. Tehnologija se nije promenila; promenilo se ono što stavljamo na drugu stranu vage. Jedno je zamišljati mogući rizik od vakcine dok se

će sve to koštati? Izraz „personalizovana medicina“ zvuči kao ostvarenje jednog od najstarijih medicinskih snova sve dok ne postavimo neprijatno pitanje da li će zaista biti personalizovana za sve ili samo za one čiji zdravstveni sistemi ili lično osiguranje mogu da plate fabriku koja lek pravi praktično samo za njih.

Merck i Moderna se zato ne klade samo na melanom. Istražuju isti princip i kod drugih maligniteta. Ako se pokaže da model može da se prenese, onda prava revolucija možda neće biti jedna nova vakcina nego platforma, pokretna traka kojom se dolazi do nje: odstrani tumor, pročitaj njegove mutacije, izaberi njegove slabosti, napiši mRNA poruku i pošalji imunskom sistemu instrukcije. Zatim sve ponovi za sledećeg čoveka, čiji je tumor drugačiji. I sledećeg. I sledećeg.

To je radikalna promena perspektive – od jednog leka namenjenog milionima prema mogućnosti da pravimo mi-

za mene nije samo krajnja tačka iz protokola kliničkog ispitivanja. To je još jedan rođendan bez raka, još jedna godina u kojoj se ona jedna ćelija koje ste se plašili nije vratila da napravi kaos i pakao. I ne preživljavanje, već život.

Zbog toga ne želim da od ove vesti pravim čudo. Čuda su veoma opasna stvar u medicini. Ako kompletni podaci pokažu skromniju korist nego što sada naslućujemo, treba to reći. Ako terapija ne produži ukupni život, treba reći i to. Ako bude preskupa, previše komplikovana ili pogodna samo za mali broj pacijenata, i to je deo priče.

Nauka nije religija i njena najveća snaga je upravo u tome što svaki sledeći podatak ima pravo da nam pokvari lep zaključak.

Ali nešto se ipak dogodilo. Ponovio – prvi put je jedna personalizovana mRNA terapija protiv raka prošla veliki klinički ispit treće faze sa pozitivnim rezultatom. Ne znamo još da li ćemo jed-

Izraz „personalizovana medicina“ zvuči kao ostvarenje jednog od najstarijih medicinskih snova sve dok ne postavimo neprijatno pitanje da li će zaista biti personalizovana za sve ili samo za one čiji zdravstveni sistemi ili lično osiguranje mogu da plate fabriku koja lek pravi praktično samo za njih

osećate zdravo, a sasvim drugo donosi odluku dok prekoputa vas u ordinaciji kao neki zli izmišljeni prijatelj sedi i kezi vam se bolest, koja je već jednom pokušala da vas ubije.

Naš odnos prema vakcinama zbog toga nikada nije bio samo odnos prema nauci. U njemu su uvek bili pomešani podaci, poverenje, identitet, politika i, pre svega, strah. Pitanje je samo čega se u datom trenutku više plašimo.

Ako ovaj pristup bude potvrđen kompletnim rezultatima i kasnije dobije regulatorno odobrenje, sledeći problem možda više neće biti pitanje možemo li to da uradimo, nego možemo li to da uradimo za dovoljno ljudi. Kako organizovati da se tumor uzme, sekvencira, računarski obrade njegove mutacije, izaberu najbolji neoantigeni, proizvede individualna mRNA, sprovede kontrola kvaliteta i terapija stigne pacijentu dovoljno brzo?

Kako regulator kontroliše proizvod koji je po definiciji drugačiji za svakog pacijenta? I, možda najvažnije, koliko

lione različitih lekova za milione različitih pacijenata. Tu negde se nalazi način da ceo sistem, pa i konačni proizvod dovoljno pojeftini kada se uhoda na tako velikim ciljnim grupama.

MOJ DOSIJE NIJE TVOJ DOSIJE

A ja se na kraju ipak vraćam svom skupljanom medicinskom dosijeu. Vukao sam ga preko okeana, nosio po aerodromima, u rančevima i u gepecima kola. Uvek blizu. Da li zato što mi zaista može zatrebati u bilo kom trenutku, ili zato što mi je davao nekakav primitivan osećaj kontrole nad nečim što se po definiciji kontroli opire.

Danas o melanomu ne razmišljam svakog dana, niti bih tako mogao da živim. Ali rak promeni značenje nekih savim običnih reči. „Kontrola“ više nika da nije samo kontrola, a „nalaz uredan“ postaje jedna od najlepših malih rečenica na jeziku.

Isto tako, izraz recurrence-free survival – preživljavanje bez povratka bolesti,

noga dana na osnovu ovog avgustovskog saopštenja govoriti o istorijskoj prekretnici ili samo o važnom koraku na mnogo dužem putu.

Ali kada ste jednom imali baš melanom, teško je ne zastati nad činjenicom da je terapija napravljena od genetskog potpisa nečijeg sopstvenog tumora uspeła da smanji verovatnoću da se taj tumor vrati.

Cela medicina je dugo funkcionisala tako da najpre napravimo lek, a onda tražimo pacijente kojima će odgovarati. Ovde je redosled gotovo obrnut. Najpre morate da postojite vi. Vaš rak. Vaše mutacije. Vaš jedinstveni molekularni potpis. Tek onda nastaje lek.

I možda ćemo jednog dana nekom budućem putniku koji sa pozamašnim medicinskim dosijeom kreće na drugi kraj sveta moći da kažemo nešto što meni niko nije mogao reći. Ne da imamo vakcinu protiv raka. To bi i dalje bilo previše jednostavno i, zapravo, netačno.

Nego da imamo vakcinu protiv njegovog raka. **N**

VUČA NIKADA NEĆETE VIDETI U CIRKUSU

Šta smo (novo) saznali o Novaku Đokoviću, njegovom umu, mentalnoj snazi i vrednostima u Amazonovom dokumentarcu „The Wolf in Winter“

Piše Mihailo Ilić

O d samog početka željno iščekivanog dokumentarca o najvećem teniseru svih vremena Novaku Đokoviću („The Wolf in Winter“) jasno je da je ideja ovog dokumentarnog filma da nam približi i pokaže mentalitet sportiste koji je upravo zbog svoje izvanredne mentalne snage i rezilijentnosti ostvario neopisive uspehe, dosegao neka- da čak teško pojmljive visine izuzetnosti, superiornosti, dugovečnosti na vrhu i fantastične prilagodljivosti na okolnosti koje se stalno menjaju.

Đokovićeva identifikacija sa vukom ima smisla na više nivoa. Pored toga što vuk jeste simbolično značajna životinja na ovim prostorima, kao što nam i sam film odmah kaže, vuku se u narodnim umotvorinama pripisuju razne osobine, vuk nije samo šumski predator.

Vuk je na neki način usamljen, ali vuk je takođe dostojanstven i ponosan. Postoji izreka koja kaže da je medved jači od vuka, ali da vuka nikada nećete videti da pleše u cirkusu.

Drugi lajtmotiv filma je pojam inata, koji se intuitivno jasno nadovezuje na simboliku vuka. Inat je reč koja nema direktan prevod na engleski jezik, i super je što i Novak i drugi njemu bliski ljudi koji u filmu govore, svako na svoj način objašnjava kako bi ovaj pojam definisao.

Inat je vrednosno neutralna stvar – sam po sebi nije ni dobar ni loš. A može

biti oba. U slučaju Novaka Đokovića jasno je da je on uspeo da mobiliše inat na način da mu bude dodatno gorivo i snaga da se izbori sa ponekad izuzetno teškim i velikim preprekama. Da nema inata, moguće je da bi imao malo manje uspeha.

Kažem „malo“ zato što ponekad zaboravimo da je, iako svi veličamo njegovu mentalnu snagu, Novak Đoković prosto vanserijski nadaren teniser čije su znanje i veština same igre tenisa dovoljni za velike uspehe. Mentalna snaga je ta koja ga je dovela neku stepenicu više, na sam vrh planine, na mesto na kome nema nikog drugog osim njega.

Novak Đoković je ne samo najveći teniser već i jedan od najvećih sportista svih vremena u svim sportovima, i u poslednje vreme je prepoznat kao takav od mnogih svetskih sportskih medija. Davno je prošlo vreme kada se ustoličio kao naš najveći sportista svih vremena.

Otud je sasvim logična zainteresovanost da malo zavirimo u mozak ovog čoveka i da vidimo šta je to što ga je napravilo takvim kakav je. Odnosno, pre toga, da vidimo kakav je on zapravo, da vidimo njegov pogled na sebe, svoj život i svoje odrastanje.

Za sve naše ljude, scene NATO bombardovanja Srbije 1999. biće teške i emotivne. I samo Novakovo korišćenje svoje slave i popularnosti da ovo prikaže celom svetu vredno je pohvale.

Bez preteranog ulaženja u pozadinsku priču, sam prikaz patnje i uništenja, kao i traume koja je obeležila više generacija Srba, i više je nego dovoljan. Ne postoji pozadinska priča koja opravdava ubistvo nedužnih ljudi. Novak je nekoliko godina stariji od mene, i imam utisak da je sa 12 godina bio u izuzetno ranjivom uzrastu kada se to dešavalo, dok je moja generacija proživela bombardovanje bez potpune svesti o tome koliko je to što se dešava strašno.

U filmu Novak opisuje situaciju kada su trčali noću ulicama Beograda tražeći sklonište, kada se on sapleo i pao dok su njegovi nastavili da trče i nisu ga čuli. Teško je zamisliti strah i užas kod tog dečaka u toj situaciji. Takva iskustva se pamte ceo život.

Ako je ovo bilo prvo stvarno teško i zastrašujuće iskustvo koje pripada svetu odraslih, a ne svetu dečaka na ivici puberteta, vrlo brzo nakon toga dešava se nešto što je, iako ne tako akutno užasno kao trauma bombardovanja, možda imalo još veći uticaj na to da Novak mora da prerano odraste.

Dobro je poznato da je tenis izuzetno skup sport, i da dovodi mnoge porodice mladih tenisera do njihovih finansijskih limita. U Srbiji posle bombardovanja za jednu običnu, čak i dobrostojeću porodicu kao što su Đokovići po svojim rečima i bili, podržati Novakovu karijeru izlazilo je iz domena mogućeg.

Ko je gledao dokumentarac o Majklu Džordanu može da primeti da je ovaj košarkaš u mnogo čemu psihološki sličan Novaku – ta surova kompetitivnost, neverovatna želja da se pobedi i želja da se bude bolji, način na koji se hrani negativnom energijom i kritikama... Ipak, čak je i Majkl voleo da se provodi, da popije koju čašu ili da se kocka. Kod Novaka nema takvih luksuza

Otac Srđan je verovao u svog sina dovoljno da uloži sve što ima, i više od toga. Zadužio se kod zeleniša, žrtvovao svoj mir i dostojanstvo da bi sinu obezbedio mogućnost da napreduje. Ipak, Srđan nije nosio taj teret sam, niti samo uz podršku svoje supruge. Novak je vrlo rano preuzeo njegov veliki deo.

Kada je poslat na akademiju Nikole Pilića u Nemačkoj, Novak je znao da porodica ulazi u probleme da bi ga podržala. Srđan je jasno rekao Novaku da od njega očekuje samo jedno – da uvek daje 100% sebe, da ništa manje od toga nije prihvatljivo.

Ovo je verovatno bio jedan od ključnih momenata u njegovom odrastanju. I sam Novak govori da je tada postao čovek, a prestao da bude dečak. Taj zahtev oca da uvek daje 100% je potpuno, psihoanalitičkim žargonom, pounutrio. Postao je deo njega, nešto što će on uvek do današnjeg dana očekivati od samog sebe, nešto sa čim nema pregovora.

Mnoge priče vrhunskih sportista su priče o velikoj disciplini, neverovatnoj posvećenosti, odricanju, istrajnosti, podnošenju bola, itd. Ipak, čini se da je kod Novaka to sve podignuto na nivo koji ranije nije bio viđen.

Kada Novak kaže da „sve što se radi van terena mora biti u službi onog na terenu“, on to stvarno misli tako. Ko je gledao dokumentarac o Majklu Džordanu može da primeti da je ovaj košarkaš u mnogo čemu psihološki sličan Novaku – ta surova kompetitivnost, neverovatna želja da se pobedi i želja da se bude bolji, način na koji se hrani negativnom energijom i kritikama (o čemu će i ovde biti reči kasnije u tekstu), kod obojice su veoma slični. Ipak, čak je Majkl voleo da se provodi, da popije koju čašu ili da se kocka. Kod Novaka nema takvih luksuza.

Ishrana, treninzi, dnevni raspored, mal-tene svaki aspekt njegovog života posvećen je zadatku da se bude bolji. Ovo bismo mogli nazvati čeličnom voljom, ali ono što je još fascinantnije jeste trajanje celokupnog procesa. Novak je prvi put postao najbolji na svetu pre 15 godina. A na vrhu je teže ostati nego do njega doći. Kada više nema nekog od koga treba da budemo bolji, onda postaje teže konkretizovati cilj i to kako do njega doći.

Međutim, kod Novaka je jasno da on pokušava da bude bolji od samog sebe, da iz sebe izvuče sve što može i da konstantno napreduje i postaje makar malo bolji nego što je bio juče. Svojom neverovatnom posvećenošću minimizovao je telesni pad performansi koji se sportistima dešava u tridesetim godinama, a i ono malo pada što je moralo da se desi kompenzovao je raznim tehničkim i taktičkim prilagođavanjem.

Mentalni napor potreban za ovo je neverovatan. I u filmu on jednom kaže da mu je sada u poznim godinama mentalni oporavak posle teških mečeva mnogo teži nego fizički. Ja mu potpuno verujem.

Naredna ključna stvar koju možemo poneti iz ovog dokumentarca najbolje je sadržana u rečima velikog Andrea Agasija, koji je, opisujući period svoje saradnje sa Novakom, izrazio jednu vr-

Na primeru Novaka Đokovića vidimo da on poslednjih par godina ipak konačno biva prepoznat i cenjen onoliko koliko zaslužuje. Sada možda ne pobeđuje kao ranije, ali je ljubav dobio. Iako izreka kaže da ne možemo imati „i jare i pare“, rekao bih da ponekad i možemo, samo ne u isto vreme

stu kontradikcije u Novaku koja je, verujem, suštinski deo njegove ličnosti.

Ta kontradikcija se sadrža u činjenici da Novak jeste fin, da želi da bude fin, da je ljubazan i srčan prema ljudima oko sebe, da mu je stalo da drugima pomogne, ali da najbolje rezultate postiže kada je u određenom „mračnom“ modu, destruktivnom i punom mržnje. Ovo je neka vrsta Novakove egzistencijalne jednačine, suprotstavljanja naših sukobljenih delova, od kojih su oba naši suštinski delovi.

Ova jednačina se nikad ne može do kraja rešiti, može se samo osvestiti i živeti s njom najbolje što možemo. Mi svet sagledavamo na kategorijalan način, sa mnogo dihotomija i podela. Ovo je jednostavniji način da vidimo svet, bez kategorija ne možemo da se snademo u obilju informacija koje nam pristižu sa svih strana. Ipak, to je nedovoljan, redukcioniistički način da se sagleda problem

ljudske egzistencije, na koju utiče toliko različitih faktora, bilo unutrašnjih ili spoljašnjih, da proste dihotomije ne vrše posao.

Ne radi se o tome da treba da se odlučimo da li je Novak Đoković pun ljubavi ili pun mržnje, radi se o tome da je on i jedno i drugo. To može zvučati dramatično, ali nije uopšte, jer svi mi smo upravo to.

Agresivnost i destruktivnost su delovi ljudske prirode. Ne možemo da se pravimo da nisu tu. Ono što možemo je da ih osvestimo, upoznamo, i priznamo, i onda će imati manju kontrolu nad nama. Ako ih ignorišemo, onda će se pojaviti kada nam najmanje trebaju i napraviti haos.

Da se vratimo na primer Novaka – nije on manje fin, velikodušan i dobar zato što ima izlive mržnje na terenu. Naprotiv, to mu omogućava da bude više fin kada je to potrebno. A mnogo je bolje i bezazlenije biti okrutan i grub na teniskom terenu u uslovima igre nego u „običnom“ životu.

Druga kontradikcija koju kod Novaka uočava je ta što postoje dve želje koje su vrlo snažne, ali su na neki način suprotstavljene. Prva koja je više puta spomenuta jeste ta ogromna glad za uspehom i za usavršavanjem, želja da se bude najbolji, da se pobedi, da se ispiše istorija i ostavi trag. Druga je želja da bude voljen, suštinska želja prisutna kod svakog od nas, a kod Novaka možda i naglašeniya zbog teškog odrastanja i ranog završetka bezbrižnog detinjstva.

Zašto su ove želje suprotstavljene? Možda baš zato što je Novak najbolji kad nije baš simpatičan, i možda zato što mu je bilo potrebno da bude nedovoljno cenzuren i poštovan da bi iz sebe izvukao tu dodatnu dozu inata koja ga je odvela na ove najveće visine.

Jedan od novinara koji govori u dokumentarcu kaže sledeću stvar – da je Novak osvojio „samo“ 15 grend slemova, ljudi bi ga obožavali jer ne bi bio pretnja njihovim miljenicima Federeru i Nadalju.

Mislim da možemo i da obrnemo tu izjavu. Da su ga od početka bezrezervno obožavali, možda ne bi izvukao iz sebe taj maksimum i možda bi bio nešto ma-

nje uspešan. To naravno nikad nećemo saznati i ovo je čisto nagađanje, ali nam dobro služi kao prikaz takvih kontradikcija od kojih je sam život satkan.

Te životne kontradikcije su često nerešive, i stalno balansiramo između tih suprotstavljenih potreba, i iznova biramo i biramo, iako svaki izbor za jedno je u isto vreme izbor protiv onog drugog. To nije nešto što mora biti tragično.

Na primeru Novaka Đokovića vidimo da on poslednjih par godina ipak konačno biva prepoznat i cenjen onoliko koliko zaslužuje. Sada možda ne pobeđuje kao ranije, ali je ljubav dobio. Iako izreka kaže da ne možemo imati „i jare i pare“, rekao bih da ponekad i možemo, samo ne u isto vreme. I to je potpuno u redu.

Još jedna u nizu fascinantnih stvari koje možemo izvući iz ovog filma jeste Novakovo priznanje da stalno sumnja u sebe, da posle svega i dalje u njemu postoji glas koji govori da to što radi „nije dovoljno dobro“. To je nešto sa čim će se mnogo ljudi poistovetiti. Unutrašnji glasovi ne reaguju na spoljne potvrde uspeha ili vrednosti, oni su naučeni da reaguju uvek na isti način.

Naravno da postoji način da se takvi glasovi utišaju ili nestanu, ali ovaj primer nam može biti važan iz jednog drugog razloga. Mnogi ljudi koji odrastaju i žive sa tim jakim unutrašnjim kritičarem ne usuđuju se ništa da započnu niti da se bilo čemu posvete zbog postojanja tog glasa koji stalno sumnja i kritikuje. A onda se lako formira i uverenje da je vreme da nešto krenemo onda kada tog glasa više ne bude, i očekivanja da će taj glas nestati pa ćemo se onda pozabaviti čime god smo i hteli da se pozabavimo. Ali ne, postojanje glasa može da proizvede značajnu patnju, ali ne mora da nas u realnosti spreči da bilo šta radimo. Pitam se da li se Novak i protiv svog unutrašnjeg glasa bori starim dobrim inatom. Čime god da se bori, dobro mu ide.

Vredno razmišljanja je i to kako mi tretiramo jednu ličnost poput Novaka Đokovića, i čini mi se da tu postoji još dosta mesta za rast. Naš narod ima svojstvo da poznate i uspešne ljude gleda na poprilično crno-beli način, bez dovoljno nijansiranosti.

Kada se Novak popeo na tron svetskog tenisa, nekoliko godina je bio verovatno najvoljenija osoba u Srbiji, neko koga su ljudi voleli skoro kao članove svoje porodice, i čije su uspehe koristili kao kompenzaciju za svoj lični nedostatak uspeha. Ne treba previše objašnjavati da je ovo prilično nezreo način podržavanja nekog sportiste ili poznate ličnosti uopšte.

Kada je 2017. i početkom 2018. imao prvu veću rezultatsku krizu, kritike su bile surove, i Novaka su već slali u zaborav mahom isti ljudi kao oni koji su ga najviše uzdizali u zvezde samo par godina ranije. Posle smo ga opet obožavali. A poslednjih godinu dana određeni ljudi ga zovu „propalim teniserom“ jer je rekao nešto što im se ne sviđa.

Činjenica da sad nije najbolji na svetu, već da postoje „čak“ dva-tri igrača koji mogu da ga dobiju na najvećoj sceni do-

Kada je 2017. i početkom 2018. imao prvu veću rezultatsku krizu, kritike su bile surove, i Novaka su već slali u zaborav mahom isti ljudi kao oni koji su ga najviše uzdizali u zvezde samo par godina ranije. Posle smo ga opet obožavali. A poslednjih godinu dana određeni ljudi ga zovu „propalim teniserom“ jer je rekao nešto što im se ne sviđa

voljna je da se poveruje u priču kako je on „propao“. Koji god da su razlozi i koja god da je pozadina, ovaj vid crno-belog shvaćanja sveta odlika je psihološke nezrelosti i nemogućnosti da se bilo koji čovek ili pojava sagleda realno, iznijansirano.

A Novak nije niti svetac niti propali teniser, on je na kraju dana ipak samo čovek. Kad kažem „samo“, ne mislim ni na koji način u omalovažavajućem smislu, već naglašavam da je on osoba, živa osoba sa svojim mislima, osećanjima, stavovima i patnjama. Nije platno za projekciju naših fantazija. Ne moramo ga u potpunosti voleti niti ga moramo u potpunosti odbaciti.

Kao lekar, ja ne mogu podržati njegovu odluku da se ne vakciniše i javno priča o tome. Iako verujem da polazi sa dobrog mesta, njegova odgovornost za javno zdravlje kao javne ličnosti ipak postoji, i njegova reč ima težinu. S dru-

ge strane, njegova odluka da zbog toga propusti neke prilike da poveća svoj broj grend slem titula i ranije obezbedi status najvećeg svih vremena zbog toga što ne želi da se vakciniše govori mi da je u pitanju osoba koja ima vrlo razvijen lični integritet što cenim.

Mogu da cenim postojanje integriteta kod nekoga čak i kada se ne slažem sa nečijim stavom i izborom. Takođe, mogu da kažem da je način na koji je tretiran u Australiji te godine bio vrlo nepošten i da je u pravu kada kaže da je sve to bilo politički.

Tako se iznijansirano gleda druga osoba u odnosu između zrelih odraslih ljudi. Ne moramo da se slažemo sa svime što neko radi i kaže da bismo ga podržavali. Isto tako ne moramo da osudimo sve što uradi neko ko nam se ne dopada. Kada bismo sve postupke mogli da sagledamo u kontekstu koji im pripada, bez predrasuda i unapred određenih stavova i uverenja, mogli bismo bolje da se razumemo i ophodimo jedni prema drugima.

Nadam se da će ovaj film, a i ovaj tekst kao njegova skromna dopuna, pomoći ne samo da razumemo nekog tako velikog kao što je Novak, nego i da razumemo i sebe i to kako se mi nosimo sa nekim našim izazovima, kako prevazilazimo poteškoće i kako pobeđujemo u svojim bitkama. Jer sve su naše

bitke na simboličkom planu vrlo slične, bilo da je u pitanju tenis ili bilo šta drugo u životu. Na isti način se dobijaju.

Ovaj dokumentarac je za mene bio zanimljiv pogled unutar uma jednog od najvećih takmičara i sportista današnjice, velikog šampiona koji nam pokazuje svoju ljudsku stranu, onu koja ima iste mane i sumnje kao i svi mi.

Ne želim da Novaka šaljem u penziju, želim mu da igra koliko god želi i da u tome nađe što više radosti može, a sigurno će doći i neki uspeh. S druge strane, kada trenutak za penziju dođe, vrlo sam zainteresovan da vidim šta će neko s njegovim mentalnim sklopom raditi dalje, kako će provesti svoj postteniski život.

Iako ne sumnjam da bi u mnogo čemu takođe bio izuzetan, ja mu želim da nađe nešto što će ipak malo manje trošiti, a u čemu će što je više moguće uživati. **N**

Drastičnijem prikazu ubistva nisam svedočio

Sećanje na tu scenu vratilo me je u razmišljanje o smrti Jana Šejne, seniora...

Piše Goran Marković

Usamom Sofoklovom komadu ne postoji posebna scena ubistva Laja od strane Edipa. Ovaj događaj preporučava sam Edip proroku Tiresiji koga je pozvao da mu pomogne kako bi pronašao ubicu bivšeg kralja i tako svoju kraljevinu Tebu spasio kuge.

Saznajemo da je Edip putovao iz Korinta kako bi izbegao proročanstvo da će ubiti svog oca. U slučajnom susretu na trostrukoj raskrsnici Fokida, nailazi na kočije koje prevoze starijeg čoveka, očigledno visokog položaja. Kraljev kočijaš grubo naređuje Edipu da se skloni s puta, a točak kočije mu okrzne nogu. Pobesneo zbog arogancije i fizičkog napada, Edip u napadu gneva ubija kočijaša i starca, nesvestan kako je taj čovek u stvari njegov biološki otac, kralj Laj.

Prorok Tiresija u početku ne želi da Edipu kaže istinu, jer zna da će ga ona uništiti, ali ga Edip svojom tvrdoglavošću i uvredama na to primorava. Tiresija konačno popušta i izgovara strašne reči: „Ti si ubica kojeg tražiš!“ On mu predviđa da će do kraja dana postati slep, siromašan i da će otkriti da je istovremeno i brat i otac svojog deci!

Rediteljski je to rešeno tako što na početku sukoba Edipa i Tiresije grupa glumaca na scenu iznosi dovratnike (ragastove) na kojima su šarkama pričvršćena krila vrata. Što dublje Edip ulazi u opisivanje samog događaja i detalje ubistva, ljudi oko njega počinju sve jače da zalupljuju vrata. U početku pojedinačno, kao akcenat, ali što se monolog dalje odvija, neprijatno treskanje vratima (znate onaj zvuk koji vas trgne kada se neka teška vrata usled promaje zalupe) postaje sve učestalije i intenzivnije, sve dok ta jeziva kakofonija ne nadjača samog Edipa i njegove vapaje zbog saznanja da je ubio oca i oženio se majkom.

Moram priznati da drastičnijem prika-

zu ubistva nisam svedočio iako na sceni nije prolivena ni kap krvi, ako izuzmemo jarkocrvenu boju kojom sve vreme plamti borova šuma u pozadini. Moguće da sam se tako osećao i zbog huke talasa koji su sa okeana dopirali do mene.

Međutim, sećanje na tu scenu vratilo me je u razmišljanje o smrti Jana Šejne, Seniora.

U stvari, kada čovek bolje razmisli, postavlja se pitanje odnosa generala i Evženije. Ne samo usled razlike u godinama – ona, sa svojih nepunih devetnaest, i on sa punih četrdeset – već i zbog potpuno različitih svetova iz kojih su poticali. On, beskrupulozna propalica, prevarant, i ona, nevini devojčurak (ili je to bar tako izgledalo). Sin, Jan Šejna Junior, mogao je biti nešto mlađi od Evženije, moguće da u trenutku bega nije bio punoletan ali je morao sasvim dobro shvatiti šta tata radi sa studentkinjom FAMU.

Vratimo se KRALJU EDIPU. Šejna je, po svom statusu u jednoj socijalističkoj državi kakva je bila ČSSR, bio vrlo bli-

zu moći kralja Laja u Tebi. Sukob koji se odigrao između Lajevoeg kočijaša i Edipa na raskrsnici Fokida mogao bi se opisati kao incident na pešačkom prelazu kod, na primer, samouslužnog restorana Koruna na Václavskom trgu (Václavské náměstí), u kome Šejnina „tatra 603“ naleće na mladića koji je sa sela došao po prvi put u veliki grad kakav je Prag. Mladić, koji se, recimo, zove Rudolf Ružička, hrabar je ali neobavešten, nokautira šofera i išamara generala. Odmah ga hapse i on postaje politički zatvorenik.

Ali, pošto Novotni zbog svog blesavog generala zglajzne i na njegovo mesto dođe prvo Dubček, pa zatim i Rudolf najbolji drug Václav Havel, Rudolf odjednom postaje ono što je bio čovek kojeg je išamarao – šef kontraobaveštajne službe Republike Češke.

Mislim da bi mi na ovom zapletu pozavideo i sam Džon le Kare (John le Carré) pošto su njegovi romani često smešteni u ambijent Hladnog rata i Istočnog bloka, zar ne. **N**

SPREMNI ZA ŠKOLU I UVEK POVEZANI

Ušteda na uređajima za celu porodicu

PAMETNI UREĐAJI

već od

249 DIN
MES

PAMETNI TELEFONI

Popust do

36.000 DIN

Multi
SIM

Opremite se za novu školsku godinu i budite uvek povezani uz MultiSIM uslugu i pametne satiće, telefone i tablete iz mts ponude.

Promotivni period traje od 15.8. do 15.9.2026. godine. Navedena cena je mesečna rata za slušalice JBL Tune 520BT uz važeće uslove kupovine dodatne opreme. Usluga MultiSIM se naplaćuje po važećem cenovniku. Navedeni popust u iznosu od 36.000 dinara važi za Samsung Galaxy S26, uz Bit ili Copy/Paste tarife, za UO od 24 meseca. Za više informacija posetite sajt mts.rs ili pozovite 0800 100 150

mts

Da li te AI „zaista čuje“?

Ako samo malo olabavimo definiciju psihoterapeuta, i izostavimo da mora biti čovek, AI je verovatno najangažovaniji terapeut današnjice. Pretpostavljam i da je modalitet koji AI primenjuje najučestaliji danas. Kako se postaviti u odnosu na ovaj fenomen, posebno u svetlu „ponude“ o kojoj je prošle nedelje pričao ceo region...

Piše Vladimir Borovnica

Ovih dana se na netu pojavio oglas koji je maksimalno aktuelizovao ovu temu, barem u našem regionu. Oglasila su se i stručna udruženja, kao i brojne kolege. Reakcije su mahom negativne. Za to vreme, ogroman broj ljudi se redovno dopisuje sa nekom od formi veštačke inteligencije, deleći svoje najintimnije dileme. Ako samo malo olabavimo definiciju psihoterapeuta, i izostavimo da mora biti čovek, AI je verovatno najangažovaniji terapeut današnjice. Pretpostavljam i da je modalitet koji AI primenjuje najučestaliji danas. Kako se postaviti u odnosu na ovaj fenomen? Mnogo je uglova, ali ja bih se osvrnuo samo na nekoliko: pravno-etički, stručno-tehnički i relacioni.

Moguće je i da je AI u mnogim aspektima bolji od prosečnog radiologa, ali je pitanje – ko potpisuje nalaz? Ko je odgovoran u slučaju greške?

Krenimo od pravno-etičkog. Ako sam dobro informisan, autonomni automobili već duže vreme voze bolje od prosečnog čoveka. To nije problem. Problem je pravno-etičke prirode. Ko će biti odgovoran u slučaju nesreće (pravni aspekt) i šta će odlučiti automobil u kritičnoj situaciji? Uzmimo sledeći primer: da li će odlučiti da se zakuca u kamion koji ide u susret čime će ugroziti život vozača ili će skrenuti u takvoj situaciji desno i pokositi ljude koji čekaju autobus na trotoaru, ali će spasti život vozača automobila? Moguće je i da je AI u mnogim aspektima bolji od prosečnog radiologa, ali je pitanje – ko potpisuje nalaz? Ko je odgovoran u slučaju greške? Zasad je, čini se, optimalno rešenje videti AI kao alat koji pomaže profesionalcu.

Predimo na stručni. Ko bolje rezonu-

je? Ko je bolji psiholog? Profesionalac ili AI? Postoji mnoštvo studija koje su pokušavale da odgovore na takva pitanja, npr. ko je bolji u dijagnostici na osnovu kliničkih vinjeta, ko bolje razume namere ljudi (na osnovu priča), ko bolje daje empatične odgovore. Jasan pobednik ne postoji, ali je, čini se, jasno (na žalost svih kojima je bliža „humanistička/idealistička pozicija“) da čovek (pa i profesionalac u domenu mentalnog zdravlja) nije nedvosmisleni pobednik.

Da li AI može biti psihoterapeut?

Jedan od najrobustnijih nalaza istraživanja psihoterapije jeste da je kvalitet terapijskog odnosa snažno povezan sa ishodom, nezavisno od terapijskog modaliteta. Kako se to uklapa u priču o veštačkoj inteligenciji? Da li možemo uspostaviti odnos sa jezičkim modelom? Sigurno da možemo, ali pitanje je kakav je to odnos.

Svesni smo da prekoputa nije čovek, da tamo nema „nikoga“, da nema lično-

sti. Uspostavljamo odnos sa „neživom silom koja se iznenada pojavljuje i rešava stvar“. Zašto je to važno?

Naime, mislim da se suština psihoterapije može svesti na uspostavljanje odnosa sa terapeutom u okviru kojeg klijent može da se u dovoljnoj meri prepusti kako bi ušao u preispitivanje sopstvenih emocija, ponašanja i iskustava kako bi bolje razumeo svoje funkcionisanje. Na osnovu takvih uvida može dalje da nastavi u eksperimentaciju koja treba da rezultuje akumulacijom korektivnih iskustava.

Na primer, čovek koji je u strahu da će njegova agresija ugroziti odnose sa bližnjima, te shodno tome uvek zauzima (hiper)saradljivu poziciju kroz terapiju polako stiže dovoljno poverenje u terapeuta da može da otvori i svoju ljutnju, te da kroz to iskustvo doživi odnos koji je drugačiji u odnosu na ono što je do tada u životu iskusio. Kada pokažem ljutnju

terapeutu i otkrijem da ga nisam uništio, da me nije odbacio i da naš odnos može da preživi konflikt, nisam samo nešto shvatio – nešto novo mi se dogodilo u odnosu sa drugim čovekom. Na osnovu takvog korektivnog iskustva u odnosu sa terapeutom čovek polako skuplja hrabrost da se na sličan način postavi i u drugim važnim odnosima u životu. Ovo je naravno ekstremno pojednostavljivanje, ali verujem da u dovoljnoj meri „hvata suštinu“ da bi bilo informativno.

Šta od navedenog AI može, a šta (barem kako sada izgleda) ne može?

Siguran sam da svakome ko uspostavi „radni savez“ može jako da pomogne da stekne bolji uvid u sopstveno ponašanje (moguće i bolje no prosečan terapeut). Možda i važnije od toga, činjenica da sa druge strane nije čovek, mnogim ljudima može pomoći da podele svoje najdublje tajne, one koje nikada ne bi drugome rekli. To može biti ogromna prednost i mnogima pomoći da se pokrenu sa mr-

Činjenica da sa druge strane nije čovek, mnogim ljudima može pomoći da podele svoje najdublje tajne, one koje nikada ne bi drugome rekli. Drugo je pitanje da li može da pomogne da poverujemo da ima smisla uspostaviti odnos i poverovati

tve tačke. Drugo je pitanje da li može da pomogne da steknemo korektivno relacijo iskustvo, da li može da pomogne da poverujemo da ima smisla uspostaviti odnos i poverovati. To već mnogo teže (a s obzirom na to da se odnos svesno uspostavlja sa neživom silom).

Paradoksalno, AI najviše može da pomogne onima koji nemaju mnogo relacionih problema, upravo onima koji bi se najlakše obratili za pomoć čoveku psihoterapeutu. Sa druge strane, najteže će pomoći onima čiji su problemi pretežno relacioni, upravo onima koji će se najpre obratiti AI, a ne osobi.

Ako tako gledamo, pitanje je u kojoj je meri od koristi sveukupno. Ja ipak verujem od velike. Pre svega, na taj način neka vrsta psihološke pomoći postaje dostupna ogromnom broju ljudi. Pored toga, postoji mogućnost da iskustvo sa AI dovede do nekih pozitivnih efekata i da

„pokrene ljude“ da potraže dalju pomoć u slučaju da im je potrebna. Verujem da će AI, kao i prethodni talas self-help aplikacija (a nekada ranije knjiga), samo još više u fokus staviti temu mentalnog zdravlja, doprineti destigmatizaciji, te da će u finalu više ljudi dovesti na terapiju no što će ih sa terapije odvesti.

Da li će se novina i/ili principa kvantiteta (nauštrb kvaliteta) prihvatiti najpre oni koji su moralno najtanji? To je moguće, rekao bih čak vrlo verovatno. Ako ništa drugo, imaju kočnicu manje. Da li ih treba u tome kontrolisati u cilju zaštite javnog interesa? Nemam dileme da treba. Ipak, važno je napomenuti da javni interes nije samo zaštititi javnost od negativnih efekata neetične i neprofesionalne prakse. Javni interes je i pomoći struci da napreduje (a što uključuje i korišćenje fantastičnih resursa koje AI nudi). Mislim da je upravo to najhitnije pitanje kojim struka treba da se bavi. Kako osmisлити kontrolu koja štiti ljude, a ujedno ne sprečava razvoj profesije. Samim tim i ne mislim da u punoj meri treba ograničiti nastojanja da se AI iskoristi u funkciji zaštite mentalnog zdravlja. Naprotiv. Mislim da veštačka inteligencija nudi alat koji omogućava da sagledamo ogroman broj kompleksnih ljudskih priča. Verujem da nam može pomoći da svi budemo pametniji.

Zamislite samo kada bi neki veliki jezički model pratio hiljade terapijskih procesa koliko bi moćnih uvida mogao da nam da. Da, naravno da to malo liči na Orvela i da o tome treba da vodimo računa. Kako ćemo se sa tim zadatkom izboriti ne znam. Pitanje verovatno nije da li AI može da bude psihoterapeut. U nekom smislu on to već jeste, jer ga milioni ljudi tako koriste.

Zasada mi deluje da je AI tu da ostane i da će mnogima pomagati kao prvi kontakt, kao pomoć u trenutku kada drugih opcija nema, i konačno kao dobar kolega sa kojim profesionalac uvek može da razmeni mišljenje. Daleko je važnije pitanje šta možemo učiniti da ga učinimo boljim i bezbednijim saveznikom u borbi za mentalno zdravlje i opštu dobrobit.

Sama priroda veštačke inteligencije, međutim, u sebi nosi paradoks: lakše joj je verovati upravo zato što nije čovek, ali je baš zato uz pomoć AI teže naučiti ono najvažnije – kako verovati drugome. **N**

HUMANOST KAO UMETNIČKO DELO:

Nižu se predstave i donacije u produkciji Fondacije Mozzart

Od „dasaka koje život znače“ do uspešno završene prve sezone Teatra humanosti, u kojoj je za lečenje građana prikupljeno više od 11.000.000 dinara, Fondacija Mozzart nastavila je da ispisi priče u kojima umetnost, solidarnost i humanost idu ruku pod ruku. Kada je zbog letnje pauze zavesa pala na pozorišnu scenu u Ulici cara Dušana 35 na Dorćolu, cela Srbija postala je podijum za humanu misiju ove fondacije. Ulaganjem u zajednicu, kulturu, zdravstvo, sport i obrazovanje, Fondacija Mozzart još jednom je potvrdila da se najvrednija dela izvode na pozornici humanosti.

TEATAR GDE SVAKA KARTA VREDI VIŠE

Postoje sezone koje pamtimo po velikim predstavama, snažnim glumačkim ostvarenjima i dugim aplauzima. Ali postoje i one retke, posebne sezone koje ostavljaju trag mnogo dalje od pozorišne sale – u životima ljudi kojima je pomoć bila najpotrebnija. Upravo takva bila je sezona novog gradskog teatra na Dorćolu – Teatra humanosti Fondacije Mozzart, gde su se umetnost i humanost susretale iz večeri u večje, dokazujući da pozorište nije samo mesto emocija, već i mesto nade.

Svaki dolazak u novo gradsko pozorište u Cara Dušana 35 nosio je sa sobom i plemenitu misiju. Jedna ulaznica značila je jednu poslatu humanitarnu SMS poruku za lečenje Jovana, Elene, Slobodana, Darije, Marijane... a svaka poslata poruka postajala je mnogo više od simboličnog gesta zahvaljujući Fondaciji Mozzart, koja je svaki prikupljeni iznos udvostručavala. Tako su se svetla reflektora pretvarala u svetlost podrške, a svaka predstava u novu priliku da zajedno učinimo dobro. Rezultat ove zajedničke priče o humanosti jesu 5.830.000 dinara prikupljenih za lečenje građana, kao i više od pet miliona dinara pomoći namenjene Univerzitetnoj dečjoj klinici Tiršova i KBC „Dragiša Mišović“.

Nove predstave Teatra humanosti

NOVE PREDSTAVE TEATRA HUMANOSTI

Posebno poglavlje prve sezone Teatra humanosti ispislale su predstave u produkciji Fondacije Mozzart, potvrđujući da vrhunska umetnost i humanost mogu da idu ruku pod ruku. Sezonu je obeležila premijera predstave „Bašta sljezove boje“, u režiji Egon Savina i izvođenju Nebojše Milovanovića, a svaka kupljena karta bila je podrška Fondaciji NORBS plus i donaciji medicinske opreme Univerzitetnoj dečjoj klinici Tiršova.

Publiku su potom osvojile i predstave „Španska pita“, u režiji Irfana Mensura sa Isidorom Minić, Draganom Mićalović i Ivanom Zečević, kao i komedija „Ljubinko i Desanka“, koju su, pod rediteljskom palicom Gorana Šušljika, izveli Janko Cekić, Aleksandra Vulcanović i Ljubomir Bandović. Posebnu pažnju privukao je i povratak Darka Bajića pozorišnoj režiji predstavom „Rejting tajm“, sa Anom Franić, Srđanom Karanovićem, Tamarom Šustić i Darijom Vučko.

Prva sezona Teatra humanosti pokazala je da pozorište može biti mnogo više od scene – mesto gde se umetnost pretvara u podršku, a svaki aplauz u pomoć onima

kojima je najpotrebnija. Već od septembra, na adresi Cara Dušana 35 na Dorćolu, Teatar humanosti nastavlja svoju misiju novim predstavama i novim humanim pričama.

ZDRAVSTVENI KARAVAN NA PUTU PO SRBIJI

Karavan Fondacije Mozzart koji ima za cilj da zdravstvenim ustanovama širom Srbije obezbedi savremenu medicinsku opremu i unapredi uslove za rad lekara, ali i kvalitet zdravstvene zaštite za građane, ove godine započeo je svoje putovanje iz srca Pomoravlja – Svilajнца. Hitnoj službi Doma zdravlja doniran je portabilni ultrazvučni aparat, koji će značajno unaprediti dijagnostiku i omogućiti lekarima da brže i preciznije postavljaju dijagnozu, a pacijentima pruže pravovremeno i kvalitetnije lečenje.

Jedna od najlepših ovogodišnjih priča stigla je iz Valjeva, gde se na Odseku za biomedicinski potpomognutu oplodnju Opšte bolnice svake godine rodi i do trideset beba – čitavo jedno školsko odeljenje novih života.

Kako bi budućim roditeljima pružila još veću podršku na putu do potomstva, Fondacija Mozzart donirala je medicinsku opremu koja će unaprediti dijagnostiku i povećati uspešnost procedura vantelesne oplodnje. Na adresu Kliničko-bolničkog centra Zemun stigli su savremeni uređaji za Odeljenje urologije. Značaj doniranih aparata ogleda se pre svega u tome što omogućavaju minimalno invazivne procedure za razbijanje kamena u mokraćnim putevima, bez hirurškog reza, uz kraći oporavak i manje komplikacija za pacijente.

Fondacija Mozzart je i Institutu za nuklearnu medicinu Vojnomedicinske akademije donirala gama brojač, uređaj od ključnog značaja u ispitivanjima potencijalnih donora bubrega. Za sve koji čekaju transplantaciju bubrega u našoj zemlji, među kojima je i gotovo stotinu mališana, ova donacija više je od savremene medicinske tehnologije – ona predstavlja šansu za novi život.

FOTO STEFAN SIMONOVIC

Pored opremanja zdravstvenih ustanova, Fondacija Mozart je tokom godine posebnu pažnju posvetila preventivnim pregledima i približavanju zdravstvene zaštite građanima širom Srbije. Karavan „Tvoja štitna, tvoj štit“, koji fondacija realizuje zajedno sa udruženjem „Heroine“, završen je u Beogradu na Svetski dan štitne žlezde, nakon obilaska 20 gradova i čak 2.267 besplatnih preventivnih pregleda.

OBRAZOVANJE

Kada ulažemo u digitalno obrazovanje dece, ne opremamo samo učionice – otvaramo vrata znanju, idejama i budućim inovacijama. Najvrednija investicija nije sama oprema, već potencijal mladih koji će uz nju učiti, stvarati i napredovati. Zato Fondacija Mozart nastavlja da podržava obrazovanje i talente širom Srbije. Nova računarska oprema stigla je u Srednju školu „Lukijan Mušicki“ u Temerinu i Sedmu beogradsku gimnaziju. U Temerinu je, pored računara, laptopova, projektora i štampača, obnovljen i informatički kabinet novim stolovima i stolicama, dok će učenike Sedme beogradske gimnazije od septembra dočekati savremena oprema spremna za nove lekcije i uspehe.

Donacije su stigle u pravom trenutku – u Temerinu pred maturske ispite, a u Beogradu tokom letnjeg raspusta, kako bi učenici novu školsku godinu započeli u još boljim uslovima za učenje i razvoj digitalnih veština.

PODRŠKA UDRUŽENJIMA

Humanu misiju Fondacija Mozart nastavlja da širi donacijama različitim udruženjima širom zemlje. Godina je počela prazničnom čarolijom za najmlađe kada su paketići fondacije, u saradnji sa humanitarnom organizacijom „Kolevka“ i udruženjem „Omladina Aranđelovac“, stigli na adresu udruženja „Deca u srcu“, kao i brojnim ugroženim porodicama iz ovog kraja. Tako je u gradu pod Bukuljom završena velika akcija u okviru koje je Fondacija Mozart donirala više od 600 paketića mališanima širom Srbije.

Zatim je podrškom udruženju „Parakvad“ iz Vršca, u saradnji sa Ivanom Gutešom, golmanom FK Crvena zvezda, obeležen završetak niza humanitarnih akcija pokrenutih njegovim doniranjem honorara od pisanja kolumne za Mozart Sport. A velikom zajedničkom akcijom FK Crvena zvezda i Fondacije Mozart, postavljeni su temelji još jedne važne i humane priče – mala Viktorija Malić iz Zubinog Potoka i njena porodica dobili su pomoć za početak izgradnje novog doma, kao garanciju lepše, sigurnije i bezbrižnije budućnosti.

Kućice za senzorni vrt, računarska oprema i interaktivna tabla bile su samo deo donacija Dnevnom boravku za mlade sa invaliditetom i intelektualnim smetnjama „Naši snovi“ Valjevo. Fondacija Mozart podržala je i rad udruženja HISBAS (Hidrocefalus i spina bifida asocijacija Srbije), čime će biti olakšani uslovi rada i unapređena podrška koja se svakodnevno pruža deci i njima.

vim porodicama. Jer koraci su lakši kada se dele, a uz podršku prijatelja i ljudi velikog srca, brže i sigurnije stiže se do cilja.

NAŠ POGLED KA SUNCU

U okviru akcije „Naš pogled ka suncu“ Fondacija Mozart donirala je Gimnaziji u Čačku 80 solarnih panela, a ukupna vrednost radova premašuje pet miliona dinara. Ova značajna investicija predstavlja ne samo tehnološki iskorak, već i dugoročnu podršku školi, njenim učenicima i zaposlenima.

„To je zaista izuzetna donacija koja svima nama u školi mnogo znači, jer će znatno smanjiti troškove električne energije koje imamo. Iskoristio bih ovu priliku da, u ime 955 đaka i 120 zaposlenih, zahvalim Fondaciji Mozart na ovom vrednom poklonu“, istakao je direktor Gimnazije u Čačku Ivan Ružičić.

SPORT

Humanitarni stonoteniski turnir u organizaciji Fondacije Mozart i STK Partizan pokazao je da sport ima mnogo veću snagu od samog rezultata. Tokom održanog turnira nisu se brojali samo poeni, pobede i medalje – svaki odigrani poen imao je mnogo dublji značaj, jer je predstavljao korak bliže pomoći Odeljenju urologije KBC Zemun, kome je doniran kompletan prikupljeni fond u iznosu od 2.500.000 dinara.

Više od 1.700 učesnika, četiri dana turnira, devet sportskih disciplina i jedna posebna revijalna utakmica obeležili su ovogodišnji turnir BEST – Belgrade Sport Tournament, održan pod pokroviteljstvom Fondacije Mozart. U atmosferi ispunjenoj sportskim duhom, energijom i prijateljstvom, ovaj događaj još jednom je potvrdio zašto se ubraja među najveće međunarodne amaterske sportske turnire za mlade.

Fondacija Mozart podržala je i Moto-trku Čačak, košarkaški turnir „Zicer“ u Čačku, kao i „Festival ragbija, zajedništva i budućnosti sporta“, koji zajednički organizuju Ragbi savez Srbije i RK Rad. Podrška Fondacije Mozart ne završava se na velikim sportskim manifestacijama, već stiže i do pojedinaca koji svojim talentom, radom i upornošću tek grade sportski put. Tako je pomoć pružena i mladom atletičaru Branku Pokrajcu, koji sanja da obori državni rekord od 83 metra u bacanju koplja. Kako bi mu pomogla da ostvari svoj puni potencijal i nastavi da pomera sopstvene granice, Fondacija Mozart donirala mu je novo koplje, pružajući podršku njegovim velikim sportskim ambicijama i budućim uspesima.

Еуромедик на 15 локација

1

НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА
КОМПЛЕТНА ХИРУРГИЈА И БОЛНИЧКО ЛЕЧЕЊЕ
Еуромедик болница, Булевар уметности 29
Тел: 011 / 7359 150; 7359 151; 7359 152
ХИРУРГИЈА - тел: 062 / 800 71 95

2

ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД
Дом здравља, Јурија Гагарина 36д
Тел: 011 / 2284 001; 2284 002; 2284 006; 2276 324; 2276 342;
062 / 800 38 44

3

ЕУРОМЕДИК - НОВИ БЕОГРАД
Општа болница, Париске Комуне 22
Тел: 011 / 2609 650; 2609 670; 2605 990
ХИРУРГИЈА - 062 / 800 71 95

4

ЕУРОМЕДИК - ЗЕМУН
Дом здравља, Косовска 12
Тел: 011 / 2616 444; 069 2480 518; 2617 104; 062 / 800 38 63

5

ЕУРОМЕДИК - КАРАБУРМА
ДОМ ЗДРАВЉА, Вишњичка 72
Тел: 011 / 7357 500; 7357 501; 7357 502;
Моб: 069 / 80 70 381; 80 70 382

6

ЕУРОМЕДИК - ЗВЕЗДАРА
Дом здравља, Ватрослава Јагића 1
Тел: 011 / 2448 148; 2448 150; 2448 153; 2448 154; 2448 158;
2448 164; Моб: 062 / 23 73 76

7

ЕУРОМЕДИК - СТАРИ ГРАД
Дом здравља, Цара Уроша 37
Тел: 011 / 7357 304; 7357 305; 7357 306; 7357 307;
Моб: 069 / 8070 390

8

ЕУРОМЕДИК - ПАЛИЛУЛА
Дом здравља, Цвијићева 42
Тел: 011 / 3294 457; 3294 469; 3294 447; 3294 448;
Моб: 062 / 800 39 53

9

ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА
Поликлиника, Алексе Ненадовића 7
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;
Моб: 062 / 800 38 42

10

ЕУРОМЕДИК - СЛАВИЈА
Поликлиника, Алексе Ненадовића 8
Тел: 011 / 2448 008; 2444 111; 3441 517; 3441 514; 3448 057;
Моб: 062 / 800 38 43

11

ЕУРОМЕДИК - САВСКИ ВЕНАЦ
Општа болница, Вишеградска 20
Тел: 011 / 3650 660; 3650 700; 2660 000; 2660 031; 2660 082;
2660 111; Моб: 062 / 800 38 45

12

ЕУРОМЕДИК - ВОЈДОВАЦ
Дом здравља, Стефана Првовенчаног 32
(Код Душановачке пијаце)
Тел: 011 / 655 78 77; 655 78 78; 655 78 80

13

ЕУРОМЕДИК - ВИДИКОВАЦ
ДОМ ЗДРАВЉА, Кнеза Вишеслава 63 а
Тел: 011 / 7859 424; 7859 425; 7859 426;
Моб: 069 / 80 70 371; 80 70 372

14

ЕУРОМЕДИК - ЧУКАРИЦА
Дом здравља, амбуланта, Требевиха 7
Тел: 011 / 6830 582; 6830 583; 6830 568;
6830 569; 3559-732; 3550-179; Моб: 062 / 800-38-66

15

ЕУРОМЕДИК - НОВИ САД
ДОМ ЗДРАВЉА, Николе Пашића 17
Тел: 021 / 2100 544; 2100 545; 2100 546;
Моб: 063 / 588 467; 069 / 8070-383; 062/298-382

СПЕЦИЈАЛИСТИЧКИ ПРЕГЛЕДИ

КАРДИОЛОГА, НЕУРОЛОГА,
ЕНДОКРИНОЛОГА, ГИНЕКОЛОГА, УРОЛОГА,
ОТОРИНОЛАРИНГОЛОГА, ОФТАЛМОЛОГА,
ДЕРМАТОЛОГА, ГАСТРОЕНТЕРОЛОГА,
НЕФРОЛОГА, ПУЛМОЛОГА, РЕУМАТОЛОГА,
ХЕМАТОЛОГА, ПСИХИЈАТРА, ПСИХОЛОГА,
ФИЗИЈАТРА, ХИРУРГА, ОРТОПЕДА,
ОНКОХИРУРГА, ПРОФЕСОРА,
СПИНАЛНОГ ХИРУРГА

КУЋНЕ ПОСЕТЕ ЛЕКАРА СПЕЦИЈАЛИСТЕ

МАГНЕТНА РЕЗОНАНЦА
СКЕНЕР
УЛТРАЗВУК СА КОЛОР ДОПЛЕРОМ
РТГ ПО СЕГМЕНТУ
ДИГИТАЛНА МАМОГРАФИЈА
ОСТЕОДЕНЗИТОМЕТРИЈА (ДХА)
ЕНДОСКОПИЈЕ
АНГИОГРАФИЈА
УГРАДЊА СТЕНТА
УГРАДЊА ПЕЈСМЕЈКЕРА

МЕДИЦИНА РАДА - Издавање уверења

ПАКЕТ ПРЕГЛЕДА

КАРДИОЛОШКИ, НЕУРОЛОШКИ,
ОРЛ, ГАСТРОЕНТЕРОЛОШКИ,
УРОЛОШКИ, ЕНДОКРИНОЛОШКИ,
НЕФРОЛОШКИ, ГИНЕКОЛОШКИ,
ПУЛМОЛОШКИ, ДОПЛЕР I-II,
СИСТЕМАТСКИ ПРЕГЛЕД ЗА ДЕТЕ

УГОВОР СА РФЗО ЗА

- ЦЕНТАР ЗА КАТАРАКТЕ
- ЦЕНТАР ЗА ВАНТЕЛЕСНУ ОПЛОДЊУ

ЕУРОМЕДИК

www.euromedic.rs

Ново Ново Ново

ЦЕНТАР ЗА ДИЈАГНОСТИКУ И ОПЕРАТИВНО ЛЕЧЕЊЕ

ПРОШИРЕНИХ ВЕНА, ДОЈКЕ, КАТАРАКТЕ, КАМЕНА У БУБРЕГУ,
КАМЕНА У ЖУЧНОЈ КЕСИ, КУКА И КОЛЕНА, КИЧМЕ

НАЈВЕЋА ПРИВАТНА БОЛНИЦА

ЕУРОМЕДИК

ХИРУРГИЈА

ОФТАЛМОХИРУРГИЈА

АБДОМИНАЛНА
ХИРУРГИЈА

ГИНЕКОЛОШКА
ХИРУРГИЈА

ВАСКУЛАРНА
ХИРУРГИЈА

ОРЛ ХИРУРГИЈА

УРОЛОШКА
ХИРУРГИЈА

ГРУДНА ХИРУРГИЈА

УРОГЕНИТАЛНА
ХИРУРГИЈА

ОРТОПЕДСКА ХИРУРГИЈА

СПИНАЛНА ХИРУРГИЈА
(хирургија кичменог стуба)

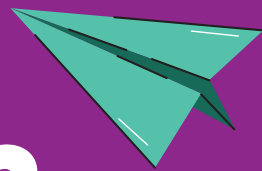
ОНКОХИРУРГИЈА
(дојка, штитна жлезда, кожа)

ПЛАСТИЧНА
РЕКОНСТРУКТИВНА И
ЕСТЕТСКА ХИРУРГИЈА

ЦЕНТАР ЗА МЕЛАНОМЕ

У служби вашег здравља.

Spremni za nova znanja

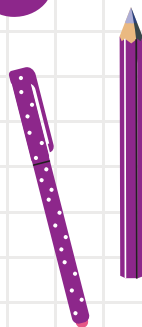
30%

popusta na nove
kolekcije školskih
rančeva i pernica

50% i 75%

popusta na odabrane kolekcije školskih rančeva i pernica

20%

dodatnog popusta na kupovinu
školskih rančeva i pernica

sa popustom od 30% i 50%
iz nove i odabrane kolekcije

za plaćanje karticama

 UniCredit Bank

Saznajte više na unicreditbank.rs

20%

popusta na školski asortiman
za kupovine preko 1000 din.

DELFI
K N J I Ž A R E

Sezonsko sniženje traje od 14. jula do isteka zaliha, a najkasnije do 11. septembra 2026. godine u svim Delfi knjižarama i onlajn knjižari delfi.rs. Za kupovinu školskog pribora u onlajn knjižari ne važi uslov od 1000 dinara, već se obračunava popust od 20%. Popusti na školske rančeve od 30% i 50% mogu se kombinovati isključivo sa dodatnim popustom od 20% za plaćanje UniCredit Bank karticama. Ostali popusti ne važe.

UŽIVO SA SZIGETA

WOLF ALICE

Severni London na ostrvu slobode

Piše Branko Rosić

Wolf Alice su iz običnih klubova oko Islingtona i duž Severnog Londona došli do statusa grupe koja puni arene. Kraj prošle godine obeležili su turnejom po arenama britanskih gradova koju su krunisali sa dva nastupa u čuvenoj O2 u Londonu uz ukupno 40.000 ljudi. Krajem jula su imali koncert na „rodnoj grudi“ – u Finsbury Parku gde su okupili preko 40.000 gledalaca.

U tom Finsbury Parku, kraju Severnog Londona, odseo sam u januaru ove godine. Finsbury Park pamtim po prejedanju u M&S foodu, po arheološkom rokenrol nalazištu – Rainbow dvorani koja je danas ne znam šta a nekada su tu prašili mnogi od Bouvija, Motorheda, Ramonsa, Kvina... Finsbury Park pamtim i po tome što sam ispustio tokom selfija njen telefon na stazi pored travnjaka sa januarskim injem i obećao da ću joj kupiti novi a ona rekla: „Ma jok, samo ću zameniti masku.“

Pamtim i odlaske po okolnom Islingtonu i naravno Arsenalovom stadionu Emirates na kojem smo gledali „tobdžije“ duž šampionske trase. I sve vreme sam imao u ušima ove stihove:

Feels a little like I'm stuck

in Seven Sisters

North London, oh, England

And maybe that's okay

iz pesme *Sofa* benda Wolf Alice. Taj šaputavi glas Eli Rousel iz ove pesme

sa poslednjeg albuma „The Clearing“ za koji su dobili i Mercury nagradu kao i Brit award za najbolji britanski bend 2025. Zbog tog severnolondonskog vajba jurio sam da ih vidim uživo. Naravno i zbog toga što je ovaj album zaista briljan-

šljokicama. Ne vidim disko-kuglu koja ide redovno uz to. Možda zbog festivalskog izdanja. Izlaze i kreću sa *Bloom Baby Bloom*. Pevačica Eli Rousel ima razorni vokal i fenomenalno izgleda, možda najprivlačnija žena današnjeg rokenrola.

Prostruji mi na trenutak njena optužba protiv Merilina Mensona da ju je krišom snimao kamerom. Ali brzo sam u realnosti dok praše *White Horses*, pesmu koja je jedna od moćnijih u repertoaru. Toliko menjaju brzine i stilove jer je i njihova karijera takva, pa lako uđu i u baladu i u hard core gde Eli peva na megafon. I dočekam pesmu *Sofa* gde se glas Eli diže brže od panonske prašine na Szigetu. Zapanjujuće brzo putuje

kroz registar i ne sećam se da sam skoro čuo moćniji vokal uživo.

Ovo je pošten rokenrol bend koji je bez kerefeka stigao do moćne pozicije. Naravno da u rafalu favorita sa set-liste stiže i *Two Girls*, a horsko ludilo rezervisano je naravno za *Don't Delete the Kisses* koji je saundtrek trijumfa ovog benda. Posle nastupa udaljavam se od bine i vidim dve Engleskinje sa torbom Waitrose – engleski supermarket lanac.

Setim se kako sam se pre koji mesec u njemu probijao kroz gomilu Arsenalovih navijača posle pobeđe dok mi je u ušima išao stih *North London* i iz himne „tobdžija“ ali i iz pesme Wolf Alice. **N**

tan, što je *Sofa* bila zaista neka pesma te prošle godine i što je njihova karijera zaista poštena i gradila se od tog nekog postpunk zvuka do flitvudmekovskog filinga na aktuelnom „The Clearingu“.

Pošto sam propustio novogodišnje nastupe u Londonu, kao i povratak u Finsbury Park, odlučio sam da ih gledam u komšiluku, na Sziget festivalu u Budimpešti.

Nastup je preran, u 16.30, sunce je jako, štiti me se katalogom festivala i kremom visokog faktora. U uvertiri gledam suvi led koji ide binom ukrašenom tipičnom scenografijom ove turneje – bleštava srebrna zavesa, zapravo draperije sa

Malakva

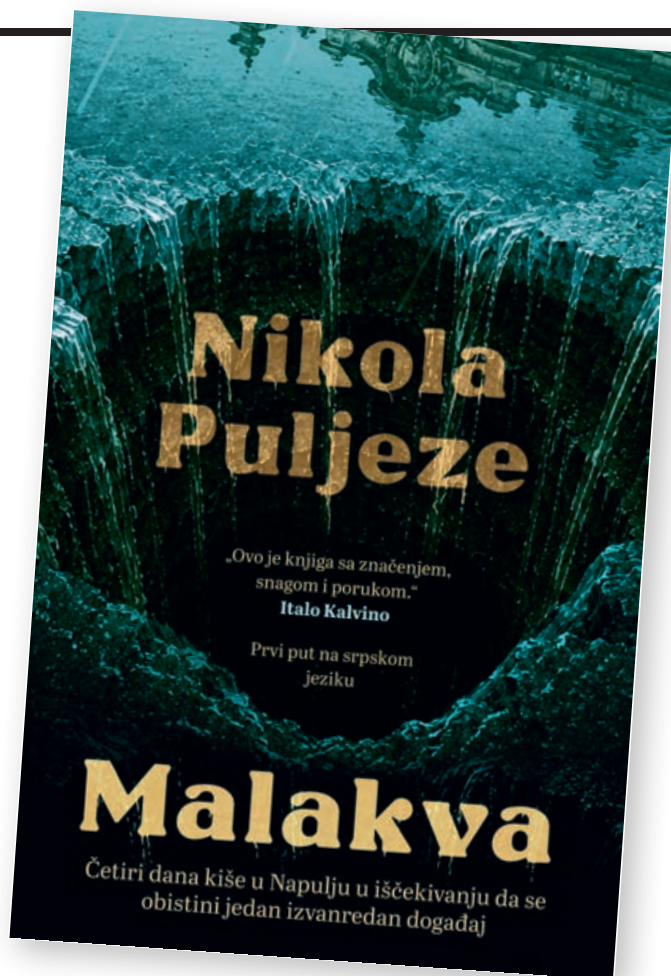
KNJIGA SA ZNAČENJEM, SNAGOM I PORUKOM

Specijalno za Nedeljnik piše filmski, književni kritičar i prevodilac Zoran Janković

„M alakva“ autora Nikole Puljeze izvorno je u matičnoj Italiji objavljena i silnu pažnju (i čitalačku, i kritičarsku, i esnafsku) privukla još 1977. godine, a kod nas je premijerno stigla tek pre nekoliko sedmica. Ne mari, jer „Malakva“ brzo ostavlja utisak prefinjenog i značajnog dela neprolaznih vrednosti, a na ovdašnjem izdanju (u prevodu Ane Gorobinski i u izdanju Lagune) navedene su i pohvale velikog Itala Kalvina (1923–1985) i savremenog pisca Roberta Savijanija (Gomora, *Nula nula nula*).

Pomenuto nije samo puka faktografija, već nam dovoljno jasno sugerije da ovo jedino Puljezeovo delo u sebi nosi podosta uvek priželjkivanih odrednica kao što su univerzalnost, osobenost i sposobnost iskoračenja i ka nekoj neciljanoj publici, i prema drugim epohama, određenih drugim autorskim modama i izrazima, kao i drugim čitalačkim preferencama.

Već sâm podnaslov otkriva ili barem nagoveštava dosta toga, i on glasi: „Četiri dana kiše u Napulju u iščekivanju da se obistini jedan izvanredan događaj“. I upravo tako – Nikola Puljeze ovde kreće od distopijske osnove, tj. detaljističkog prikaza četiri dana kolosalnih kiša koje su se obrušile na Napulj, da bi onda napravio snažan zaokret i otklon u odnosu na očekivano ponudivši zapravo duboko intimističku društvenu hroniku u čijoj je biti uvek potentan motiv – prikaz sveopšteg propadanja koje poriv ima u jednostavnom i u trenu empatijski pojmljivom strahu od kraja, koji se pak uvek i bespogovorno svodi na strah od nepoznatog.

KOLOŠALNE KIŠE I DRUŠTVENA HRONIKA

Roman kreće od detaljističkog prikaza četiri dana kolosalnih kiša koje su se obrušile na Napulj, da bi onda napravio snažan zaokret i otklon u odnosu na očekivano ponudivši zapravo duboko intimističku društvenu hroniku

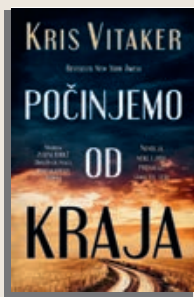
I tu nas, i ovovremenske i ovdašnje čitaoce jednako, u asocijativnom smislu podseća da je narečeni strah nešto što je duboko kodirano i pohranjeno u našem emotivnom i kognitivnom „tkivu“, jer strah od nevoljnog stupanja u moguće bezdno nepoznatog jeste i naša prva reakcija pri samom činu rođenja.

Na tom tragu može se sa stoprocentnim uverenjem ustvrditi da je „Malakva“, koja je u zanatskom aspektu vrhunsko i besprekorno delo, u stvari, takođe podsećanje da se vazda podatni motivi distopije i entropije uz pomoć striktno pripovedačkog dara i nerva mogu preinačiti i u nešto znatno provokativnije i dodatno uznemirujuće, a to je svojevrstan „portret“ porinuća u duboku tminu slabosti od kojih smo dobrim delom svi mi izatkani. **N**

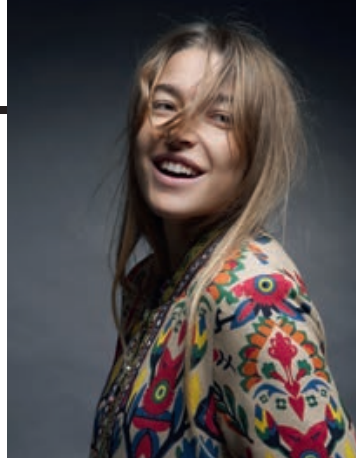
Sve boje tame Kris Vitaker

Godine 1975. dolazi vreme promene u Americi. Vijetnamski rat se bliži kraju. Muhamed Ali se bori protiv Džoa Frejzera. A u malom gradu Monta Kler u Misuriju nestaju devojčice... Kada meta postane devojčica iz bogate porodice, pojavljuje se neočekivani heroj, lokalni dečak s nadimkom Povez, koji spasava devojčicu ali ostavlja i bolne posledice tog dela. **N**

Počinjemo od kraja Kris Vitaker

Dačes Dej Redli je trinaestogodišnja samozvana odmetnica. Pravila za nju ne važe. Ona je neustrašiva zaštitnica svog petogodišnjeg brata Robina i starateljka svojoj majci Star, alkoholičarki. Pokušava da bude i majka samoj sebi, a istina je da nije u stanju da se stara ni o kome od njih troje. „Počinjemo od kraja“ je izvanredna priča o dve vrste porodice: onoj u kojoj smo rođeni i onoj koju stvorimo. **N**

Piše Hana Piščević

Kišo, dodi

Ovih dana mi se čini da ceo svet gori. Otvaram Gugl mape i gde god pomerim prst naletim na crvene tačke. Osmogodišnji sin moje sestre sluša razgovor odraslih o požarima, klimatskim kataklizmama i ratovima: A je l' sve bilo dobro pre nego što sam se ja rodio? Dodatno me rastužuje ovo pitanje. U trenucima najveće slabosti pomislim kako bi bilo lepo bar mesec dana ne pogledati nijedne novine, nijednu mrežu, nijedan televizor. Da zabranim ljudima da mi spominju dešavanja i kod nas i u svetu. Da se isključim iz svega i zaboravim na katastrofe i zlikovce. Ali čak i da uspem u tom sebičnom utopijskom naumu, ko bih onda uopšte bila?

Moj najveći strah je da oguglam na ružne i tužne stvari koje se dešavaju oko mene. Sa takvom osobom ne bih želela da delim ni ovaj život ni ovo telo. Možda bi imalo smisla da odem na Grenland, da se zavučem u ono debelo odelo i da lovim ribu (koju doduše ne jedem). Ali i tamo se sve topi. A i Tramp hoće da ga otme od Danske. I tamo bi me stiglo. Sve od čega bežimo na kraju nas stigne. Uvek se setim onog vica kad Mujo pita Hasu šta će da radi ako bude smak sveta a ovaj mu kaže: „Ja odo' za Beč.“ I ja sam negde zaglavljena u tom razmišljanju o tom Beču koga nema.

Danas sam baš pročitala jednu zastrašujuću ali istinitu misao anonimnog autora. Pokušaću verodostojno da je prevedem: „Klimatske promene manifestovaće se kroz niz katastrofa koje gledamo na svojim telefonima, dok se snimci sve više i više približavaju mestu gde živimo, sve dok na kraju nismo mi ti koji snimaju.“

To se upravo i dešava. Krug oko nas

polako se steže i skuplja. Niko više nije nedodirljiv. Čak se i ovi neutralni koji su tokom blokada ispijali kafice okruženi jurišima i stampedima, sada tope na četrdeset stepeni, tope im se šminke i telefoni u koje i dalje besciljno bule. Ovih dana mi se čini pomalo besmislenim juriti sreću. Ta stalna potreba da smo dobro, da smo raspoloženi i veseli. Kako kad nam zemlja gori? U trenucima kada sam melanholična ili kada me svakakve stvari pogađaju malo više i malo jače, pomislim da je to trenutno jedino normalno, ispravno stanje. Kad je moje raspoloženje u tonu s onim što se dešava izvan moje kuće. Goloruki narod lopatama gasi požare.

Kakva slika. Krave, sove, ovce, ptice, šakali, oni koji su pukim čudom preživeli, ispečeni i nagutani dima prestravljenog beže iz šuma. Ne znaju gde se nalaze i šta ih je snašlo. Sve što je bilo zeleno sada je crno. Sve što je bilo obraslo i gusto sada je golo i opustošeno. Živo je mrtvo. A ja bih čas da spasem ceo svet, a čas bih da ga prepustim plamenu i prihvatim da ćemo svi jednostavno izgoriti. Pitam se – je li optimizam siguran način da preživimo ili siguran način da poludimo?

Ali opet, koja je vajda od pesimizma? To je kao da sebi napuniš stomak kamenjem, baciš se u reku i pustiš da potoneš. Mislim da je moj unutrašnji kompas biološki podešen na optimizam. Mada ne znam kako bi to tačno izgledalo u ovim vremenima. Možda bih mogla jako da zamislim kako pljušti kiša koja će pogasiti sve požare i potopiti sve zlikovce. Da manifestujem kišu. To je proaktivno verovanje. Evo neka ova kolumna bude ta manifestacija. Neka se nebo otvori i pusti galone vode da se sliju na zemlje koje gore. Kao što suze gasiš rane. **N**

Romul je ubio Rema

Razgovarala Mirjana Boba Stojadinović

Aleksa Pavković i Nikola Pavković su ne samo braća već i blizanci. I osim što dele uzne-
mirujuću fizičku sličnost, oni
dele i profesionalna interesovanja studira-
jući vajarstvo na Fakultetu likovnih umet-
nosti. Za ovu priliku zajedničkom izlo-
žbom „Romul je ubio Rema“ beogradska
Galerija B2 nastavlja ciklus izložbi autora
najmlađe generacije. Nikola o ovoj izložbi
kaže da je ideja bila „šta ako počnemo
neki projekat od svađe? Ova izložba bila je
proces kroz koji smo zajedno prolazili, a
koji nas suočava sa pitanjem šta se dešava
kada se autorstvo gubi u zajedničkom
radu i odmah potom nas suočava sa bor-
bom ko o(p)staje?“. Centralni rad predsta-
vlja gigantsku kost „jadca“, koja arhetipski
simbolizuje simetričnost iz koje proizilazi
surevnjivost ko će nadmudriti onog dru-
gog sa kime se uhvati „ukoštac“.

Aleksa: Cela izložba je osmišljena kao delovi tela koji su simetrični – razmi-
šljali smo o tome da je sve deljivo, od-
nosno udvojeno.

Nikola: Sve je započelo od crteža, a hte-
li smo da spojimo arhitekturu i kosti. U
radovima su izraziti pozitiv i negativ, što
oslikava i naš rad kao propitivanje origi-
nalnosti: šta je matrica, a šta je otisak, šta
je kopija, a šta original? Rad na radovima

Aleksa i ja doživljavamo takođe i perfor-
mativno i telesno, a telo je u odnosu na
skulpturu veoma važno. Između ostalog,
gotovo svi radovi su naše visine – 182 cm.

**Kako se vaš način rada i rad vaše ge-
neracije umetnika razlikuje od rani-
jih generacija?**

Aleksa: Za odstupanja od ranijih načina
delovanja umetnika potreban je dijalog,
tako da mi više slušamo jedni druge.
Čak i kada ne radimo zajedničku izlo-
žbu, ako radimo zasebne radove, mi se
i dalje oslanjamo jedan na drugog – ko-
rekture dobijamo jedan od drugog, i to
nama menja sam proces rada.

Nikola: Mene zanima – šta ako si ti insti-
tucija od koje ja učim, a ne fakultet, mu-
zej, kustos? **N**

СЕПТЕМБАР
САВА ЦЕНТАР
ПЛАВА ДВОРАНА

ЦЕБЕФ
CENTAR BEOGRAĐSKA DEJAVNOST

SC sava center
belgrade

БЕОГРАДСКИ
ЛЕТЊИ
ФЕСТИВАЛ

20.06 --
--22.09

2026.

Sa druge
strane
jastuka

Музика и стихови:
МОМЧИЛО БАЈАГИЋ БАЈАГА
Текст:
СТЕВАН КОПРИВИЦА
Режија:
ЈУГ РАДИВОЈЕВИЋ

The Beatles

SPECIJALNO IZDANJE „RUBBER SOUL“

Singlom sastava The Beatles, „Michelle (Take 1)“ najavljeno je objavljivanje proširenog specijalnog izdanja albuma „Rubber Soul“ grupe The Beatles iz 1965. godine. Izdanje je prošireno ranije neobjavljenim studijskim snimcima i kućnim demo-snimcima, kao i tadašnjim singlom sa dvostrukom A-stranom „Day Tripper“ / „We Can Work It Out“. Paul McCartney je prvobitnu ideju za pesmu inspirisanu francuskom muzikom dobio još u vreme kada je John Lennon pohađao Liverpulski koledž umetnosti, gde su se Paul McCartney i George Harrison pridruživali studentskom društvu:

„Jedan od Johnovih profesora priređivao je zabave. Na jednoj od njih, u uglu je sedeo trubadur u crnom džemperu i izvodio pesme Jacquesa Brela. Zato sam se pretvarao da sam Francuz i imao sam tu pesmu koja je kasnije postala 'Michelle'. Sve je, dakle, počelo od mojih sećanja na tu lažnu francusku pesmu.“ Album „Rubber Soul“, prvobitno objavljen 3. decembra 1965, predstavljao je prelomni trenutak u razvoju Bitlsa. Objavljen je na kraju izuzetne godine tokom koje su John Lennon, Paul McCartney, George Harrison i Ringo Starr dostigli nove umetničke i komercijalne vrhunce. Album je predstavio bend koji prevazilazi tadašnje okvire pop muzike i prihvata smeliji i istraživački pristup pisanju pesama i snimanju.

Snimljen tokom četiri nedelje u oktobru i novembru 1965, nakon rekordnog koncerta benda pred više od 55.000 obožavalaca na stadionu Shea u Njujorku, „Rubber Soul“ je zabeležio The Beatlesena kreativnoj prekretnici. Album sadrži klasike kao što su „Drive My Car“, „Norwegian Wood (This Bird Has Flown)“, „Nowhere Man“, „Michelle“, „Girl“ i „In My Life“. **N**

Žan Klod zna pravila sva

Koliko je sadašnji honorar Žan Kloda van Dama veći od onoga Ričarda Bartona davnih godina? Prošlo je dosta od 1973. godine kada je Barton glumio Tita u filmu „Bitka na Sutjesci“ do ove 2026. kada je Van Dam gost na Međunarodnom filmskom festivalu u Nišu.

I različito je jer je tada velika zvezda Ričard Barton glumio Tita i bio tokom snimanja čest gost kod predsednika Jugoslavije, dok je Van Dam gost srpskog filmskog festivala i bio je gost srpskog predsednika ali ga neće glumiti na filmu, makar nije poznato da se sprema bilo kakav film o aktuelnom prvom čoveku Srbije. Tada su mnogi svetski glumci dolazili kod Josipa Broza koji je voleo film i glumce pa ih je ugošćavao i ličnom vožnjom po Brionima. Žan Klod van Dam dolazi na srpski festival u trenutku kada mnogi domaći glumci i režiseri ne žele da budu deo bilo kakve kulturne ponude koju organizuje država.

Barton je kao zvezda pozajmljivao Titu svoju planetarnu popularnost i prikazivao Jugoslaviju svetskoj javnosti kao zemlju slobode gde su dobrodošle zapadne zvezde, dok Van Dam, kao nekada u akcionim filmovima i kao bivša velika zvezda sa Zapada, treba da pokaže srpskoj javnosti (uglavnom onoj kojoj se obraća aktuelna vlast) da filmske slobode ipak ima, i ako ih neće ti i ti glumci i režiseri, ima ko hoće. I Van Dam, kao nekada Barton, ima svoju cenu i već su se pojavile fotografije gde je on stizao rentiran od festivala okolnih država.

To rentiranje zapadnih zvezda je ili za lov ili za ko zna šta. Oni koji su poslednjih godina odlazili u Putinovu Rusiju, a imali su povratnu kartu, nisu se baš nešto proveli u sopstvenim zemljama. Ovde, u zemljama bivše Jugoslavije je svaki dolazak globalnog superstara, makar i bivšeg, bio dobrodošao. Adrijana Lima, supermodel, i Rejf Fajns, glumac, čak su dobili i pasoše. I niko se nije ni bunio jer prva je bila srpska snajka, a drugi slavni „engleski pacijent“.

Setimo se koliko su Hrvati bili ponosni u doba mlade države što je Kris Novoselić, član benda Nirvana, poreklom iz Hrvatske pa je čak u teorijama zavere ono što su mnogi čuli „ladim jaja“ od nekih potvrdivano da Kurt Kobejn to zaista i peva jer mu je to rekao Novoselić.

Van Dam je tu „daj šta daš“, a i on zna da je zenit karijere prošao pa sad treba i zadržati makar mu neki gloduri pevali iznad glave u dobrodošlici. Ali, kao u akcionom filmu kada se Van Dam borio sam protiv njih nekoliko, sada se i u filmsko-festivalskoj stvarnosti pojavilo njih nekoliko naspram njega. Bane Trifunović, Bjela i da ne nabrajam sve, pojavili su se u klipu koji na mrežama reklamira alternativni „Niški filmski festival Više od igre“, ali oni se nikako ne mogu u ovom „filmu“ izjednačiti sa negativcima iako su s druge strane sigurno. **N**

Doći ću vozom

Nije tuga što voz putuje toliko koliko putuje, jer pruge će se nekada popraviti. Neke druge stvari, one iz prozora, već...

Manji bi skandal, manje bi zgražavanje bilo da sam rekao da želim da idem na prvu liniju fronta (naći će se već neki sukob!), ili da sam se učlanio u Stranku pa sada moram pod šatru da se veselim sa oblapornom gospodom na njihovoj poslednjoj vašarskoj turneji.

Manje bi se ljudi tada, kunem vam se, presnijetilo, nego na te tri kratke reči:

„Doći ću vozom.“

Nisam, sem mog kolege i prijatelja B. R., naišao na makar jednu drugu osobu koja je podržala moj plan. Svi su pokušavali da budu racionalni, da mi predlože zašto je ta ideja preglupa, od onih koji su ponudili da dođu po mene, šta im teško, pa sve do pobornika BlaBla ili, o pakla, autobuskog prevoza.

Eh, ali za taj sam jadac znao!

Nema ni mesec dana kako je scenario bio isti: njih su dve već bile tamo, našim kolima, a ja sam morao nešto hitno da se pojavim, i u to vrelo subotnje popodne jedina opcija bio je autobus.

MALE SU ODISEJEVE MUKE ZA ONO

što sam preživeo na beogradskom žaropekul; jedino što (valjda) nije bilo prosaca s kojima sam još morao da se tučem kada sam napokon stigao.

Prvo je trebalo naći tu novu autobusku stanicu, pompezno nazvanu „Beograd jug“, a na kojoj staju svi busevi koji su se zaputiti na tu tamo bandu. „Beograd jug“ je neka vrsta fatamorgane: sve vreme je vidiš u daljini kako treperi, ali nemaš nikakvog pojma kako se do nje stiže. Na kraju sam u pomoć pozvao Google Maps, da me sprovedu od Južnog bulevara, i 35 mukotrpnih minuta kasnije obreo sam se na poljani na kojoj nije bilo vode, kioska, čak ni onog automata s kojim možeš da se posvađaš.

A to mi je bio najbolji deo putovanja: kada je vozilo poznatog auto-prevoznika napokon stiglo, klima je radila kao

da majstor nikada nije promenio freon, gužva je bila tolika da sam jedva smestio gluteus na jedno slobodno mesto u zadnjem delu, blizu šaraga – mesta, naravno, *nisu numerisana*, i verovatno sam izgledao kao zadnja budala što sam to i pomislio i buljio u kartu – a buka je bila nesnosna: klintci u čarapama slušaju muziku, motorci u sandalama glasno gledaju TikTok.

Onda je autobus nekako krenuo, i tek što se izmigoljio iz Beograda – PAUZA. Onda smo čekali dvadeset minuta, i taman što smo prevalili pola puta do Jagodine – PAUZA.

ZATO, IZMEĐU OSTALOG – A U to ostalo spada moje četvordecenijsko iskustvo na svim šinama i moja osvedočena i više puta na ovom mestu istaknuta ljubav prema vozovima – u subotu sabajle sedim na železničkoj stanici koja se zove „Centar“ mada nije u centru, i čekam regije voz za Niš, koji će me, piše na mojoj digitalnoj karti, za tri časa i 46 minuta odvesti do Jagodine. (Neće biti 3:46, naravno, ali to uopšte nije tema, naprotiv.)

Iskusan sam vozni putnik, imam i plazmu i čokoladice i sok i vodu i nešto iz pekare i nigde ne žurim; nije brzo, šaljemo joj poruku kao da ću je ubediti što sam se opredelio za dvostruko sporije (ali zato i jeftinije!) prevozno sredstvo, ali je i dalje putovanje dostojno čoveka. Hiljadu dinara će vam na toj relaciji obezbediti kartu u prvom razredu, što uključuje i stočić za laptop i wi-fi i utičnicu ispod svake stolice, i veliki prozor da gledate krajolik. I dremku, ako vam tako čefi...

Uz rizik da oni s kraja prvog pasusa izvuku ovo iz svakog konteksta, kao što umeju, pa da kažu, evo ga, i ovaj počeo da hvali državu (a nije država voz, i ona bi trebalo da bude u službi voza, a ne obrnuto), sama ta *železnička kompozicija* je najbolji deo putovanja, i sve je to više nego pristojno.

I vagon je čist, i osoblje je ljubazno, i teta sa razgla govori gde ste, i jedna je mlada žena mašinovođa...ica? (!!!), i kondukteri su mladi, ali su zadržali navike starih mahera: pričljivi su ako vam se priča, čute ako ste ćutolog, i hoće da pomognu da se unesu torbe, i petorici klijenaca koji su iz Lapova krenuli u akvapark u Jagodini naplatili su ukupno jednu kartu.

EH, ALI SVE ONO ŠTO SE dešava van tog voza, to je poražavajuće, to je skoro pa tužno, ne samo zato što je pruga stara i dotrajala pa se nekada točkovi jedva okreću. Putovanje je sporo i jer voz mora da se zaustavi ispred svakog pružnog prelaza, čak i kada je rampa spuštена (a sve su rampe bile uredno spuštene!). Jer nekada rampa ne radi, jer nekada rampa radi a pojedini svejedno ne žele da čeka, i izleću pravo na prugu, i eto belaja.

A onda su tu ljudi i to gde ljudi žive. Kada idete auto-putem, ne vidite ništa, isto vam je, maltene, da li se krećete ka Pomoravlju ili ka Sloveniji; no kada krenete vozom, prolazite sve vreme pored neobrađenih polja, pored kuća i ulica, prolazite nekada sasvim doslovno i ljudima kroz dvorišta, i vidite nemalterisane kuće, i vidite otpad svuda, vidite zardale automobile i dečje igračke koje niko ne koristi i ljuljaške na koje se uhvatila paučina, i gasstarbajterske palate koje zvrje prazne i prizemljuše bez stolarije, i slušate, najvažnije, o čemu ljudi pričaju i kakve ih muke muče.

To je Srbija, na mnogo načina, pričam joj kada me pokupe ispred Muzeja u Jagodini, dok ona deca, srećna što je konduktier bio fin, traže prečicu do akva-parka.

I to je tuga, a nije tuga što voz putuje toliko koliko putuje; pruge će se nekada popraviti – ko god bude na vlasti – i do Jagodine će vam trebati sat ili dva, a ne četiri, ali džabe ako će sve drugo, sve ovo van voza, sve ovo što odlučuje i o vozovima i o nama, ostati isto. **N**

SVETSKI BESTSELER

Knjiga koja je potresla planetu.
KONAČNO I U SRBIJI

Ispovest žene koja je promenila način na koji se govori o hrabrosti i preživljavanju, o tome šta znači živeti kada je najteže, sada stiže i pred čitaoce u našoj zemlji.

U PRODAJI
na Nedeljnik.rs

Naručite svoj primerak

INSTANT NEW YORK TIMES BESTSELER

Najbolja knjiga 2026. po izboru magazina The New Yorker.

Na vrhu liste najprodavanijih naslova u 22 zemlje sveta

NARUČITE I PROČITAJTE PRVI U SRBIJI

DVA STILA. JEDAN IZBOR. VAŠ.

GLC i GLC Coupé traženi sa razlogom. Konfigurirate i poručite vaše vozilo ili izaberite odmah dostupna vozila.

67.000€

GLC 200 d 4M Coupé
Advanced Plus

64.000€

GLC 200 d 4M
Advanced Plus

Welcome home.

140 YEARS OF
INNOVATION

Prosečna potrošnja za GLC 200 d 4M je 5.9 – 5.1 l/100km, CO₂ emisija 154 – 134 g/km.
Prosečna potrošnja za GLC 200 d 4M Coupé je 5.7 – 5.1 l/100km, CO₂ emisija 150 – 133 g/km.
Slika je reprezentativnog karaktera.